ELEMENTE SOCIO-JURIDICE DE CONTROL SOCIAL
PE TERENUL DEVIANŢEI SPECIALE

Perspectivă socio-juridică şi psihologică

asupra lumii interlope şi crimei organizate

Corectura aparține editurii P.B.S.

© 2019 Editura P.B.S.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate autorilor . Orice reproducere integrală sau parțială, prin orice procedeu, a unor pagini din această lucrare, efectuate fără autorizația autorului este ilicită și constituie o contrafacere. Sunt acceptate reproduceri strict rezervate utilizării sau citării justificate de interes științific, cu specificarea respectivei citări.

© 2019 P.B.S. Publishing House
All rights reserved. This book is protected by copyright. No part of this book may be reproduced in any form or by any means, including photocopying or utilized any information storage and retrieval system without written permission from the copyright owner.

Contact Editura P.B.S. –Str. Nisipului, nr. 40J, comuna Cristian, Judetul Brasov , Telefon : 021.319.32.66

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IONESCU, CRISTIAN
Elemente socio-juridice de control social pe terenul devianței speciale : perspectivă socio-juridică şi psihologică asupra lumii interlope şi organizate / Ionescu Cristian, Tudorel Butoi, Mierlea Sorin. - Cristian : Editura P.B.S., 2019
Conține bibliografie
ISBN 978-606-94695-1-4

I. Butoi, Tudorel
II. Mierlea, Sorin

316

Imagini coperta realizate de **Bianca Andreea Mierlea**

Tudorel Butoi

Prof. univ. dr. , Psiholog principal clinică judiciară, Specialist în expertiză psihologică (psiho-legală);

Ionescu Cristian

Asist. univ. dr. , Psiholog – specialist în expertiză psiho-clinică judiciară

Mierlea Sorin

Președinte - Asociația InfoCons

ELEMENTE SOCIO-JURIDICE DE CONTROL SOCIAL PE TERENUL DEVIANTEI SPECIALE

Perspectivă socio-juridică şi psihologică asupra lumii interlope şi crimei organizate

CUPRINS

Prefata…… 9
PARTEA I
Cap. I. Sociologia juridica ……..... 12
1.1 Definiția, obiectul de studiu şi metodele de investigare ale sociologiei juridice ……14
CAP. II. GENEZA ŞI FAZELE EVOLUTIVE ALE SOCIOLOGIEI JURIDICE 18
2.1. Apariţia şi dezvoltarea sociologiei juridice în plan universal ……..... 19
2. 2. Contribuţii româneşti la crearea şi extinderea sociologiei dreptului 23

CAP. III. FUNCŢIILE SOCIOLOGIEI JURIDICE.....30
3. 1. Funcţia cognitivă 31
3.2. Funcţia explicativă 32
3. 3. Funcţia critică 35
3.4. Funcţia practică 36
3. 5. Funcţia didactică 37

CAP. IV. FENOMENELE JURIDICE CA FENOMENE SOCIALE
4. 1. Definiţia fenomenului juridice..... 38
4.2. Tipuri de fenomene juridice 39
4.2. 1. Fenomene juridice de putere şi subputere 40
4.2.2. Fenomene juridice primare şi secundare 43
4.2.3. Fenomene contencioase şi necontencioase 44

CAP. V. NORMELE JURIDICE ÎN SISTEMUL NORMELOR SOCIALE .....…….…..……. 45
5 . 1 . Conceptul de normă. Norma socială şi norma juridică 46
5 .2. Activitatea normată şi ordinea de drept în cadrul societăţii ..48

Cap. VI. Controlul social din perspectiva modelelor juridice ……... 52
6.1. Noţiunea de control social …….…… 53
6.2. Forme, mijloace şi agenţii controlului social ……..…. 54

Cap. VII. Note particulare ale aculturaţiei juridice ca mediu

favorizant al deviantei speciale……..…. 59
7.1. Fenomenul social de aculturaţi…….…….. 59
7 .1.1. Aculturaţia juridică ……..…. 61
7. l .2. Tipologia aculturaţiei juridice ……64
7 .1.3. Consecinţe le aculturaţiei juridice ……..… 66

PARTEA a II-a. LUMEA INTERLOPA ..... ……69
Cap. I. Lumea interlopă - noţiuni generale, puncte de vedere, accepţii şi explicaţii …….…… 70
1.1. Conceptul de devianţă……..... 70
1.2. Delincvenţa - devianţa cu caracter penal. ……...70
1.3. Grupuri şi subculturi delincvente……..…72
1.4. Tipuri de devianţă în lumea interlopă……...74
1.5. Componenţa lumii interlope…….75
1.5.1. Caracteristici psiho-sociale ale membrilor lumii interlope ……..….75
1.5.2. Principalele categorii de infractori ce compun lumea interlopă 77
1.6. Profilarea psihologica din punct de vedere biometrica si modele de personalitate …….….. 85

Cap. II. Teorii şi modele de analiză a delincvenţei (şcoli, curente) ……. 89
2.1. Teoria oportunităţii diferenţiale …….….. 90
2.2. Teoriile învăţării …… 92
2.2.1. Teoria asociaţiilor diferenţiale…….…..… 92
2.2.2. Teoria subculturilor delincvente ……..…..…97
2.3. Autoconceptualizarea …….. 98

Cap. III.Mecanisme funcţionale, legi şi uzanţe ale lumii interlope …..... 99
3.1. Aspecte normative în lumea interlopă…….……..…….... 99
3.1.1. Rolul normelor în viaţa socială …….……...… 99
3.1.2. Normele în lumea interlopă ……..…. 103
3.1.3.Legi şi uzanţe ale lumii interlope ……..…….....105
3.1.3.1. Legea supercalificării modului de Operare..…..106
3.1.3.2. Respectarea cuvântului dat ……..... 108
3.1.3.3. Legea tăcerii - „ omerta " ……..…...110
3.1.3.4. Legea ajutorării deţinuţilor ……..…...111
3.1.4. Justiţia internă a lumii interlope …….....113

Puterea de recompensare 117
Puterea de coerciţie 118
Puterea legitimă 119
Puterea de referinţă .....……..... 120
3.2.1 . Statusuri şi negocieri de statusuri ……124
3.2.2. Infrastructuri şi zone de influenţă……...…. 126
3.3. Comunicarea în lumea interlopă
3.3.1.Comunicarea între membrii lumii interlope ……..….128
Etapa I: ……132
Etapa a II-a: 132
Etapa a III-a: 134
Etapa a IV-a: 134
4.1 . Fenomenul corupţiei şi lumea interlopă 140
4.2. Crima organizată …….. 143
4.2.1. Definire. Caracteristici ale crimei organizate…….….... 143
4.2.2. Aspecte normative…….... 148

PARTEA a III-a. CRIMA ORGANIZATA 150
Cap. I. Concept şi definiri ale crimei organizata 151
1.1. Diferite abordări ale conceptului de crimă organizată 151
1.2. Definirea conceptului de crimă organizată 157
1.3. Crima organizată în societăţile post comuniste 167

PARTEA a IV-a. Prevenirea și combaterea criminalității din perspectiva spațiului juridic penal european 172

CONCLUZII
1 . Din perspectiva lumii interlope 182
2 . Din perspectiva crimei organizate 185

BIBLIOGRAFIE 189

Prefaţă

Societatea umană, în formarea și devenirea ei istorică, nu s-a dezvoltat și nu a evoluat haotic, întâmplator, chiar dacă traiectoria propriei evoluții îi era necunoscută. Încă din fazele iniţiale ale existenţei fiinţei umane s-au instituit, din necesităţi practice, minime reguli de conduită care, cu timpul, s-au transformat in norme, devenind obligatorii pentru toţi membrii unei comunităţi. In acele minimale reglementări ale raporturilor inter-umane, iar apoi intergrupale, îşi are originea dreptul care, treptat, într-un proces complex şi de lungă durată, se transformă în ştiinţă de sine stătătoare şi practică socială. Ştiinţa dreptului, indiferent de dezbaterile care au loc pe plan teoretic, este una dintre cele mai importante discipline socio-umane.

Incărcătura socială a raporturilor juridice este, dincolo de orice discuţie, motivul pentru care sociologia, ca ştiinţă a realităţii sociale în această perspectivă, mai mult sau mai puţin în acord cu reprezentanţii dreptului, a format o disciplină de ramură, sociologia juridică.

Evident, nu putem ignora dezbaterile care mai au loc pe tema sociologiei juridice, mai ales în ce priveşte plasarea ei in spaţiul stiintelor socio-umane, desi nu acest aspect este foarte important. In fond, accentuarea caracterului pluridisciplinar al evoluţiei ştiinţelor socio-umane anihilează, din ce în ce mai serios, ambiţii sau orgolii de parcelare a ştiinţelor sociale, a domeniilor care tind să se autonomizeze sau chiar s-au desprins din cadrul unora dintre acestea.

Obiectul prezentei lucrări se vrea a fi clar: să prezinte în datele sale esenţiale, o imagine cât mai veridică posibil, a sociologiei juridice ca ştiinţă socială, care încearcă să descifreze

mecanismele sociale ale dreptului, atât din trecut, cât şi cele actuale.

Structura lucrării este astfel concepută încât fiecare din părţile sale şi toată la un loc, să constituie un ansamblu unitar, coerent şi echilibrat în date, informaţii şi interpretări, așa încât construcţia imaginii la care se face referire să fie percepută în însăşi înfăptuirea ei treaptă cu treaptă. Astfel, pornind de la definirea obiectului sociologiei juridice, a metodelor şi tehnicilor de investigare socială, a evoluţiei sale istorice şi a perfecționarii sale prin raporturi cu alte ştiinţe umanist-sociale, se va parcurge toate treptele necesare înţelegerii sale:

- interpretarea fenomenelor juridice ca fenomene sociale şi tipologia lor;
- locul, caracterul şi importanţa normelor juridice în sistemul normelor sociale;
- cum şi în ce sens dreptul acţionează ca instrument al controlului social;
- care sunt funcţiile sociale ale dreptului ş.a. m. d.

Conţinutul informaţiilor pe care le oferă fiecare din componentele prezentei lucrari, aspectele structurate sunt proiectate la nivelul unor exigenţe maxime. Lărgirea orizontului de cunoaştere, se poate realiza prin consultarea bibliografiei care este recomandată, dar care, evident, poate fi completată cu lecturi suplimentare.

Notele de subsol, ca şi lucrările citate (dintre care unele sunt succint comentate), se constituie în instrumente ajutătoare unei cunoaşteri adecvate cât şi posibilitatea aprofundării tuturor temelor abordate în aceasta lucrare.

Tudorel Butoi

PARTEA I

SOCIOLOGIE JURIDICĂ

CAP. I SOCIOLOGIA JURIDICĂ ÎN SISTEMUL ŞTIINŢELOR UMANIST-SOCIALE

După cum însăşi definiţia sa o arată, sociologia juridică este plasată în câmpul ştiinţelor socio-umane accentuand faptul că înţelegerea acestui aspect, înainte de oricare demers analitic, reprezintă piatra de temelie ce fundamentează această arie de cunoaștere științifică.

Relaţiile interumane, cât şi caracterul acestora, sunt foarte complexe, având o arie extrem de diversificată şi facturi diferite. Se disting astfel, relaţii de natură economică, socială, biologică (de reproducere), juridică ş.a.m.d., fiecare cu încărcătura sa specifică, cu obiective şi finalităţi deosebite. Relaţiile se desfăşoară între indivizi socializaţi, adică între persoane care fac parte din societate şi nu sunt plasaţi în afara acesteia.

De altfel, după cum bine se cunoaşte, omul din momentul naşterii sale apare ca fiinţă socială, deci ca fiinţă integrată, fără propria sa voinţă, în societate. „Aderarea" la valorile societăţii din care face parte, la început se realizează fără jocul voinței individului, prin propriile mecanismele stabile de funcţionare ale societăţii. Un copil nou născut este în imposibilitate biologică (naturală) să-şi exprime propria opţiune asupra normelor şi valorilor societăţii cărei îi aparţine. Copilul trebuie crescut de părinţi si educat până la vârsta adolescentei și după caz a majoratului, după care acesta devine apt să accepte sau să respingă sistemul de relaţii sau interrelaţii sociale.

Exemplul dat, de altfel uşor de identificat, este de natură să demonstreze că, indiferent de tipul (natura) relaţiilor care se statornicesc şi se promovează între indivizi socializaţi, acestea au o

componentă socială evidentă. Acest aspect este valabil şi în cazul raporturilor juridice, care diferă de alte tipuri de relaţii interumane, având conotaţii particulare importante.

De modul cum sunt organizate şi cum funcţionează raporturile juridice depinde stabilitatea şi funcţionarea mecanismelor unei societăţi. Să abordăm în continuare, acest aspect care este esenţial pentru înţelegerea caracterului social al raporturilor juridice şi deopotrivă, importanţa lor deosebită pentru o societate sau alta, pentru un grup uman sau altul. Spuneam anterior că, de la apariţia sa ca fiinţa raţională „homo sapiens", omul a simţit nevoia şi a pus în practică socială reglementări de diverse tipuri, care au stabilit cum şi în ce sens să se desfăşoare raporturile dintre indivizii unui grup uman cât şi dintre indivizi şi macro-grupul din care aceștia fac parte.

Aceste raporturi au fost judecate în dublu sens:

a) raporturi fireşti, normale, în conformitate cu interesele individuale şi de grup şi
b) raporturi nefireşti (mai exact încălcări ale acestor raporturi), contrare individului şi colectivităţii umane în care este integrat.

De aici apar reglementări, interdicţii şi sancţiuni, care vor stabili și statornici ordinea socială, prin norme care îmbracă tot mai frecvent un caracter juridic.

Aspectul primitiv (represiv), prin aplicarea unor sancţiuni (care puteau merge până la suprimarea fizică a persoanei găsită vinovată de încălcarea acestor prime norme sociale stabilite de membrii unei comunitati) au avut un rol reglator important, mai ales în epocile vechi.

Cele sus menționate reprezinta un debut suficient, pentru a demonstra, pe de o parte, caracterul social al raporturilor juridice,

iar pe de alta, relevanţa deosebită a normei juridice (indiferent de tipul şi importanţa ei) ca factor de stabilitate socială, fără de care evoluţia unei societăţi ar deveni haotică, cu consecinţe nu greu de imaginat.

1. 1. Definiţia, obiectul de studiu şi metodele de investigare ale sociologiei juridice.

Integrată în sistemul ştiinţelor socio-umane, sociologia juridică are un obiect propriu de cercetare, un corpus teoretico-metodologic, ce se îmbogăţeşte progresiv, având de asemenea şi rezultate concrete care îi pun în valoare virtuţile ştiinţifice, teoretice şi aplicative.

Inainte de a prezenta toate aspectele semnalate, de altfel necesare pentru descifrarea corectă a rolului şi funcţiilor ştiinţifice ale sociologiei juridice, trebuie observat cum este definită disciplina ca atare. Este foarte real faptul că atât sociologi, cât şi jurişti redutabili, care au contribuţii esenţiale în planul celor două discipline, dar şi în orizontul sociologiei juridice, evită să se angajeze total într-o definire a disciplinei, ca ramură a sociologiei. Cel mai adesea se „atacă" obiectul sociologiei juridice, considerându-se că, într-un fel sau altul, este soluţionată şi problema a definiţiei ca atare a sociologiei juridice.

Între instrumentele ştiinţifice publicate după 1989, în România (dicţionare, în principal), sociologia juridică (sau sociologia dreptului) figurează ca termen distinct la drept şi nu la sociologie, este adevărat între paranteze se precizează că acesta (termenul) se referă, de fapt, la sociologia dreptului sau sociologia juridică. Potrivit autorilor acestui dicţionar definiţia sociologiei juridice ar fi: ansamblul „normelor şi regulilor cu caracter obligatoriu, legiferate de puterea de stat, în virtutea cărora este

impusă ordinea socială şi asigurată legitimitatea relaţiilor şi acţiunilor umane".[1]

Alte încercări de concepere a definiţiei sociologiei juridice, pornesc de la ideea depăşirii unor viziuni parcelare, în tentativa găsirii unui răspuns adecvat la această problemă, apreciată de specialişti ca fiind dificilă. Din aceste eforturi rezultă că „sociologia juridică se ocupă cu studiul realităţii sociale integrale a dreptului, precum şi al fenomenelor şi proceselor acestei realităţi, sub aspectul genezei, structurii, dinamicii şi funcţionalităţii lor în cadrul societăţii".[2]

In sfârşit, în Dicţionarul de Sociologie din colecţia Larousse, un termen este consacrat sociologiei instituţiilor judiciare, care, evident, tratează altceva decât ceea ce ne interesează pe noi.[3]

Obiectul de studiu al sociolgiei juridice este mult mai bine conturat în literatura de specialitate.

Francezul Roger Pinto considera că sociologia juridică, prioritar, trebuie să se preocupe de studierea genezei si diferenţierii normelor juridice, persoanelor juridice colective şi individuale, aspectelor juridice referitoare la conduitele individuale şi - ceea ce defineşte aceasta a fi - „efectivitatea dreptului" [4]

Dacă diverşi autori care înscriu în preocupările lor sociologia dreptului se arată reţinuţi în ce priveşte fixarea unei definiţii a

[1] Dictionar de sociologie, (coord. Catalin Zanfir, Lazar Vlasceanu), Bucuresti, Edit Babei, 1998, p.183

[2] Introducere in sociologia juridical, Ion Vlad, ed. A II-a, Bucurestu, edit. Lumina Lex, pg 13

[3] Larousse, Dicţionar de sociologie, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, p. 264 - 265

[4] Roger Pinto, Introduction a l' etude du droit et des sciences sociales, în M^{e}thodes des sciences sociales, (în colaborare cu Madeleine Growitz), Paris, Dolloz, 1969, p. 130

disciplinei, sunt considerabil mai volubili atunci când se referă la obiectivele acesteia. Diferenţierile care se constată şi care sunt mai mari sau mai mici sunt generate, în esenţă, de viziunile acestora asupra ştiinţelor socio-umane, în general, precum şi asupra sociologiei şi dreptului în particular. Există diferenţieri pe care le îmbrăţişează diversele comunităţi ştiinţifice naţionale.

Manfred Rehbinder, Theodor Geiger - pentru a enumera pe câţiva reputaţi specialişti - are o mare varietate de obiective pe care trebuie să le studieze şi să le dea răspunsuri pertinente adecvate.

Sistematizându-le, obiectivele sociologiei dreptului se relevă a fi următoarele:

a) analiza rolului normei juridice şi ansamblul celorlalte norme sociale, din punct de vedere al genezei şi funcţionalităţii sale, al condiţiilor şi limitelor de aplicare, al tehnicilor de exerciţiu;

b) analiza mecanismelor de constituire a legilor şi raporturile lor cu mecanismele diferitelor instituţii sociale;

c) evaluarea principalelor reglementări juridice specifice diferitelor tipuri de comportament social (de natură politică, economică, etică, religioasă, familială ş.a.);

d) studiul raportului şi diferenţelor între cutumă („obiceiul pământului"), legislaţie (legea emisă de autorităţi) şi jurisprudenţă (interpretarea legii în practica juridică);

e) evaluarea rolului grupurilor profesionale care activează în domeniul dreptului (legiuitori, judecători, administratori, consilieri juridici, avocaţi, experţi etc.);

f) analiza relaţiilor care se stabilesc între reglementările juridice şi schimbările sociale sau economice, conduita populaţiei

în raport cu diverse reglementări juridice.[5]

După cum afirmam mai sus, sociologia juridică are propriile metode şi tehnici de cercetare. Ca disciplină de ramură a sociologiei, este de înţeles că, prioritar, apelează la arsenalul metodologic al acesteia (observaţia, analiza de conţinut, ancheta, sondajul de opinie, studiul de caz etc.). Experienţa demonstrează că aplicarea acestor metode trebuie corelată nu numai cu obiectivele studiilor preconizate, ci şi în raport de situaţia concretă care trebuie investigată, aptă sau nu aplicării unui anume tip de metodă. Mai mult, există uneori tendinţe de a se considera că orice metodă care este înscrisă în arsenalul metodelor ştiinţelor socio-umane este aptă pentru a fi aplicată şi sociologiei juridice. Acest aspect nu este singular. Şi în cazul altor discipline de ramură, a disciplinelor apropiate sau a celor al căror statut ştiinţific este încă în dezbatere se constată un asemenea fenomen.

Desigur, în contextul pluri şi interdisciplinarităţii care se manifestă în spaţiul ştiinţelor sociale, împrumuturile reciproce de metode sau tehnici de cercetare nu mai constituie o noutate. Problema nu este împrumutul în sine, ci maniera în care se aplică o metodă la un fapt juridic sau la un şir de fapte juridice. O aplicare forţată poate periclita rezultatul cercetării fenomenului juridic.

[5] Dicţionar de sociologie (ediţie citată), p. 184

CAP. II. GENEZA ŞI FAZELE EVOLUTIVE ALE SOCIOLOGIEI JURIDICE

Sociologia juridică (sau sociologia dreptului), după cum s-a relevat, este o disciplină de ramură a sociologiei, care are propriul corpus teoretico-metodologic, un obiect distirid de cercetare şi instrumente specifice de investigarea fenomenelor juridice. Statutul său ştiinţific actual, în genere acceptat de jurişti și sociologi, s-a configurat şi a fost recunoscut într-un proces complex, contradictoriu şi prezentând chiar tensiuni între reprezentanţii ştiinţelor umanist-sociale, care se desfăşoară de mai bine de un secol, în paralel şi concomitent cu definirea sociologiei ca ştiinţă socială autonomă.

Dificultăţile pe care le-a întâmpinat sociologia în acceptarea ei ca disciplină ştiinţifică de sine-stătătoare încă din secolul XIX şi chiar până mai târziu, dau naştere unui sentiment de frustrare creatorilor noii ştiinţe, care privesc cu rezervă dreptul sau îl exclud din tabloul tipologic al ştiinţelor sociale. Este o situaţie temporară, ale cărei efecte negative sunt relativ repede depăşite, dar care, voit sau nu au estompat dezvoltarea ştiinţei.

Dreptul, ca ştiinţă predominant normativă, era evident că nu putea fi analizat decât în cadrul sistemului social care-l genera şi în care se integra. Orice sistem social pentru a funcţiona trebuie să se ghideze după anumite principii, norme şi forme juridice, să stabilească regulile de convieţuire, să precizeze drepturile dar şi obligațiile și îndatoririle individuale şi colective, să creeze cadrul general adecvat de funcţionare a societăţii.

În această perspectivă, dreptul, privit ca ansamblu al manifestărilor juridice, are „un caracter vădit social"[6] Ca produs al

[6] Dimitrie Gusti, Traian Herseni, Elemente de sociologie cu aplicări la cunoaşterea ţării şi a

vieţii sociale, dreptul nu-şi poate nega propria sorginte socială şi nu se poate declara ca fiind în afara societăţii. Din contră, s-a observat de timpuriu că dreptul concentrează, în forme juridice, experienţa seculară a comunităţilor umane în materie de norme, reguli şi conduite, verificate în trăirea și aplicabilitatea lor de-a lungul unui interval de timp.

Aceste adevăruri nu pot fi ignorate, eludate sau estompate. Rezervele iniţiale ale sociologilor se risipesc, dreptul dobândind treptat locul firesc în sistemul ştiinţelor sociale şi deopotrivă în cadrul generos al sociologiei generale. De la refuzul lui Auguste Comte, creatorul sociologiei, se ajunge curând la recunoaşteri succesive, dublate de contribuţii tot mai importante în plan teoretico-metodologic şi aplicativ, care constituie cadrul general de formare şi manifestare al unei noi discipline de ramură:

2.1. Apariţia şi dezvoltarea sociologiei juridice în plan universal

Conceptul de sociologie juridical este atribuit în Itlia la sfarşitul veacului trecut[7]

Din acest moment şi până în prezent, noua disciplină ştiinţifică are o evoluţie asemănătoare, dacă nu identică cu sociologia, pe terenul căreia se formează acesta[8]

Mai întâi este acceptată ideea în sine, că sociologia juridică este o ramură a sociologiei, după care încep demersurile pentru identificarea propriului orizont de investigare a metodelor şi tehnicilor de cercetare, precum şi a conceptelor, ideilor, tezelor şi

---

neamului nostru_ Manual pentru clasa a VIII-a secundară, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1 943, p. 226

[7] E. Durkheim, M. Weber) şi jurişti , Comte, H. Spencer,

[8] Maria Voinea, Sociologia dreptului, Bucureşti, Editura ACTAMI 1 994, p. 1 5

teoriilor, ce trebuiau să orienteze şi pe baza cărora să se desfăşoare aplicarea lor în practica ştiinţifică şi socială. Deşi există o mai mare deschidere spre statuarea profilului noii discipline, marcat de interesul explicit manifestat de sociologi de mare prestigiu.

Theodor Geiger, Framoise Geny), avansurile privind statutul ştiinţific al sociologiei juridice sunt afectate de reţineri şi prudenţă.

Situaţia pare paradoxală şi este asemănătoare cu cea a unui vehicul care are acces liber de rulare, dar merge cu viteză redusă, incomodând circulaţia. Aparenţa de paradox dispare în condiţiile în care se discern motivaţiile posturii sociologiei juridice la finele secolului trecut şi începutul secolului al XXI-lea.

Sociologia depăşise primele etape, după revendicarea ei ca ştiinţă socială, dar se află încă într-o fază incipientă, importantă, desigur, pentru destinul său ştiinţific, dar insuficient de convingătoare pentru adversarii existenţei ei ca disciplină autonomă, unii fiind de mare calibru profesional.

La fel de reală, dar şi neproductivă este situaţia generată „din interiorul" sociologiei juridice, în proces constitutiv, de exclusivismul sociologilor, pe de o parte, şi al juriştilor, pe de alta, care nu s-au acomodat ideii că trebuie să studieze faptele, fenomenele şi sistemele juridice în perspectivă pluridisciplinară. Se manifestă ceea ce sesizase Roger Pinto: „Juriştii, în general, nu întreprind cercetări sociologice", iar „sociologii nu sunt totdeauna jurişti".[9]

Emile Durkheim (1858-1917) stabilea un anumit tip de raport între societate şi drept: societatea îşi creează propriile structuri prin mijlocirea sistemului juridic, iar dreptul îndeplineşte, la rândul lui o importantă funcţie socială.

[9] Roger Pinto, apud: Dan Banciu, Control social şi sancţiuni sociale, Bucuresti, edit. Hyperion 1992, pg. 44

Societatea, potrivit întemeietorului sociologiei moderne, se structurează în două moduri care determină diferenţieri specifice ale indivizilor ca rezultat al diviziunii muncii sociale („Despre diviziunea muncii sociale", 1893).

În raport de cele două moduri de structurare rezultă şi tipul de drept care funcţionează: solidarităţii mecanice îi corespunde dreptul represiv, iar solidarităţii organice, dreptul restitutiv.

Perspectiva asupra funcţiei sociale a dreptului, în acest orizont interpretativ, este clară: vizează păstrarea ei şi perpetuarea coeziunii grupului social prin respectarea şi asigurarea normelor şi regulilor ce concură la menţinerea unităţii şi funcţionalităţii formelor de agregare socială.[10]

O dată cu depăşirea fazei constitutive, problemele cu care se confruntă sociologia juridică dobândesc alte conotaţii. Pe prim plan se situează dezbaterea, cu notaţii polemice uneori, a problemei cadrului teoretic al noii ştiinţe, obiectului său de cercetare, raportului real şi raţional dintre drept şi societate, funcţiile sociologiei juridice etc.

Părerile sunt împărţite, având senzaţia unei „contradicţii ştiinţifice" autentice. Georges Gurvitch (1894- 1965) apreciază că sociologia juridică are în obiectiv investigarea realităţii sociale depline a dreptului în interdependenţă cu cadrele sociale corespunzătoare, cu schimbările care se înregistrează în ştiinţa dreptului şi în cadrul comunităţii juriştilor[11] Sociologul francez apreciază dreptul ca fapt social, motiv pentru care îi rezervă rolul de a realiza justiţia într-un spaţiu social definit. El elaboreaza teoria pluralismului juridic, conform careia in societate se manifesta concomitant mai multe reguli sociale juridice, morale etc. În acest context, societatea este

[10] Dictionar de sociologie, Univers Enciclopedic, Bucuresti, 1996

[11] Sofia Popescu, Sociologie juridical, Unex, Bucuresti, 1992, pg 9

privită ca un multiplu de organisme sociale şi forme de sociabilitate ce se ghidează după reguli şi norme juridice proprii, ce pot conduce la apariţia unor specii noi de drept, care nu intră în conflict cu dreptul promovat de stat, din contră, coexistă cu acesta.

Şcoala sociologică franceză, prin alţi reprezentanţi de marcă, precum Maurice Houriou, Henri Levy-Bruhl sau Jean Carbonnier, are contribuţii notabile la dezvoltarea sociologiei juridice. După al doilea război mondial, se configurează, în esenţă, două concepţii opozante ce vizează metoda sociologică aplicată dreptului: prima, concepţia sociologică a juriştilor, conform căreia „dreptul pozitiv nu poate fi cunoscut decât din <<interior>>", sociologii „neputând cunoaşte decât fapte juridice sau practici sociale, prin intermediul anchetelor de opinie sau a studiilor psiho-sociologice şi lingvistice privind luarea deciziilor, fără posibilitatea de a aduce atingere dreptului" şi, a doua, opusă primei, care a fost iniţiată de Max Weber în a doua jumătate a veacului al XIX-iea şi care plasa dreptul în centrul investigaţiilor sociologice prin metodele „sociologiei compresive"[12], susţinută în continuare de specialişti francezi.

Prima, considerată dogmatică, pierde tot mai mult teren în favoarea celei de a doua.

Henri Levy-Bruhl (l857-1939) aprecia că dreptul constituie un ansamblu de reguli obligatorii, reguli ce determină relaţiile sociale impuse de către grupul căreia îi aparţineau, iar Jean Carbonnier, plasând sociologia juridică pe acelaşi plan cu sociologia religiei sau a educaţiei, sub raportul statutului său ştiinţific, consideră că aceasta (sociologia juridică) nu se poate limita la studiul fenomenelor al căror caracter normativ este evident, ci era necesar să fie investigate toate fenomenele sociale, în care „dreptul poate să fie cauză, efect

[12] L'Etat des sciences sociales en France (sous la direction de Marc Guillaume), Paris, Editions la Decouverte, 1986, p. 297

sau ocazie („fenomenele de violare, de ineficacitate, de devianţă", cu alte cuvinte „ fenomenele secundare ").[13]

Unii autori, deşi nu ridică obiecţii asupra statutului ştiinţific al sociologiei juridice şi nu amendează caracterul de disciplină socială sunt mai înclinaţi să considere că **aceasta nu este autonomă complet, nu are un obiect de studiu suficient de bine fundamentat, plasând-o undeva între sociologie şi alte discipline care cercetează dreptul (Renato Traves)**

Şcoala americană a jurisprudenţei sociologice are o contribuţie notabilă în constituirea sociologiei juridice, E.A. Ross şi R. Pound - două din figurile reprezentative ale acestei şcoli - plasându-se pe poziţia abordării fenomenelor juridice în perspectivă socială. Se relevă, în mod deosebit, că şi pregătirea unei schimbări legislative de esenţă (reforma), sociologia juridică are menirea să cunoască şi să descrie contextul social şi să prospecteze viitorul, sugerând posibile modificări sau transformări determinate de legislaţia ce urma să fie adoptată. Teoria controlului social, datorată lui E.A Ross, situează în centrul acesteia dreptul ca instrument de maximă eficientă în prevenirea conflictelor, a încălcării normelor şi regulilor sociale.[14]

2. 2. Contribuţii româneşti la crearea şi extinderea sociologiei dreptului

Faza constitutivă a sociologiei juridice, dar şi fazele următoare ale evoluţiei ei relevă o contribuţie esenţială a specialiştilor români care, din nefericire, şi din motive asupra cărora nu insistăm acum, a fost refuzată sau atribuită străinilor. Primul dintre aceştia este

[13] Jean Carbonnier, Sociologie juridique, Paris, Press Universitaires de France, 1978, p. 396

[14] Maria Voinea, op. cit,, p . 1 9 Cf. Şi Dan Banciu, Controlul social şi sancţiunile sociale, Bucureşi, Hyperion, 1 992;

juristul, sociologul şi omul politic Nicolae Manet de Blaramberg.[15]

Născut la 24 octombrie 1837, în Bucureşti, Nicolae Blaramberg, provine dintr-o familie renumită, cu rădăcini în România şi zona Lierre, din țările de jos la sud –est de Anvers.. După tată este belgian, a cărui familie a dat numeroşi nobili de vază, după mamă este român, fiind nepot de soră cu domnitorii Grigore şi Alexandru Ghica şi urmaş al altor domni (începând din 1652). Urmează gimnaziul în Bucureşti, Şcoala Pregătitoare din St. Petersburg de pe lângă Institutul de Cadeţi şi Poduri şi liceul la Odessa (Rusia). După revenirea în ţară este pe rând şef de birou la Ministerul de Justiţie, substitut la Inaltul Birou Domnesc, judecător şi preşedinte de tribunal, avocat şi procuror la Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie (până în 1864). Timp de un an, urmează cursurile Facultăţii de Drept din Aix (Franţa). pe care le termină cu un calificativ maxim (1865). Face parte din Comisia pentru redactarea Constituţiei din 1866, devine deputat, lider al grupării Conservator-liberale „Juna Dreaptă", care a stat la originea junimismului de mai târziu. Intelectualul erudit, orator strălucit, tribun al poporului, continuator al liniei moderate şi tradiţionale a lui I .H. Rădulescu, are contribuţii notabile şi în organizarea serviciului Sanitar. Încetează din viaţă la 25 ianuarie 1886, în Bucureşti.

Potrivit concepției sale sociologice, scopul instituțiilor este să asigure exercitarea şi aplicarea legilor. Instituțiile statale au în esență un caracter convențional sau relativ, aspect care nu trebuie să conducă la atingerea, într-un fel, a drepturilor naturale şi imprescriptibile ale omului.

Instituţiile politice, în viziunea sa, sunt cele mai importante, deoarece menirea lor este „**de a încredinta cârmuirea unei**

[15] Vasile Popa, Ion Drăgan, Lucian Lapadat, Psiho-sociologie juridică,Bucuresti, Lumina Lex, 1998.

societăti celor mai buni şi capabili, de a asigura naţinii, în tot timpul, control cel mai luminat şi mai eficace, faţă de guvernanţi"[16]. Aceste idei, ca şi numeroase altele, se regăsesc şi sunt expuse pe larg în lucrarea - Essai compare sur les institutionis, les Lois et les moers de la Roumanie depuis les temps les plus recules jusqu'a nos jours, apreciată de Hippolite Taine şi recomandată ca model de monografie pentru sociologi şi jurişti, în special.

Lucrarea este o sinteză istorică, juridică, sociologică, administrativă, religioasă, etnologică şi sanitară a societăţii româneşti din cele mai vechi timpuri şi până în vremea existenţei autorului, pe bază de documente scrise, norme şi cutume.

Influenţele exercitate de Taine şi Spencer sunt perceptibile, masivul volum semnat de Blaramberg având în obiectiv tentativa reconstrucţiei istorice naturale a societăţii româneşti, adică modul cum credinţele, instituţiile, obiceiurile, agregatele sociale s-au modificat succesiv şi cum armonia unui edificiu social s-a ivit din armonia altui edificiu care i-a succedat. Ca efect al travaliului său ştiinţific de a reconsidera şi reface într-o viziune globală istoria şi structura juridică a instituţiilor sociale româneşti, de a surprinde evoluţia structurilor sociale, de a analiza, într-o perspectivă anterioară, instituţiile create conştient, ca şi pe cele spontane (bazate pe cutume) rezultă un orizont nou sociologic, un demers ştiinţific riguros şi totalizator, în care faptele, fenomenele şi sistemul juridic sunt integrate sistemului social şi sunt evaluate la fireasca lor semnificaţie.[17]

O contribuţie esenţială la definirea sociologiei juridice, potrivit

[16] Nicolas Blaramberg, Essai compare sur Ies institutions, Ies lois et Ies mouers de la Romanie depuis Ies temps Ies plus recules jusqu' a nos jours,Bucuresti, 1 886, p. 1 8

[17] Cf.Christodul, I. Suliotis, Nicolae Blaremberg, Omul şi faptele lui, voi. I şi II, Brăila, 1894- 1 895.

unor aprecieri mai vechi şi mai noi, o are şi bucovineanul Eugen Ehrlich[18], care, chiar după plecarea în străinătate, a rămas un fidel cetăţean al statului român.

Apare ca nefiresc să-l deposedăm de ceea ce a apărat permanent E. Ehrlich - **cetăţenia română**, considerându-l străin, motiv pentru care, aşa cum au procedat sociologii, îi reabilităm memoria, readucându-l în rândul specialiştilor români, acolo unde îi este locul.[19]

În concepţia lui Ehrlich, aşa cum sociologia trebuie să se întemeieze pe date empirice, tot aşa şi sociologia dreptului trebuie să se întemeieze pe cercetări de teren. Ideea, mai veche de altfel, o pune în practică cu studenţii săi de la Facultatea de Drept din Cernăuţi, înfiinţând Seminarul de „drept viu". Impreună cu seminariştii realizează cercetări de drept cutumiar în Bucovina, regiune istorică românească, în care grupuri etnice distincte constituiau un teren ideal de investigaţii, dată fiind diversitatea sistemelor de drept obişnuielnic.

Lucrarea care îl consacra Grundelegung der Soziologie des Rechts (Bazele sociologiei dreptului) este publicată în 1913 .

Ideea centrală pe care o dezvoltă şi o argumentează este astfel sintetizată:" ***Centrul de greutate al dezvoltării dreptului în epoca noastră, ca în toate epocile nu rezidă nici în legisilaţie, nici în ştiinţa juridică sau în jurisprudenţă, ci în societatea însăşi***".

---

[18] Eugen Ehrlich s-a născut la Cernăuţi, la 14 septembrie 1862. Studii universitare de drept la Viena, profesor de drept la Facultatea de Drept din Cernăuţi (1897), apoi decan al aceleiaşi facultăţi şi rector al Universităţii din Capitala Bucovinei, Doctor Honoris Causa al Universităţii din Groninger (Olanda). După primul război mondial, face eforturi să pună bazele unei Academii de Ştiinţe Sociale la Bucureşti, susţine conferinţe la Institutul de Studii Sud-Est-Europene despre „dreptul viu" (publicate în „Neamul Românesc"). Are strânse şi amicale legături cu personalităţi ale ştiinţei şi culturii române (N. Iorga, D. Gusti s.a.). Moare la 2 mai 1922, la Viena.

[19] D. Rosetti, Dicţionarul contemporanilor din România, Bucureşti, 1898, p. 30-31

Prin orientarea studiilor sale asupra societăţii, ca sursă a dreptului, Ehrlich sugerează necesitatea adoptării regulilor de drept la schimbările din viaţa socială. Cu alte cuvinte, „dreptul devine mobil şi perfecţionat prin acţiunile indivizilor, prin respectarea regulilor privind viaţa socială a unui grup, a unei colectivităţi. „Dreptul viu" sugerează dinamismul, legătura permanentă cu realitatea, depăşirea reglementărilor cristalizate în legi juridice

În contrast cu reprezentanţii dreptului „formal", Eugen Ehrlich s-a preocupat să confere un fundament sociologic ştiinţei dreptului, exercitând, în acest sens, o mare influenţă asupra unor reprezentanţi ai Şcolii sociologice de la Bucureşti.

H.H. Stahl este unul dintre aceştia şi o recunoaşte deschis: „A mai avut înrâurire asupra mea şi prilejul de a afla câte ceva despre sociologia juridică, de la Eugen Ehrlich, considerat, pe bună dreptate, creator al acestei discipline. Tratatele lui de bază, mai puţin cunoscute la noi, sunt totuşi retipărite azi în America, socotite fiind încă deschizătoare de drumuri".[20]

Contribuţiile celor doi autori români se înscriu în demersul colegilor lor din ţară şi din străinătate, sociologi sau jurişti, de a defini cât mai clar orizontul ştiinţific al noii discipline, obiectul de studiu, mijloacele şi metodele de cercetare, modul de valorizare a informaţiilor obţinute şi de interpretare a lor etc.

In orizontul integrator al contribuţiilor şcolilor naţionale de sociologie (franceza, germana, italiana, americana etc.), aportul Şcolii româneşti de sociologie la fondarea şi promovarea sociologiei

[20] H.H.Stahl, Amintiri şi gânduri din vechea şcoală a monografiei socio- logice, Bucureşti, Editura Minerva, 1 98 1 , p . 1 1 9 . În legătură cu E.Ehrlich şi contribuţia sa la întemeierea sociologiei juridice fac referiri: G.Vlădescu-Răcoasa (La sociologie en România, în „Revue Internaţionale de Sociologie", nr. 37/ 1 929), D. Gusti , M. Weber, R.Pound, G.Gurvich, R. Treves, J. Carbonnier s.a

juridice nu se rezumă la cele datorate personalităţii inconfundabile a juriştilor şi sociologilor Blaramberg şi Ehrlich. Remarcabile sunt şi cercetările întreprinse de Mircea Djuvara, Dimitrie Gusti, Traian Herseni, Nicolae Popa ş. a.

Mircea Djuvara (1886-1944), recunoscut de Georgio del Vecchio **ca fiind unul dintre cei mai mari cercetatori contemporani în domeniul filosofiei dreptului**, a manifestat, concomitent, vii preocupări şi pentru raporturile dintre drept şi sociologie, consacrând acestei teme două dintre studiile sale.[21]

Dreptul şi sociologia, demonstrează juristul român, pleacă de la constatarea unor acţiuni reale ale unor persoane, efectuate în vederea unor anumite scopuri. Pornind de la aceeaşi bază de date, fiecare din cele două ştiinţe, îşi construieşte un domeniu propriu de acţiune, având o experienţă distinctă şi conturându-şi un punct de vedere propriu în studiul relaţiilor interumane. Dacă sociologia studiază **acţiunile indivizilor**, deci priveşte realitatea din orizontul raporturilor dintre oameni, dreptul studiază **acţiunile persoanelor**, stabilind drepturile şi obligaţiile ce trebuie respectate în contextul statornicirii raporturilor interumane.

Deşi există o separaţie între cele două discipline, îndeosebi în ce priveşte obiectul de studiu, acesta se află într-o legătură strânsă, din motivul temeinic că, în mod necesar, cunoştinţele juridice presupun realităţi sociale la care să fie raportate. Pe de altă parte, nu există nici drept fără de obiect, deci rară a fi raportat la o acţiune reală dintre oameni, cum nu există nici realitate socială care să nu se încadreze într-o apreciere juridică corespunzătoare.[22]

---

[21] Este vorba de Drept şi sociologie, publicat în „Arhiva pentru Ştiinţă de la Facultatea de Drept din Bucureşti" an IV, nr. 3-4/ 1 942

[22] Barbu B . Berceanu, Universul juristului Mircea Djuvara, Editura Academiei Române, 1 99 5 ; Cf. şi N. Bagdasar, Mircea Djuvara, în Istoria filosofiei moderne, voi V, Bucureşti 1941

Interesul profesorului Dimitrie Gusti (1880-1955) pentru fenomenul juridic, în general, pentru sociologie juridică, în particular, este cunoscut. Creator de sistem sociologic, Gusti are contribuţii valoroase asupra plasării dreptului într-un sistem de referinţă raţional, menit să-i exploateze la maximum propriile virtuţi şi deopotrivă să-l pună în valoare şi mai pregnant în relaţiile cu viaţa socială, cu evoluţia societăţii.

Concepţia gustiană asupra dreptului relevă, în esenţă, următoarele aspecte fundamentale:

- dreptul se prezintă şi reprezintă un „crâmpei" al realităţii sociale;
- dreptul are caracter social, mai pregnant decât al moralei;
- „dreptul viu" reprezintă dreptul existent efectiv în cadrul unui grup social;
- dreptul evoluează odată cu „civilizaţia şi cultura, cu regimul politic şi cu concepţia noastră despre societate şi morală";
- dreptul se află în strânse raporturi cu morala şi politica.[23]

Contribuţiile gustiene în domeniul gândirii şi acţiunii sociologiei juridice au constituit un aport masiv şi valoros la fundamentarea şi consolidarea Şcolii româneşti de sociologie a dreptului.

Convergenţa sociologiei şi dreptului spre o disciplină autonomă, cu obiect propriu de studiu, cu metode specifice de cercetare, au condus la construirea sociologiei dreptului, ca disciplină de ramură în cadrul sociologiei.[24]

[23] Giorgio del Vecchio, Lectiuni de filosofie juridical, ed. A 4 a, Bucuresti, 1943, pg 174
[24] Ion Vladut, Sociologie juridical in opera lui Dimitrie Gusti, Bucuresti, Lumina Lex, 1997, pg. 96

CAP. III. FUNCŢIILE SOCIOLOGIEI JURIDICE

Sociologia juridică, ca ştiinţă socio-umană, îşi defineşte propria identitate şi funcţiile pe care le îndeplineşte atât în plan teoretic, cât şi aplicativ. Dacă dreptul este apreciat ca fiind „instrumentul" esenţial al controlului pe care îl exercită asupra indivizilor şi grupurilor sociale, cu scopul creării unui cadru comportamental înscris nu numai în norme, ci şi reclamat de însăşi exigenţele funcţionării sistemului social global, care sunt atunci funcţiile sociologiei dreptului?

Pentru a putea răspunde acestei întrebări, în mod necesar, trebuie să avem în vedere două aspecte esenţiale:

a) subsistemul juridic este expresia unei realităţi sociale, având menirea de a conserva şi dezvolta valorile perene ale societăţii şi însăşi societatea ca sistem social şi

b) există şi se manifestă o mare diversitate de diviziuni asupra funcţiilor dreptului.

Aşa, după cum s-a relevat, calitatea inconfundabilă a dreptului de componentă importantă a realităţii sociale se raportează la norme juridice, teorii, concepţii, doctrine, raporturi şi manifestări juridice, agenţi şi actori sociali cu roluri distincte s.a.m.d. In această perspectivă, funcţiile dreptului se configurează diferenţiat faţă de cele în orizont sociologic, pentru acestea din urmă importante fiind prioritar trendul, dinamica şi finalitatea funcţionării structurilor şi mecanismelor juridice şi, desigur, ideile, teoriile, doctrinele, agenţii etc., dar în altă ordine de importanţă. De aici decurge şi diversitatea opiniilor - obiectivitatea, de altfel, ţinând seama de varietatea doctrinelor, şcolilor etc.

Puncte de vedere interesante cu privire la funcţiile dreptului, mai puţin însă cu privire la funcţiile sociologiei juridice. Este posibil ca penuria de viziuni, păreri şi poziţii vizând funcţiile sociologiei juridice să fie determinată tocmai de aspectul semnalat anterior, cum este posibil

lucrarea de referinţă a sociologului francez Jean Carbonnier - Sociologie juridiciara, tipărită în 1978, să reprezinte un punct de convergenţă între jurişti şi sociologi, acceptat şi de către unii şi de către alţii.

Potrivit sociologului francez, sociologia juridică are patru funcţii esenţiale:

- cognitivă,
- explicativă,
- critică şi
- practică,

surprinzând, într-o viziune de ansamblu, atât pe cele teoretice, cât şi pe cele practic-aplicative.

3 . 1 . Funcţia cognitivă

Cunoaşterea, în general, şi cunoaşterea socială în special, exprimă tendinţa fiinţei umane de a penetra atât universul uman, cât şi natura înconjurătoare, pentru a răspunde propriei curiozităţi şi deopotrivă, pentru a da răspunsuri la numeroase probleme de natură importanţă şi valoare distinctă. Din aceste permanente solicitări s-au născut şi ştiinţele socio-umane, centrate pe investigarea şi cunoaşterea realităţilor sociale.

Raymond Boudon, unul dintre cei mai cunoscuţi sociologi francezi contemporani, releva „finalitatea esenţialmente cognitivă" a ştiinţelor sociale, înţelegând prin aceasta „capacitatea pe care o au (acestea - n.n.) de a produce un supliment de cunoaştere, de a rezolva enigme" sau „de a oferi" explicaţii teoretice la fenomene şi procese care au loc în societate[25].

Fiecare ştiinţă umanist-socială îşi aduce propriul său aport la

[25] Raymond Boudon, Tratat de sociologie, Bucureşti, Humanitas,1997, p. 19.

depăşirea barierelor cunoaşterii, la soluţionarea unor „enigme" sociale, la avansarea unor explicaţii asupra anumitor procese şi fenomene sociale.

Contribuţia fiecărei ştiinţe sociale şi, implicit, a sociologiei juridice - la cunoaştere reprezintă un patrimoniu ştiinţific inconfundabil, distanţat de cunoaşterea comună. Acest patrimoniu se traduce în cunoaştere ştiinţifică, realizată în urma unor îndelungi şi asidue investigaţii, căutări şi formulări de răspunsuri la cele mai diverse tipuri de provocări ale indivizilor şi grupurilor sociale.

Cunoaşterea comună, de multe ori, crează falsa impresie că suplineşte ştiinţa, că experienţa acumulată este suficientă pentru a da interpretări valide fenomenelor juridice. Desigur, nu pot fi subestimate sau omise aspectele pozitive ale cunoaşterii comune, în sensul de experienţă de viaţă, dar eludarea contribuţiilor pe care le aduce sociologia juridică ar fi nu numai o eroare, ci şi o dovadă de obtuzitate şi ignoranţă. Cunoaşterea ştiinţifică (funcţia cognitivă şi în cazul sociologiei juridice) vizează surprinderea, înţelegerea şi interpretarea realităţilor sociale ale dreptului „cu mijloace şi instrumente fundamentate juridic şi permite, deopotrivă, depistarea unor disfuncţii şi perturbări în aplicarea efectivă a legii. Potrivit acestei funcţii, se pot înregistra şi descrie fenomenele juridice dintr-o societate cu obiectivul de a depista cauzele acestora şi de a formula unele explicaţii"[26].

3.2. Funcţia explicativă

Această funcţie decurge, în mod logic, din prima, deoarece orice investigare pune în evidenţă (constată) un fapt sau fenomen juridic, îl consemnează ca atare (îl înregistrează) şi, în mod firesc, caută prin metode şi cu mijloace specifice să-l explice. Cognosare causas

[26] Maria Voinea, Sociologia dreptului, Bucureşti, Editura ACTAMl,

(cunoaşterea cauzelor) şi explicarea lor reprezintă un deziderat al oricărei ştiinţe, evident, şi a sociologiei juridice.

Explicaţia nu este un simplu exerciţiu intelectual, cum poate apărea la prima vedere. Este un demers ştiinţific, care nu numai că pune în evidenţă materialul empiric, dar presupune adoptarea unei anume poziţii, în raport de obiectivul urmărit şi, deopotrivă, în raport de perspectiva în care se evidenţiază un fapt sau un fenomen juridic.

Atitudinea (sau poziţia) este esenţială în interpretarea şi identificarea unor răspunsuri la însăşi problematica supusă investigaţiei. Atitudinea vizează, în primul rând, corelarea obiectivului urmărit (fie el oricât de specios sau parcelar) cu însuşi obiectivul de studiu al sociologiei juridice (analiza istorică a modului de constituire a dreptului; evaluarea comparativă a sistemelor şi regulilor de drept, a formelor de organizare juridică, a tehnicilor şi instituţiilor sale sau cercetarea modului de exerciţiu şi a eficacităţii regulilor juridice)[27]. Corelarea, dacă nu este însoţită de armonizarea ei cu viziunea teoretică, în care trebuie analizat şi interpretat faptul, fenomenul, procesul juridic etc. respectiv, fie este compromisă, fie conduce explicaţia pe un teren care se depărtează de realităţile sociale.

După unele păreri explicaţia, chiar şi în acest context, dat fiind faptul că sociologia presupune identificarea şi formularea unor ipoteze şi legi ar fi inconsistentă ştiinţific, dacă ipoteza nu s-ar verifica sau dacă faptul/faptele juridice, legea/legile analizate etc. nu s-ar putea încadra într-o regulă sau un sistem cu valoare generală, având caracter de lege. Unii autori consideră că: „Identitatea de situaţii este mult mai evidentă în cazul unui fenomen juridic decât în ceea ce priveşte un fenomen social de altă natură"[28], fapt ce sporeşte posibilitatea de

[27] Dicţionar de sociologie (coordonatori: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu), Bucureşti, Editura B abei, 1998, p. 1 84.

[28] Ion Vlăduţ, Introducere în sociologie juridică, ed . a II-a, Bucureşti Editura Lex, 1998, p. 204.

identificare a relaţiilor cauzale şi de aici a legilor specifice sociologiei juridice.

Legile sociologiei - inclusiv în domeniul sociologiei dreptului se disting de legile sociale, care apar şi se manifestă independent de cele formulate de ştiinţă. Max Weber a formulat, de pildă, Legea birocratizării crescânde a dreptului (ca lege tendenţială), potrivit căreia dreptul contemporan tinde spre o birocratizare tot mai accentuată, dată fiind superindustrializarea şi raţionalizarea accentuată progresiv. Anterior acestuia, Henry Surnner-Meine, precursor al lui Tarde, atribuie caracter de lege trecerii „de la status la (subl. în text - n.n.): a societăţilor evoluate. In viziunea „Legii lui Maine", „aspectul esenţial al societăţii omeneşti este caracterizat prin <<status>> (statut - n.n.): individul urmează automatic condiţia familiei şi a grupului din care face parte prin originea sa. Prin evoluţia lentă a vieţii juridice, individul devine tot mai mult obiect al dreptului. Legătura care tinde să înlocuiască cu încetul vechile raporturi, care rezultă din condiţiile familiale, este contractul, voinţa liberă"[29].

O lege tendenţială propune şi R. von Jhering, atunci când se ajunge la concluzia că nu se pot concepe acţiuni fără scop, cum nu se poate vorbi de efect, fără a săvârşi o acţiune, un fapt sau fără cauzalitate. Faptele juridice, susţine el, sunt produse ale voinţei, întocmai ca toate celelalte fapte sociale. Atunci când suntem constrânşi lucrăm (acţionăm), nu fără a urmări un scop, ci selectăm din două sau mai multe alternative pe cea considerată mai puţin costisitoare sau cu efecte negative mai puţine. Coercitiv (pedeapsa, sancţiunea), în această relaţie şi privită în îndelunga ei istorie, apare ca o abolire progresivă[30]

În afara legilor tendenţiale, sociologia juridică, după părerea unor

[29] Eugeniu Sperantia, Introducere în sociologie, tomul I, Istoria concepţiilor sociologice, Bucureşti, Casa Şcolilor. 1 944. p. 422-423

[30] Apud: P. Andrei, Sociologie generala, Craiova, Tiparul Scrisul Românesc S.A. Craiova, 1936, p. 187.

autori, poate să formuleze şi legi de echilibru care, „făcând abstracţie de devenirea istorică a fenomenelor juridice, le surprind pe acestea într-un moment al duratei lor, al evoluţiei pe care ele o cunosc"[31].

Descoperirea legăturilor cauzale este considerată ca fiind esenţială pentru formularea de conexiuni, estimări, explicaţii sau concluzii care, la rândul lor, să servească demersul de formulare a unor legi cauzale. Se consideră că, din acest punct de vedere, sociologia juridică este deficitară[35].

3. 3. Funcţia critică

Se poate spune că fiecare ştiinţă socio-umană îndeplineşte inclusiv şi o funcţie critică. Pe cât de real este acest aspect, pe atât de diferenţiat este de la o ştiinţă socială la alta, dată fiind modalitatea de funcţionare a aparatului critic. Dacă în majoritatea disciplinelor umanist-sociale critica afectează orgoliile specialiştilor, în drept funcţia ei are şi caracter reparatoriu.

Ştiut este că dreptul, spre deosebire de toate celelalte discipline sociale, prin autoritatea lucrului judecat, impune o hotărâre care devine executorie. In această perspectivă, se apreciază că dreptul emană putere. Respectul normei şi sancţiunea reprezintă o latură a actului justiţiar.

O alta latura o reprezintă actul reparatoriu al părţii vătămate.

Întrucât “eroare humanum est”, dreptul şi-a creat un sistem propriu de analiză şi critică, „un mecanism intern de contestare reprezentat de căile de recurs" (Ion Vlăduţ), în care sociologia juridică are un rol primordial, esenţial.

Experienţa în materie de drept relevă că presiunile pe care le

[31] Ion Vlăduţ, op. cit. , p. 205

exercită puterea, în cazul unor regimuri politice de esență dictatorială, sau jocul de interese al grupurilor de presiune, inclusiv din democrațiile consolidate, influențează fie procesul legislativ, fie actul de justiție. Asemenea fenomene nu sunt străine nici societăţii româneşti postdecembriste. In acest context, considerăm deosebit de importantă funcţia critică a sociologiei juridice, care poate identifica cazurile de inefectivitate a normelor juridice, a eludării sau aplicării eronate a legii ş.a.m.d.

Această funcţie conferă dimensiunea socială a disciplinei şi deopotrivă a manifestării sale pe terenul realităţilor sociale, în sensul raţionalităţii sociale, implicării în cotidian; pentru prevenirea sau eliminarea disfuncţiilor, erorilor, comportamentelor deviante din siste mul de drept (dreptul injust) etc.

3.4. Funcţia practică

Faptul că sociologia în general și în mod special cea juridică acordă o importanţă considerabilă aspectelor de natură teoretică, nu presupune că ea desconsideră partea pragmatică. Din contră, se poate spune că acordă aceeaşi atenţie aspectelor practice, fiind, de fapt, o ştiinţă aplicativă.

Având acest caracter, sociologia juridică are în vedere prioritar trei domenii:

a) jurisprudenţa,
b) mecanismul legislativ (legiferarea) şi
c) practica extrajudiciară (sfera de activitate a notarilor şi consilierilor juridici).

In acest sens, caracterul aplicativ al ştiinţei se manifestă prin îmbogăţirea şi perfecţionarea jurisprudenţei, procedurilor juridice, a legislaţiei şi hotărârilor judecătoreşti.

Definindu-şi virtuţile în sfera pluralismului ştiinţific, fie

interdisciplinar, fie introdisciplinar (sociologiile de ramură), sociologia juridică se implică, împreună cu sociologia, psihologia socială şi informatica într-un demers comun în procesul decizional sau, altfel spus, în problematica complexă şi dificilă a luării deciziei, inclusiv în condi- ţiile de incertitudine (Cătălin Zamfir)[32].

Rolul sociologiei juridice, sub aspect aplicativ a crescut considerabil în contextul nou socio-politic şi juridic după 1989. Implicarea ei în procesul reformei legislative îi demonstrează virtuţile, dar această implicare nu trebuie confundată cu însuşi actul decizional. S-ar reproduce atunci situaţii bine cunoscute, dar anterioare momentului '89.

Pe de altă parte, însă, funcţia critică a sociologiei juridice îi poate releva virtuţile predictive, în sensul identificării unor noi proiecte de legi care să înlocuiască pe cele vechi sau altele care să acopere „vidul" legislativ.

Un avantaj, pe care numai cei care lucrează în domeniul sociologiei juridice îl au, constă în posibilitatea utilizării sondajelor de opinie prin care se obţin informaţii importante asupra oportunităţii unui demers legislativ, amendamentelor propuse la legi în curs de elaborare sau validare ş.a.m.d.

3 . 5 . Funcţia didactică

Orice domeniu ştiinţific, pentru a fi în măsură să-şi perpetueze existenţa, are nevoie de un corpus de specialişti care se reînnoieşte permanent. Infuzia cu noi cadre, indiferent de poziţia pe care o ocupă în structurile sociologiei juridice, se realizează prin intermediul învăţământului (universitar, în primul rând, dar şi şcolar).

Universitatea (în sens generic), în mod deosebit, este laboratorul"

[32] Cătălin Zamfir, Incertitudinea. O perspectivă psihosociologică, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1990

unde sunt pregătiţi viitorii specialişti, studenţilor asigurându-se atât o pregătire teoretică, cât şi aplicativă. In învăţământul universitar din România, sociologia juridică, ca materie de predare şi examinare, are o vechime cu puţin peste două decenii, primul titular de curs fiind profesorul **Nicolae Popa.**

Rolul primordial al funcţiei didactice a sociologiei juridice, după unele aprecieri calificate, constă în stimularea spiritului critic al studenţilor faţă de normele juridice şi faţă de doctrină, în asigurarea accesului nestingherit la informaţii şi opinii diferite, încurajând contribuţia cursanţilor la demersul cunoaşterii comportamentelor umane şi a raporturilor dintre norma juridică şi societate.[33]

CAP. IV. FENOMENELE JURIDICE CA FENOMENE SOCIALE

4. 1. Definiţia fenomenului juridic

În sociologie, prin **fenomen social** se defineşte ***o relație, un proces, un mod de organizare, suficient de conturate pentru a fi susceptibile de descriere şi cercetare juridică.***[34] Fenomenul social cuprinde o suită de fapte sociale sau, după formularea lui Emile Durkheim, un ansam blu de fapte sociale, precum norme juridice şi morale, obiceiul, limbajul, reguli comportamentale, precepte religioase ş.a.m.d.

Distincţia dintre fenomenul social şi fapt social în spaţiul de manifestare al sociologiei este mică, sociologii operând frecvent cu cei doi termeni, aşa cum o fac de altfel şi istoricii.

[33] Sofia Popescu, Sociologia juridică, fascicola II, Bucureşti, UNEX A-Z SRL, 1992, p. 1 -2
[34] Dicţionar de sociologie (coordonatori: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu), Bucureşti, Editura Babel, 1998, p. 246.

Noţiunea de fenomen juridic, în sociologia dreptului, are un înţeles particular, diferit de noţiunea de fapt juridic.

Prin **fenomen juridic** se înţelege ***un ansamblu de fenomene sociale care au drept caracteristică comună şi definitorie juridicitatea.*** Identificarea aspectelor caracteristice ce conduc la juridicitate aparţine lui Jean Carbonnier, care stă la baza definirii fenomenelor juridice[35], acceptată de către majoritatea specialiştilor.

Intr-o astfel de perspectivă, fenomenele juridice au o trăsătură distinctă care le particularizează în raport cu celelalte fenomene sociale, operaţie fără de care înţelegerea lor, precum şi orice tentativă de a le operaţionaliza este compromisă din start.

Criteriul juridicităţii este esenţial, pentru a identifica şi constată, deopotrivă, varietatea fenomenelor juridice, eterogenitatea lor. Fenomene juridice se regăsesc practic într-o infinitate de situaţii, precum: furtul intelectual, falsificarea unei semnături, constrângere de bunuri prin efracţie, părerile unor subiecţi despre „contractul" de căsătorie, o hotărâre a unei instanţe judecătoreşti ş.a.m.d.

Tocmai această mare diversitate a fenomenelor juridice care se manifestă în societate a motivat demersuri ştiinţifice pentru clasificarea lor, astfel încât să se asigure nu numai distincţiile necesare, dar şi o viziune mai exactă, chiar mergându-se spre „segmentări" şi detalieri.

4.2. Tipuri de fenomene juridice

În societatea contemporană, se poate considera că toate fenomenele juridice sunt şi fenomene sociale, dar nu toate fenomenele sociale sunt juridice. Raportul dintre drept şi social trebuie privit în dinamica lui, în perspectivă istorică, pentru a fi în măsură să înţelegem această diversitate a fenomenelor juridice ca fenomene sociale.

[35] Jean Carbonnier, op.cit., p. 175.

După cum este cunoscut, unul şi acelaşi fenomen social, în diferite etape ale evoluţiei societăţii se regăseşte în sfere diverse (morală, religie, drept etc.) şi poate fi revendicat de diverse domenii ale vieţii sociale. Aşa se explică de ce fenomene sociale care au aparţinut în trecut nonjuridicului, în contemporaneitate se identifică în spaţiul juridicului.

Diversitatea fenomenelor juridice ca fapte sociale este o realitate de necontestat. Potrivit tipologiei propuse de J. Carbonnier, distingem ca esenţiale: fenomene juridice de putere şi subputere, fenomene juridice primare şi secundare şi fenomene juridice contencioase şi necontencioase.

4.2. 1. Fenomene juridice de putere şi subputere

„*Modul în care este organizată puterea supremă a statului şi este reglementat exerciţiul său se numeşte* **Constituţie**. In acest sens, fiecare stat are deci o Constituţie. Dar acest termen are şi un sens mai restrâns, înţelegându-se prin constituţie „*acea organizare a puterii publice, care conţine un anumit sistem de garanţii ale drepturilor individuale*"[36] - susţine Georgio del Vecchio.

Textul citat relevă câteva aspecte importante, şi anume:

a) organizarea şi exercitarea puterii nu se realizează oricum, ci după anume reglementări sau norme;

b)expresie concentrată a modului în care este concepută, structurată şi distribuită puterea şi, deopotrivă, cum şi în ce sens funcţionează propriile mecanisme o reprezintă Constituţia;

c) Constituţia nu este numai o formă de organizare a puterii publice, ci şi un sistem complex de garanţii de drepturi individuale (care sunt prevăzute şi definite în conţinutul său).

[36] Georgio del Vecchio, lecţii de filosofie juridică, Bucureşti, Editura „Europa Nova", [s.a.], p. 278

Simplificând, puterea este reglementată şi se exprimă printr-o lege fundamentală (constituţia), cu alte cuvinte, avem de a face, chiar de la acest nivel, cu fenomene juridice de putere sau, altfel spus, cu fenomene juridice care îmbracă forme de putere sau devin purtătoare ale însemnelor puterii.

Când ne referim la putere, evident, avem în vedere puterea politică, ca formă distinctă a puterii. Ea reprezintă acel tip de putere propriu subsistemului politic (în „calitate" de componenţă a sistemului social global), care se manifestă printr-un ansamblu instituţional, având drept scop decizia politică şi realizarea ei la nivelul întregii societăţi prin mijloace specifice, fie de constrângere (coerciţie), fie de recunoaştere şi legitimare a voinţei majorităţii prin forme noncoercitive. Puterea politică are un rol determinant în reglarea şi funcţionarea vieţii sociale, exprimând capacitatea unor indivizi şi grupuri de a-şi impune voinţa şi organizarea în conducerea societăţii la nivel global.

Fenomene juridice se regăsesc, deci, în chiar conţinutul, rolul şi funcţiile puterii politice, reclamate fiind de necesitatea:

- respectării normelor şi regulilor sociale, juridice, politice etc. de către indivizi;
- asigurării coeziunii societăţii, a ordinii de drept;
- înfrânarea creşterii disimetriilor şi păstrării unei anume proporţii în plan economico-social;
- păstrării unui climat propice funcţionării sistemului social[37]

Din aspectele prezentate ar rezulta că dreptul este un însoţitor al puterii sau că unde este drept este şi putere. Şi, totuşi, există şi păreri contrare acestui aspect, care susţin că există zone ale dreptului (cutumiar, de exemplu) care se manifestă independent de formele de

[37] Virgil Măgureanu, Studii de sociologie politică, Bucureşti, Editura Albatros, 1 997, p. 204 şi urm.

putere sau de influenţele exercitate de către acestea. Chiar şi în acest caz aspectele de fond sunt discutabile. Ceea ce pare a fi mai aproape de realitatea socială este că fenomenele de putere care se pot identifica în conţinutul fenomenelor juridice diferă ca intensitate, importanţă şi efecte. Aceasta este şi logica ierarhizării acestora în fenomene juridice de putere şi în fenomene juridice de subputere, ambele apreciate ca fiind „fenomene juridice primare" (J. Carbonnier).

Fenomenele sociale de putere, cum aminteam anterior, se confundă cu înseşi mecanismele care emană puterea (statul, autoritatea legislativă şi cea executivă etc.) şi care se difuzează în toate sferele sistemului social global, generând alte fenomene, similare ca intensitate şi considerate a fi tot primare. Mai articulat pe realităţile socio-politice, fenomenele de putere se configurează la nivelul generatorilor primari de putere, deci la nivelul structurilor de guvernare (sau guvernante).

Spre deosebire de acestea, fenomenele primare de subputere se înregistrează la nivelul guvernanţilor. Ele se caracterizează printr-o accentuată notă de subiectivitate şi desemnează „atitudini, conduite, manifestări, opinii ale cetăţenilor, corelative unui act de putere'"[38]

În esenţă, orice act de putere este practic imposibil să genereze unanimitate. O hotărâre guvernamentală, o lege organică, o dispoziţie luată de o structură administrativă centrală ş.a.m.d. sunt primite în moduri diferite, generând reacţii, atitudini, comportamente distincte, care îmbracă aspecte de fenomene primare de subputere. Cu atât mai mult asemenea stări cuprind straturi sociale mai substanţiale când avem de a face cu măsuri prohibitive sau coercitive, unele dintre acestea degenerând în manifestări deviante.

Reacţii, care degajă fenomene de subputere, pot să apară şi pe fondul unor hotărâri judecătoreşti, care sunt estompate sau mai

[38] Vasile Popa, Ion Drăgan, Lucia Lepădat, Psiho-sociologie juridică, Bucuresti, Lumina Lex, 1999.

accentuate, mai confuze sau mai explicite, mai motivate sau nu, în raport de cultura juridică a individului/indivizilor.

4.2.2. Fenomene juridice primare şi secundare

În tipologia fenomenelor juridice, primele figurează fenomenele juridice primare şi secundare[39]. Primele se caracterizează prin maxima lor generalitate, în relaţie cu celelalte fenomene juridice, iar celelalte printr-un grad mai redus de generalitate. Diferenţa lor fundamentală se referă, în esenţă, la „gradul de cuprindere, la puterea de generalitate şi afectivitate"[40]

O altă distincţie constă în disponibilitatea fenomenelor juridice primare şi secundare de a produce alte fenomene juridice. In timp ce primele determină şi generează celelalte fenomene juridice, fenomenele juridice secundare, la rândul lor, sunt derivate din fenomenele juridice primare.

Semnificaţia fenomenelor juridice primare ne apare şi mai pregnant în raport cu fenomenele de putere care, la rândul lor, au un grad mare de generalitate şi o importanţă care derivă din însăşi poziţia pe care o ocupă în cadrul raporturilor socio-umane.

Gradul de generalitate al fenomenelor juridice primare este atât de mare, încât ele pot fi identificate cu sursele formale ale dreptului, în sensul că configurează o mare varietate de posibilităţi şi forme prin care „conţinutul perceptiv al unei norme devine regulă de conduită[41]. Cu alte cuvinte, se configurează o varietate practic infinită de modele în raporturile interumane.

Potrivit teoriei generale a dreptului, ca şi practicii din domeniu,

[39] Jean Carbonnier, op. cit. , p. 159-160.
[40] Maria Voinea, op. cit. , p. 80
[41] Nicolae Popa, op. cit,, p. 121 .

există numeroase izvoare formale[‴]. În afara acestora, sociologii consideră că trebuie incluse şi judecăţile particulare, precum comenzi, ordine, porunci, decizii individuale, care sunt de o varietate impresionantă (comenzi militare, porunci ale domnilor, ordin de serviciu, cu caracter imperativ, dispoziţii ale administraţiei centrale ş.a.m.d.). Deşi acest aspect, care este foarte important de altfel, rezultă că, în perspectiva unor astfel de tipuri de izvoare (comenzi, ordine, porunci etc.) fenomenele juridice primare pot fi apreciate drept fenomene de putere, motiv pentru care am tratat accesiunea formelor de putere, pornind de la fenomenele juridice de putere.

4.2.3. Fenomene contencioase şi necontencioase

Raporturile interumane în viziunea sociologică sunt de diverse tipuri, dar separate de însăşi natura şi caracterul lor: „paşnice" şi conflictuale. Cele aşa-zis „paşnice" (nonconflictuale) sunt de cooperare, de adaptare, de compromis, de toleranţă etc.

Raporturi similare se întâlnesc şi în drept şi ele îmbracă inclusiv forma litigiului, care poate fi soluţionat în două modalităţi: prin proces sau pe calea unui proces (fenomene juridice contencioase) sau pe cale amiabilă, prin negocieri, tranzacţii (fenomene juridice necontencioase).

Raportul dintre fenomenele contencioase şi cele necontencioase, dar mai ales accentuarea interesului faţă de primele constituie o

[‴] Prof. N. Popa menţionează: cutuma, practica judecătorească şi precedentul judiciar, doctrina, contractul normativ, actul normativ (op. cit,, p. 124- 135) „problemă", a cărei soluţie, deşi există de multă vreme, nu i s-a dat atenţia cuvenită nici până în prezent. Când afirmăm acestea, avem în vedere acea tendinţă încă puternică în drept de a acorda părţii contencioase o importanţă disproporţionată, exagerată, ceea ce în viziunea sociologiei dreptului presupune o deformare a

esenţei dreptului. De ce? Pentru că dreptul nu poate fi redus doar la soluţionarea litigiilor, apelând la proces, ci înseamnă mult mai mult. In acest sens, devine explicabil de ce sociologia juridică acordă mai mare importanţă fenomenelor necontencioase, care nu se reduc doar la litigiile soluţionate pe cale de compromis, ci presupun deopotrivă şi „acele fenomene pe care le regăsim în realitatea socială a dreptului şi care se derulează potrivit normelor stabilite, conform înţelegerii, convenţiei părţilor (contractul privind legea părţilor)"[42]

CAP. V. NORMELE JURIDICE ÎN SISTEMUL NORMELOR SOCIALE

Atât dreptul, cât şi sociologia acordă o importanţă considerabilă normelor şi sistemului normativ şi este explicabil să fie aşa, deoarece reglementarea conduitelor individuale şi colective reprezintă o problemă capitală, de care depinde, în mare măsură, ordinea şi stabilim tatea unei societăţi, propriile sale structuri, precum şi funcţionarea instituţiilor fundamentale ale statului. Nu există societate umană, indiferent de faza sa evolutivă pe scara istoriei, să nu manifeste interes pentru ordinea socială. Evident, pe fiecare treaptă de ascendenţă umană, ordinea presupune un alt tip de exigenţe, ce se diferenţiază de la o perioadă la alta, dar care au, în esenţă, un obiectiv fundamental: păstrarea şi perpetuarea comunităţii respective.

Ordinea socială nu este un concept abstract; aceasta presupune un corpus de norme, reguli, prescripţii şi obligaţii, care reglementează

[42] Ion Vlăduţ, op. cit., p. 1 14, cf. şi Dicţionar juridic, Bucureşti, Editura Albatros, 1985, p. 318

conduita şi comportamentele individuale şi colective.[43] Normele şi regulile sunt cele care dau sens şi forţă ordinii sociale, generând un proces intens de socializare a indivizilor.

5 . 1 . Conceptul de normă. Norma socială şi norma juridică

În limbajul comun, norma are înţeles de dispoziţie, regulă obligatorie pentru individ sau grup social din care face parte.
Pentru sociologi, conceptul de normă este sinonim cu cel de regula sau de model, prescriptive care regleaza comportamentul indivizilor, grupurilor, organizatiilor.[44]

Norma juridică, în esenţă, este o normă socială, dar spre deosebire de toate celelalte norme sociale, aceasta se distanţează prin caracterul său obligatoriu. Prin urmare, norma juridică poate fi definită drept „regulă socială de comportare, obligatorie, generală şi impersonală"[45], societatea fiind cea care impune amprenta socială asupra ·normei de drept. Mai mult, pentru a exista o normă juridică, trebuie să fiinţeze societatea. Fără aceasta (rară societate), o regulă de drept nu poate apărea şi, cu atât mai mult, nu se poate exercita.

Este adevărat, există încă discuţii asupra funcţiilor normei de drept, asupra trăsăturilor sale esenţiale şi asupra caracterului altor norme, precum normele etice, morale, religioase (dacă se poate aprecia că sunt, la rândul lor, şi norme sociale).

Combătând reprezentanţii Şcolii naturiste; potrivit cărora norma poate germina şi în afara societăţii, individual, E. Durckheim a respins tocmai caracterul individual al normelor, susţinând că toate

[43] Dictionar de sociologie, Catalin Zamfir, Lazar Vlasceanu, Bucuresti, edit. Babei, 1998, p,38
[44]Dictionar de sociologie, Larousse, Bucuresti, Edit Univers Enciclopedic, 1996, p. 190
[45] Adam Popescu, Teoria dreptului, Note de curs, Universitatea Spiru Haret, Bucureşti, 1 992, p. 22.

normele (inclusiv, deci, şi cele morale, etice, religioase) sunt expresie a socialului. La această perspectivă, norma de drept are caracter general şi impersonal, în sensul că se aplică la un număr practic nelimitat de situaţii. Acest caracter este dat de faptul că norma reprezintă o regulă de comportament, desemnează o conduită generală, pe care trebuie s-o adopte indivizii şi grupurile sociale.

Norma juridică este continuă, cu alte cuvinte nu-şi epuizează forţa juridică, indiferent de cazurile care solicită aplicarea ei. Ea se aplică, cu aceeaşi forţă, ori de câte ori situaţia o reclamă.

Caracterul de generalitate al normei juridice este însă flexibil, în raport de masa colectivităţii care intră sub incidenţa sa. Sunt norme cu maxim de generalitate, precum rezoluţii ale Consiliului de Securitate care, deşi nu au caracter executiv (fiind considerate recomandări), în unele situaţii devin obligatorii, încălcarea lor conducând la sancţiuni (exemplul cel mai recent: Kosovo). Alte norme se circumscriu la spaţiul unei ţări, având forţă asupra întregii populaţii a statului respectiv (prevederi din Constituţie care sunt obligatorii peritru toţi cetăţenii). Există şi categorii de nonne cu adresabilitate mai scăzută (cum sunt cele care se aplică în cadrul reglementărilor din spaţiul familiei, ca de exemplu adopţia, sau cele care privesc segmente sociale, cum sunt pensionarii, studenţii, elevii etc.).

Caracterul de obligativitate al normei juridice derivă din însăşi procedura de elaborare a acesteia, întemeiată pe principiile constituţionale. Aceste principii, însă, exprimă, pe de o parte, natura şi esenţa regimului politic dintr-un stat sau altul, iar pe de altă parte, autoritatea în materie legislativă, care generează normele de conduită, de comportament etc. In cazul regimurilor democratice, pluraliste, cum este şi situaţia României postdecembriste, potrivit prevederilor Constituţiei, Parlamentul este unica autoritate legislativă. Şi alte autorităţi emit acte normative, dar ele au efecte sectoriale şi numai în

conformitate cu reglementările în vigoare adoptate de către Parlament.

5 .2. Activitatea normată şi ordinea de drept în cadrul societăţii

În general, se poate aprecia că nu există sferă de acţiune mnană care să nu fie supusă, mai mult sau mai puţin, normării. Activitatea normativă (sau normarea) presupune elaborarea de norme şi impunerea lor cu obiectivul organizării, menţinerii şi perpetuării unei colectivităţi umane.

„Creaţiunea de norme" (cum se exprimă E. Sperantia cu referire la activitatea de normare) reprezintă „un fenomen cât se poate de regulat şi firește în viaţa socială. Aceasta decurge din legile vieţii în general, apoi din legile minţii omenești, în general şi, în fine, din însăşi natura şi condiţiile vieţii sociale"[46]

Se apreciază că acţiunea umană absolut liberă în cadrul unui grup social," adică independentă de orice determinare cauzală, restricţie, condiţie exterioară agentului", este imposibilă, iar ideea care ar sustine-o ar fi absurdă.[47]

Ordinea socială a reclamat dintotdeauna o activitate normativă care, în raport de faza evolutivă a unei societăţi, generează un sistem de norme noi simplu sau mai complex, care reglementează conduite şi comportamente individuale sau de grup în cadrul sistemului social. In acest sens, este elaborat un set cuprinzător de reguli, prescripţii, constrângeri, obligaţii, de natură juridică, politică, morală, etică, economică, religioasă ş.a.m.d. Acest ansamblu de norme este supus permanent analizei, verificării şi reverificării pentru a fi corelat cu exigenţele dezvoltării societăţii şi, deopotrivă, pentru a fi completat

[46] Eugeniu Sperantia, Lectiuni de enciclopedie juridical vol. IV, Bucuresti , Edit. Minerva, 1988, p. 214

[47] Pavel Apostol, Norma etică şi activitate normată, Bucureşti, Edi- tura ştiinţifică, 1968, p 68

sau extins. Prin urmare, activitatea normativă are un caracter dinamic, extensiv, se află într-o perpetuă „mişcare", ca rezultat direct al diversificării şi multiplicării raporturilor sociale, a înseşi evoluţiei societăţii, indiferent de mărimea şi forţa lui, îşi exercită controlul asupra membrilor săi prin intermediul normelor, care asigură nu numai coeziunea grupului, ci însăşi resursele necesare continuităţii sale într-o lume a contrastelor şi insecurităţii individuale şi colective.

Individul, pentru a evolua în cadrul unei societăţi în direcţia împlinirii propriilor sale aspiraţii, nu are decât două alternative: fie respectă cadrul normativ, adică normele juridice, fie le refuză, adoptând o atitudine de fraudă, care va atrage după sine sancţiunea actelor sale de către grupul din care face parte. S-ar putea reproşa cadrului nonnativ că este prea constrângător în raport cu aspiraţia firească a individului de a se considera persoană independentă sau că înseşi drepturile individuale înscrise în Constituţie sau în reglementări internaţionale sunt restricţionate de prea multele şi sufocantele norme de comportament. Varietatea normelor care determină varietatea constrângerilor datorate normelor cu valoare juridică nu este un dat sau o invenţie a cuiva; ea este o realitate impusă de chiar viaţa socială, ca efect al multiplicării şi extinderii permanente a relaţiilor interumane. Cu atât mai mult sistemul constrângător al normelor juridice are aparent înfăţişarea de ansamblu coercitiv asupra individului, cu cât se face mai simţită acţiunea concretă a normelor juridice, morale, etice, politice, religioase etc. Aspectul de supernormare a existenţei unui individ de la vârsta când începe să înţeleagă realităţile lumii înconjurătoare şi până la dispariţia lui fizică este real. Conservarea şi continuitatea unui grup sunt însă condiţionate de reacţiile individuale faţă de grup, motiv esenţial şi determinant ca un grup uman să adopte un astfel de sistem normativ, având caracter preventiv, în esenţă, şi nu coercitiv, cum se interpretează cel mai adesea.

Din acest punct de vedere, norma juridică nu trebuie interpretată, după aprecierea noastră, cu prioritate ca având caracter iniţial constrângător sau nu poate fi considerată aproape sancţiune, chiar dacă aşa apare în litera legii.

Ea (norma), indiferent de conţinutul ei şi de sfera de adresabilitate este prioritar o tentativă a grupului de a preveni eroarea (voită sau accidentală), deci are caracter de prevenire, de punere în evidenţă a faptului că abaterea de la norma juridică atrage după sine sancţiunea. Numai după încălcarea normei (normelor), regulilor, conduitelor etc. se poate vorbi de caracterul coercitiv al normelor juridice.

În afara celor afirmate, mai există şi un alt aspect la fel de important. In raporturile interumane respectarea şi aplicarea normelor (inclusiv a celor juridice) reprezintă o cerinţă obligatorie, care se fondează pe consimţământul majorităţii membrilor grupului uman respectiv. Dacă privim în perspectivă istorică normele juridice, acest aspect ne apare în înfăţişarea de cutumă, de obicei (de aici dreptul obişnuielnic şi norme obişnuielnice), regulă nescrisă, transmisă pe cale orală sau scrisă etc., care s-au impus colectivităţilor umane din trecut, prin voinţa majorităţii, ca expresie a consensului.

Normele, în general, precum şi normele juridice, în particular, nu sunt, însă, acceptate de către toţi indivizii, maniera lor de respingere îmbrăcând o varietate de manifestări. Indepărtarea de spiritul normei juridice şi cu atât mai mult încălcarea, conştientă sau
nu, a acesteia generează un comportament deviant, cum îl califică sociologii. Devianţa, este, deci, „o formă de comportament caracterizat printr-o distantare semnificativa de la normele sociale prin statutul social respective.[48]
Intrucat este nuantat, comportamentul deviant este apreciat imposibil

[48] Dicţionar de psihologie socială, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981

ca la nivelul unui grup social să se asigure respectarea normelor juridice (aşa-numitul conformism, în viziunea psiho-sociologilor), există „o margine de toleranţă socială faţă de comportamentele deviante, aparente sau ascunse (latente), care nu periclitează bunul mers al societăţii"[49]• În aceste două ipostaze, în care comportamentul deviant pune în pericol valorile fundamentale ale unei societăţi, devianta se transfonnă în infracţiune, delincvenţă, crimă etc. şi este sancţionată de către societate, ori este urmare a unui comportament anormal (patologic), care reclamă alte demersuri, preponderent terapeutice.

Există şi alte tipuri de comportament care solicită reacţii diferite ale societăţii, cum sunt comportamentele evazioniste (evaziunea unui grup de la respectarea normelor - copiii străzii, racheţii etc.) sau anomia (*stare generală sau evasigenerală de comportament în grup, generată de lipsa de coeziune, de ordine normativă, de scăderea încre- derii în valoarea normelor etc., aşa cum definesc sociologii a fi starea ce marchează societatea românească în prezent*).

Fiecare societate dispune de o gamă foarte largă şi diversificată de mijloace şi instrumente de sancţionare a abaterilor de la norme. În genere, aceste mijloace sunt definite a fi sancţiuni.

Comportamentul deviant se integrează, însă, într-o formă distinctă de sancţiuni, anume pedepsele (sau sancţiunile negative). În afara acestora, mai există un alt tip de sancţiuni - recompensele (sau sancţiunile pozitive), care constau în aprecieri, prestigiu, recompense şi premieri (inclusiv materiale) ş.a.m.d. şi care se aplică în cazul conformităţii comportamentale (sau a comportamentului „normal").

În viziunea sociologului polonez Jan Szczepanski sancţiunile sociale se pot astfel clasifica:

a) Sancţiuni negative formale (care se întemeiază pe forţa de

[49] Tudorei Butoi, Psihologie judiciară, Bucureşti, Casa de Editură şi Presă „Şansa" SRL, 1 992

coerciţie a instituţiilor investite cu atributul sancţionării actelor deviante);

b) Sancţiuni negative informale (apropiate public);

c) Sancţiuni pozitive formale (elogii, mulţumiri, recunoaşterea publică a unui merit etc.);

d) Sancţiuni pozitive informale (aprecierea tacită sau expri- marea recunoştinţei unor instanţe informale)[50]

Sancţiunile juridice constituie, aşadar, un segment, o parte specială a sancţiunilor şi, deopotrivă, o formă de manifestare a controlului social. Ca una din componentele esenţiale ale dreptului, acestea, ca şi ştiinţa din care fac parte, cu sferă foarte largă de aplicabilitate în sistemul social, asigură funcţia de ordine şi integrare socială a individului, fiind, deopotrivă, şi un mijloc esenţialmente eficace în protecţia valorilor unei societăţi, a raporturilor interumane, a funcţionării societăţii ca atare. Sunt, în acelaşi timp, şi factori care contribuie în chip hotărâtor la perpetuarea coeziunii şi solidarităţii grupurilor sociale, a instituţiilor, la asigurarea proceselor de integrare, solidaritate, cooperare şi transformare socială.

CAP. VI. CONTROLUL SOCIAL DIN PERSPECTIVA MODELELOR JURIDICE

Evoluţia indivizilor şi a grupurilor în cadrul sistemului social, aşa cum s-a relevat, nu este nici haotică şi nici întâmplătoare. Ea se desfăşoară în conformitate cu exigenţele impuse de societate, care presupun norme comportamentale şi atitudinare circumscrise acestor exigenţe. Intregul şi complexul edificiu al unei societăţi are ca fundamente modele comportamentale, care asigură menţinerea sau

[50] Jan Szczepanski,Noţiuni elementare de sociologie, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1972, p.176

consolidarea edificiului, structurate pe spiritul coeziv, participativ şi raţional al majorităţii indivizilor. Subliniem, şi nu întâmplător, că acest spirit este propriu majorităţii membrilor unei comunităţi umane, întrucât există şi persoane care contravin normelor sociale, etice, morale etc., fie datorită convingerilor politice, religioase etc. pe care le îmbrăţişează, fie datorită comportamentelor deviante. Faţă de aceştia societatea nu poate să rămână impasibilă, ea trebuie să reacţioneze pentru a se autoapăra şi pentru a se aninhila pericolul care planează asupra ei din partea indivizilor care se plasează în afara legii.

6. 1 . Noţiunea de control social

Conceptul de control social este datorat sociologilor F. A. Ross şi R. Pround şi el a fost lansat la începutul acestui secol (1901).

Noţiunea de control social este definită ca fiind un „ansamblu de instituţii, reguli, norme, măsuri, acţiuni, mijloace de influenţare, care au rolul de a face respectate modelele recunoscute şi permise de conduită în împrejurări specifice, potrivit cu statusul şi rolurile fiecărui individ"[51] sau „un mijloc de realizare a respectării sistemului de valori sociale, a ordinii societăţii "[52]

Există şi alte accepţii ale noţiunii de control social, datorate atât unor autori străini (Georges Gurvitch, Rascoe Pround, Edward Alsworth Ross, William Graham Sumner, J. Dowd ş.a.), cât şi unor autori români (D. Banciu, L. Vlăsceanu, Lisette Comda, Florin Cunta ş.a.) pe care nu le menţionăm, dar pe care le apreciem ca fiind interesante şi deopotrivă relevante, sub raport ştiinţific.

Prin ***controlul social***, o societate umană îşi asigură propria existenţă normală, stabilitatea şi funcţionabilitatea, coeziunea internă

[51] Ion Drăgan, Opinia publică, comunicarea de masă şi propaganda, Bucuresti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1 980, p. 1 4 1

[52] Vasile Popa, Ion Drăgan, Lucian Lepădat, op. cit. , p. 179.

şi continuitatea, ca şi proiectarea, reproducerea şi realizarea (prin conduite adecvate ale membrilor săi) a modului normativ şi cultural[58]

Fiecare colectivitate socială, apreciază sociologul polonez Jan Szczepailski, adoptă şi întreţine un set de măsuri, sugestii, modalităţi de constrângere, interdicţii, sisteme de persuasiune, sancţiuni, precum şi sisteme de exprimare sau de manifestare, într-o formă sau alta, a recunoştinţei, a premierii, datorită cărora comportamentul individual sau de grup sunt dirijate spre concordanţa cu modelele acceptate de acţiune, de respectare a criteriilor de valoare[53].

6.2. Forme, mijloace şi agenţii controlului social

Prin urmare, societatea își creează un propriu sistem de instanțe și mijloace de influențare și integrare a indivizilor.

Aceleași instanţe şi mijloace au rolul să promoveze şi să conserve valorile sociale, să orienteze indivizii spre realizarea aspiraţiilor şi exigenţelor sociale ale grupurilor din care fac parte sau spre reprimarea şi contracararea comportamentelor deviante.

Sancţiunile sociale fie pozitive, fie negative se relevă ca fiind mecanisme ale controlului social care păstrează şi apără normele, sancţionează acţiunile şi încurajează conformitatea. Formele de control social se identifică şi se diferenţiază în raport de surse şi manifestări sau în funcţie de mijloacele şi instrumentele utilizate. In relaţie cu acestea se disting controlul social coercitiv (negativ) şi controlul social stimulativ (pozitiv).

Primul dintre acestea se realizează de către instituţiile juridice şi cele care apără ordinea publică prin ameninţări sau acţiuni în forţă, proferate sau adoptate împotriva comportamentelor deviante (delincvenţă, criminalitate), ce reprezintă adevărate pericole ce se pot

[53] Sociologie. indrumar teoretic şi practic (coordonator: Ion Drăgan), Bucureşti, 1 985, p. 171 .

transforma în atentate la ordinea socială şi de stat. Controlul social coercitiv se întemeiază îndeosebi pe exercitarea unei ameninţări permanente asupra indivizilor care, dacă încalcă norme, reguli, regulamente etc., sunt pasibili de sancţiuni, în funcţie de gravitatea abaterii săvârşite. Prin urmare, are o componentă psihică importantă, care impune teamă faţă de sancţiuni (penalităţi), cum ar fi amenzi, pedepse corporale, pedepse privative de libertate, izolare socială prin manifestarea oprobiului unei colectivităţi[54] etc.

Controlul social stimulativ „constă în reglementarea şi coordonarea acţiunilor individuale sau de grup cu mijloace instituţionale (formale) sau informale (neinstituţionalizate), cu alte cuvinte, în relaţie de natura agenţilor de la care emană controlul social".

Mijloacele controlului social reprezintă, în esenţă, instrumente de presiune instituţionalizate sau neinstituţionalizate, organizate sau neorganizate, conştiente sau inconştiente (spontane), definite cu scopul determinării unor conduite individuale. circumscrise normelor sociale, etice, morale etc. ale societăţii.

Mijloacele sunt diverse, după cum s-a relevat, precum sancţiuni pozitive sau negative, recompense, mulţumiri, încurajări, elogii, aprecieri, blamări, etichetări, respingeri, condamnări ș.a.m.d. şi se clasifică, de asemenea, în mai multe modalităţi, după criterii distincte, între acestea înscriindu-se şi mijloacele instituţionalizate (realizate prin instituţii şi organizaţii de stat, juridice, politice, administrative) şi neinstitutionalizate: (reprezentate de obiceiuri, traditii,, cutume, moravuri, uzanţe)[55] .

Controlul instituţional (formal), în definirea lui Lazăr Vlăsceanu, constă „în reglementarea şi coordonarea acţiunilor individuale sau de

[54] Jan Szczepanski, op. cit. , P . 176

[55] Sociologie. lndrumar teoretic şi practic (coordonator: Ion Drăgan), Bucuresti, 1985, p. 172.

grup cu mijloace instituţionale (formale) sau informale"[56] Acest tip de control are tendinţe nu numai de reglementare, ci şi de standardizare a comportamentelor productive şi expresive ale oamenilor sau grupurilor, cu obiectivul esenţial al acţiunii generale de control. Controlul instituţional, şi în acest sens, are în sarcină să realizeze coordonarea demersurilor individuale sau de grup, să reducă până la anihilare sursele de tensiuni sau conflicte sociale din cadrul instituţionalizat şi să creeze, astfel, condiţii pentru apărarea şi conservarea ordinii sociale (a organizaţiei)

Controlul social neinstituţionalizat (informal) se constituie îndeosebi în orizontul rolurilor sociale dintr-un sistem şi se manifestă ca atare pe terenul interacţiunilor, al raporturilor dintre indivizi din plasate nu cu mult mai jos de acestea), ci şi o varietate impresionantă de poriţii, atitudini, păreri, argumente etc.

Intr-o formulare, de acum mult mediatizată, dar de mare substanţă ştiinţifică, Gaston Richard spunea că reconcilierea contradicţiei dintre scopurile sociale generale şi cele individuale se constituie în rolul capital al dreptului şi al sistemului legislativ. Acest rol este cu atât mai important, cu cât societatea nu este un organism perfect, nu funcţionează fără defecţiuni. Dincolo, prin însăşi esenţa ei umană societatea relevă imperfecţiuni, contradicţii, limite etc., care creează condiţii pentru acte deviante, pentru acţiuni criminale, care pun în pericol existenţa acesteia. Tocmai aceste imperfecţiuni, susține A. Bayer, sunt de natură să influențeze conduite umane, secționate, intrând însă sub incidența unor interpretări proprii, care, într-un fel, negativizează rolul de control social al dreptului.[57]

Organizarea socială, intemeiată pe norme și secțiuni, constitue însăşi premisa esenţială a existenţei societăţii şi a perpetuării sale.

[56] Lazăr Vlăsceanu, Controlul social, în Dicţionar de sociologie, Bucureşti, Editura Babei, 1998, p. 137.
[57] (La morale scientifique, Paris, Librairie Felix Alcan, 1905, p. 128).

Raţiunea socială a dreptului şi această relaţie, potrivit interpretărilor unuia dintre fondatorii sociologiei care - întâmplător sau nu acordă o atenţie deosebită dreptului - constă în generarea şi exercitarea constrângerilor, cu valoare sancţionară. Rolul social al dreptului constă, deci, în vegherea permanentă asupra raporturilor sociale şi reglarea comportamentelor umane în cadrul relațiilor și interrelațiilor statornicite între membrii societății (E. Durkheim)[58] Sociologul francez face insa si un pas decisiv (dupa unii sociologi si juristi) în configurarea rolului de control social pe care îl exercită dreptul, teoretizând natura şi articulaţiile dreptului represiv (propriu societăţii bazate pe solidaritatea mecanică) şi ale dreptului restitutiv (care se relevă în societăţile constituite în temeiul solidarităţii organice). Cu toate acestea, însă, contribuţiile teoretice ale lui Durkheim sunt privite fie cu rezerve de către unii exegeţi ai operei sale, fie critic.

„Caracterul coercitiv al faptelor sociale, puterea de constrângere pe care o exercită întotdeauna asupra noastră şi prin care se dovedeşte însăşi realitatea lor obiectivă - releva E. Sperantia[59] e unul din considerentele care au atras cele mai multe discuţii". Astfel, ideea de constrângere este „plină de ambiguităţi" (Roger Lacombe), deoarece:

a) puşi într-o anumită situaţie, suntem constrânşi să ne conducem într-un anumit mod, sub ameninţarea că astfel n-o să putem izbuti;
b) călcând anumite reguli pe care societatea ni le impune prin prestigiul ei, suferim o sancţiune, adică o pedeapsă sau măcar un blam;
c) curentele de opinii sau de sentimente care domină uneori ne pot cuceri şi pe noi, ne pot târî, determinându-ne · la anumite atitudini sau acţiuni pe care altă dată nu le-am fi voit. Avem impresia, în acest din urmă caz, că voinţa noastră este stăpânită, e forţată, deci e constrânsă (subl. în text - n.n.) de o putere superioară. Suntem constrânşi, în cazul acesta [...], aşa

[58] (Apund: E. Durkheim, op. cit., p. 178-179).
[59] Eugeniu Sperantia, op. cit., vol. I, p. 469

cum piatra e constrânsă de forţa gravitaţiei.

Constrângerea, în cazul al treilea, e de aceeaşi esenţă ca aceea pe care o suferim din partea naturii fizice, dar nu este caracteristică faptului social. Primul mod de constrângere e de aceeaşi natură cu cele pe care ni le impune orice cunoştinţă practică a raporturilor dintre scopuri şi mijloace: dacă nu mă feresc de ploaie, voi fi udat şi dacă nu beau, nu-mi potolesc setea. Singur cazul al doilea (constrângerea prin prestigiu) constituie o constrângere cu adevărat socială, dar dacă la acestea ne mărginim pentru a caracteriza faptul social, atunci înseamnă că, de fapt, nota distinctivă. a societăţii nu e constrângerea însăşi, ci ea e, la rândul său, reductibilă la prestigiu sau, mai corect, la autoritate"[60]

Indiferent însă de criticile sau de rezervele exprimate vizând perspectivele conturate, cele teoretice datorate lui Durkheim, deschiderile asupra definirii rolului de control social atribuit nu pot fi refuzate.

Importante contribuţii în abordarea dreptului ca mijloc de control social aduc şi T. Parson, W. Evan, L. M. Friedman, V. Aubert, E. Popa, D. Banciu etc.

În orizont aplicativ, rolul de instrument în slujba controlului social pe care îl are dreptul, se exercită pe două planuri importante :

1 . ca funcţie normativă;

2. ca funcţie de transfer a sistemelor normelor juridice în realitatea socială.

Prin funcţia normativă a dreptului se înţelege proprietatea (însuşirea) acestuia de a crea norme care reglementează raporturi sociale esenţiale (sistemui normelor juridice), iar prin funcţia de transpunere a sistemului normelor juridice în realitate socială se are în vedere încadrarea comportameiltelor individuale şi de grup în modele de conduită elaborate şi instituite prin norme.

[60] Ibidem, p. 469-470.

Ca rezultat al socializării, individul simte o mare atracţie faţă de norme şi valori, pe care încearcă să şi le apropie şi să le respecte, pentru a avea acces la grupul din care face parte şi pentru a primi recunoastere.

CAP.VII. NOTE PARTICULARE ALE ACULTURAŢIEI JURIDICE CA MEDIU FAVORIZANT AL DEVIAŢIEI SPECIALE

Prin aculturaţie juridică se desemnează interacţiunea dintre două sisteme juridice şi modificările care se produc în cadrul acestora ca efect al interacţiunii.

Sistemele juridice şi avem în vedere, în primul rând, marile sisteme, îndeosebi cele de rang naţional, după cum am relevat anterior, nu pot să existe şi să se manifeste izolat, într-un „turn de fildeş"; ele sunt integrate sistemului social global şi se află în raporturi de interacţiune cu structurile sau componentele acestuia.

Fenomenul de interacţiune se manifestă, deci, nu numai între două sisteme juridice (distincte, în esenţă), ci şi între alte sisteme, ca rezultat al însăşi dinamicii evoluţiei societăţii. Această dinamică, care reclamă o permanentă schimbare, se manifestă nu numai la nivelul unei singure societăţi umane, ci şi la nivelul tuturor societăţilor. Cum societăţile nu pot trăi izolate, fenomenul de interacţiune este, practic, generalizat la scara întregii umanităţi.

Intr-o „mişcare" de asemenea anvergură, contactul între culturi şi apoi interacţiunile dintre ele este inevitabil.

7. 1 . Fenomenul social de aculturaţie

După definiţia dată de Taylor la începutul lucrării sale Civilizaţia primitivă (1871), „cuvântul cultură sau civilizaţie (sub l . în

text - n . n .), în sensul său etnografic cel mai răspândit, desemnează acel tot complex ce cuprinde ştiinţele, credinţele, artele, morala, legile, obiceiurile şi celelalte aptitudini şi deprinderi dobândite de om, ca membru al societăţii"[61]

Procesul de interacţiune între două culturi sau tipuri de cultură, precum şi modificările care se produc ca efect al comunicării dintre acestea este, în genere, definit ca fiind aculturaţie. În viziunea sociologilor, **aculturaţia** (de la termenul englezesc aculturation) ***reprezintă un proces de interacţiune între două culturi sau tipuri de cultură, aflate un răstimp într-un contact reciproc***"[62]; iar în perspectivă psihosocială este un proces psihosocial lent şi selectiv, de preluare parţială sau integrală, de către un individ sau un grup de indivizi, a unei alte culturi"[63].

Aculturaţia se manifestă prin schimbări, fie în ambele culturi, fie în una dintre acestea, de obicei mai puţin dezvoltată sau mai restrânsă în privinţa ariei de desfăşurare.

In condiţiile unor contacte şi interacţiuni între două culturi vecine, ambele sunt afectate de fenomenul de aculturaţie selectivă, reciprocă, fenomen ce poate conduce inclusiv la apariţia unei noi culturi. De regulă, populaţiile mai puţin emancipate manifestă tendinţe de adoptare a formelor culturii noi dezvoltate, pe care R. Lafon (1963) le denumeşte ca procese de „germanizare", „europenizare", „americanizare". Acest fenomen se întâlneşte şi în rândurile emigranţilor, care adoptă cultura ţării în care au emigrat (Germania, Franţa, Canada, S .U.A. etc.).

---

[61] Tratat de Psihologie (sub coordonarea lui Raymond Bandon), Bucuresti, Humanitas, 1997, p. 531

[62] Dicţionar de psihologie (Coordonare: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu), Editura Babel, 1998, p. 18.

[63] Dicţi nonar de psihologie socială, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p.17

7.1.1. Aculturaţia juridică

În orice cultură, aşa cum sesiza şi Taylor, dreptul reprezintă o dimensiune fundamentală. Această ipoteză, în condiţiile procesului de aculturaţie, conduce la aculturaţia juridică, a cărei definiţie am dat-o, nu întâmplător, mai înainte. Istoria dreptului abundă, din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre, de interacţiune între sisteme de drept, cu efecte în planul unuia dintre acestea sau în ambele sisteme.

Interacţiunile, ca şi în cazul aculturaţiei între două culturi, pot conduce la asimilări reciproce, cu modificări în sistemele de drept ale tipurilor culturale respective sau la impunerea, prin utilizarea forţei, a unui sistem de drept sau a unor elemente esenţiale de drept.

Prima dintre aculturaţiile juridice se produce, de regulă, între două sisteme de drept aparţinătoare unor culturi care se află în interrelaţii de anvergură istorică (cum sunt raporturile între culturile europene); a doua se produce în regimuri de dominaţie economică sau politică, fenomen repudiat în prezent de comunitatea internaţională.

Aculturaţia juridică fundamentată prin interrelaţii istorice şi interacţiuni reciproce se identifică inclusiv în culturile antice (summeriene, ateniene, romane etc.), cum se identifică şi în spaţiul cultural şi juridic românesc în perioada de mijloc a Evului Mediu (începând cu veacul al XIV-iea).

În epocile modernă şi contemporană aculturaţia dobândeşte noi dimensiuni, inclusiv în perimetrul culturii române, care este receptivă la schimbări. Se cunoaşte influenţa pe care o exercita dreptul francez asupra Ţărilor Române şi apoi a Principatelor Unite, ca de altfel şi dreptul belgian (o „variantă" a celui francez). Potrivit profesorului Victor Dan Zlătescu asupra dreptului românesc s-au exercitat atât influenţe bizantine, franceze şi romano-germanice, cât şi la originile sale, influenţe ale 1reptului român clasic (pe trunchiul viguros al

dreptului geto-dac).[64]

Acel trunchi viguros al dreptului strămoşesc, peste care s-au altoit alte sisteme de drept, este surprins şi evocat de S.G. Longinescu, cunoscutul profesor de drept roman de la Universitatea din-Bucureşti în nu mai puţin cunoscuta sa lucrare Istoria dreptului românesc din vremile cele mai vechi şi până azi. Sintetic, aspectele cele mai semnificative ale aculturaţiei juridice ce se relevă din lucrarea universitarului bucureştean, sunt următoarele:

„Totuşi, potrivit cu deprinderile asemănătoare ale celorlalte ramuri barbare, e îngăduit a presupune, că voia căpiteniilor şi drepturile firii să fi avut puterea şi tăria legei scrise[. ..]. E adevărat, că atât ipotezele, cât şi încheierile bizuite pe logică, pe care Cantemir le face, bineînţeles numai pe temeiul cunoştinţelor de pe vremea sa, pot fi întregite cu ajutorul datelor istorice de astăzi şi cu alte acelora , care în viitor poate vor spori izvoarele noastre. Deocamdată, nu vom fi prea îndepărtaţi de adevăr, dacă vom zice: dacii au fost cârmuiţi de obiceiurile, care s-au închegat treptat din poruncile căpiteniilor lor şi din regulile dreptului. După prefacerea ţării în provincie romană, n-au pierit nici toţi dacii şi nici toate obiceiurile pământului; de aceea s-au putut înrâuri între ele obiceiurile pământului cu obiceiurile coloniştilor, cu regulile dreptului roman nou aduse, precum şi cu obiceiurile care s-au ivit mai pe urmă"[65].

După scăderea influenţei romane, „regulile juridice romane au rămas, foarte puţine, primindu-se o mare cătime de aşezăminte (instituţiuni) ale dreptului slav"[66]

• „Fondul juridic roman, atâta cât a rămas a fost reîmprospătat în vremea relaţiilor cu bizantinii. Rămăşiţa aluatului juridic de odinioară

[64] Victor Dan Zlătescu, Mari sisteme de drept în lumea contemporană, Bucuresti Editura DE-CAR-COMPLEX, 1992, p. 9.
[65] S.G. Longinescu, Istoria dreptului românesc din vremile cele mai vechi şi până azi, Bucureşti, Atelierele Grafice, Socec & Cie Societate Anonimă, 1 908, p 9- 1 0 .
[66] Ibidem, p.10-1 1

a fost plămădită cu maiama dreptului bizantin. Aceasta fiind tot de obârşie romană, a fost foarte potrivit pentru acel aluat şi l-a putut face să crească din nou. Astfel a avut loc o renaştere a dreptului roman.

• „Arătând că înainte de Alexandru cel Bun, judecătorii de abia se pricepeau cum să judece, Cantemir adaugă: „Mişcat de aceste neajunsuri, Alexandru întâiu, domnitorul Moldovei, pe care ai noştri l-au numit cel Bun pentru virtuţile mari, când a primit stema regilor de la împăratul constantinopolitan a luat de asemenea şi legile grecilor, care erau cuprinse în cărţile Basilicalelor şi a făcut, spicuită din tomurile acele mari, legea aceasta, care se aplică acum în Moldova [...] . Ce era de facut, spre se pune capăt nedreptăţilor şi spre a se întări încrederea în drept? In astfel de împrejurări a trebuit să se ivească ideea dreptului străin, întocmai cum mai târziu împrejurări asemănătoare au făcut să se ivească ideea principelui străin"[67]

• „În ce priveşte activitatea legiuitoare atât de rodnică şi din punct de vedere juridic în vremea lui Cuza Vodă, nu putem intra aici în amănunte [. . .]. În general, legile din această vreme sunt înrâurite de legile franceze; Codul Civil este înrâurit şi de proiectul italian de Cod Civil; iar Codul Penal este înrâurit şi de Codul Penal Prusian"[68]

• „În răstimpul de la 1866 încoace rodnicia legiuitoare continuă şi pe tărâmul juridic. Pe lângă înrâurirea legilor franceze asupra unora din legile româneşti se adaugă aceea a legilor italiene şi germane. Astfel, de pildă, Codul Comercial din 1887 e luat şi prelucrat după Codul Comercial Italian, care şi el, la rândul său, fusese luat şi prelucrat din Codul Comercial German"[69]

Preluarea textelor din S.G. Longinescu creează, credem, o imagine suficient de clară asupra fenomenului de aculturaţie juridică in spatial romanesc. Fenomene similare se produc şi în alte spaţii

[67] Ibidem, p . 12-13
[68] Ibidem, p. 364.
[69] Ibidem, p. 367.

europene şi extra europene, interacţiunea dintre factorii interni şi externi, conducând la modificări importante: „inovaţiile cele mai importante aduse într-un sistem juridic provin cel mai adesea din elementele străine care au fost introduse în acestea"[70]

Potrivit universitarului francez Rene David, în contemporaneitate, se disting patru mari sisteme de drept: romano-germanic; Common-law; dreptul social şi familia sistemelor filosofice şi religioase. Fenomenul de aculturaţie juridică se manifestă atât la nivelul sistemelor de drept nationale, cât şi în orizontul celor patru mari sisteme (familii) de drept[71]

Aculturaţia juridică se produce în plan legislativ, în planul practicii judiciare sau în ambele planuri concomitent, cum se poate produce, de asemenea, şi în planul conştiinţei juridice, ideilor, concepţiilor, teoriilor juridice ş.a.m.d.

7. 1 .2. Tipologia aculturaţiei juridice

Fenomenele de aculturaţie juridică sunt studiate de câte o pleiadă întreagă de specialişti (Henri Levi-Bruhl, Jeon Carbonnier, Michel Alliot, J.P. Chamay ş.a.) care disting mai multe tipuri ale aculturaţiei juridice.

In viziunea lui Jean Carbonnier, aculturaţia este de două feluri: *globală* şi *parţială*.

Prima este mai importantă, fiindcă produce modificări de substanţă într-un sistem juridic, dar este de mai multă vreme în descensiune; a doua, deşi de importanţă scăzută, cunoaşte, în ultimul timp, o ascensiune considerabilă prin relativa uşurintă în care se realizează împrumuturile dintr-un sistem sau altul de drept[72]

[70] Henri Levi-Bruhl, Sociologie du droit, Paris, PUF, 1971, p. 1 19-120.
[71] Rene David, Les grandes systemes du droit contemporaine, Paris, Dolloz, 1964.
[72] Jean Carbonnier, Sociologie juridique, Paris, PUF, 1978, p. 137

Tot autorului francez menţionat i se atribuie şi diferenţierea: aculturaţie juridică organizată şi aculturaţie juridică spontană.

În prima categorie sunt incluse, în genere, reformele legislative cu valoare istorică (cum sunt cele realizate sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza şi a regelui Carol I, sau reformele electorală şi agrară după primul război mondial), cu alte cuvinte, actele săvârşite conştient în vederea modernizării, perfecţionării, dezvoltării şi eficientizării sistemului juridic (statutul dezvoltător al domnitorului Cuza, Codul Civil, Codul Penal, Codul de procedură civilă, Constituţiile din 1866 şi 1923, Codul Comercial român etc.).

In a doua categorie de aculturaţie intră iniţiativele în materie legislativă ale agenţilor privaţi (oferta publică de cumpărare, leasingului etc.) care nu sunt expresia unei voinţe conştiente şi orientate proiectiv, ci rezultatul spontan şi difuz al unor întreprinzători particulari.

Aculturaţia juridică, potrivit unui alt jurist francez (Michel Alliot) cunoaşte „trei tipuri de grade":

a) aculturaţia juridică din societăţile care trec de la mit la lege (proprie societăţilor primitive integrate cu forţe în imperii religioase - dreptul romano-bizantin sau dreptul islamic);
b) aculturaţia juridică din societăţile care renunţă la instituţiile lor juridice tradiţionale, adoptând un sistem juridic străin („de import") (adoptarea Codului Civil francez de către numeroase state) şi
c) aculturaţia juridică ce se manifestă în societăţile care resping ideea ordinii naţionale, alegând un model juridic străin considerat ideal[73] (societăţile care îşi dobândesc independenţa şi caută să creeze un sistem politic propriu şi instituţii juridice corespunzătoare acestuia).

[73] Michel Alliot, L 'acculturation juridique, în Ethologie generale Paris, Encyclopedie de la Pleade, 1968, p. 1 184-1 186

Aculturaţia juridică se identifică în raport de fazele evoluţiei sale: recepţie (în sens de percepere a altor norme de drept şi judecarea lor în raport de cele ale ,,receptorului"), fuziunea (în sens de asimilare a noilor norme sau instituţii de drept), urmate de împrumutul şi apoi respingerea noilor achiziţii în materie de drept.

7.1.3 . Consecinţele aculturaţiei juridice

Orice aculturaţie juridică, ca orice combinare între două sisteme distincte de drept, are efecte pozitive sau negative sau, acceptând punctul de vedere al reputatului Jean Carbonnier, aceasta (aculturaţie) „se introduce în instituţii şi indivizi prin fenomene de psihologie socială, care sunt fenomene juridice."

Efectul oricărui implant rezultă din asimilarea sau respingerea implantului, în cazul aculturaţieijuridice fiind vorba de acceptarea sau repudierea elementelor de drept străin de către sistemul juridic autoritar. Aceste efecte se răsfrâng asupra sistemelor de drept, grupurilor sociale şi indivizilor.

a) Indiferent de forma împrumuturilor juridice (numai elemente minore, de mică amploare; parţial semnificative sau chiar a unui întreg sistem juridic), aculturaţia în planul dreptului, cum este firesc, are două dimensiuni: pozitivă şi negativă. Cea pozitivă presupune asimilarea fie a elementelor juridice, fie a instituţiilor juridice străine, fără reţineri şi cu efecte benefice de durată (sufragiul universal, ca sistem de vot, adoptat de majoritatea statelor europene după primul război mondial, reglementarea muncii minorilor şi femeilor, interzicerea sclaviei etc.). Cea negativă, la rândul ei, este de două tipuri: parţială sau totală. Respingerea parţială se înregistrează, de exemplu, în ce priveşte recepţia Codului Civil francez din 1804 în sistemul de drept românesc, când au fost eliminate o serie de instituţii

(tutele oficiale, instituţia tutorelui subrogat etc)[74]

Eşec total al împrumutului legislativ se constată în abrogarea Codului napoleonean de către majoritatea statelor italiene după prăbuşirea Imperiului Francez (1814), creat de Napoleon I în 1804[75]

b) Importul elementelor juridice şi modificările care survin la nivelul sistemului juridic au efecte şi asupra grupurilor sociale. Efectele sunt fie pozitive (pot genera coeziune, adeziune, cooperare etc.) fie negative (pot produce rezistenţă, respingere, dezaprobare, conflicte etc. şi chiar apariţia unor grupări sociale noi). Sub incidenţa aculturaţiei juridice, societăţile primitive sau „întârziate" renunţă la tradiţii, obiceiuri, vechi structuri şi forme de organizare socială (clanuri, triburi, caste etc.), adoptând reguli şi instituţii juridice noi care reformează esenţial societăţile ce optează pentru modernism. Sunt, de asemenea, favorizate disoluţia grupurilor familiale întemeiate pe rudenia de sânge prin separarea succesivă a copiilor, a fraţilor, capului de familie şi a altor rude, precum şi abolirea unor vechi raporturi între sexe, ce sunt înlocuite cu restricţii care încălcate conduc la sancţiuni. Aculturaţia juridică uneori conduce şi la apariţia unor tensiuni, contradicţii sau conflicte între grupări sociale, fie ca efect al unei legislaţii noi, fie ca o consecinţă a modului defectuos al aplicării ei de către cei chemaţi să o aplice.

c) Efectul unei reguli sau instituţii juridice împrumutate asupra individului şi conştiinţei sale este, fie pozitiv, fie negativ. Impactul pozitiv este testul prin aderare a indivizilor la noile norme sau reguli juridice introduse în sistemul de drept autohton. Existenţa a două modele normative uneori este deosebită, alteori este de natură să creeze procese de conştiinţă individuală ca efect al aderării la normele de import (mai pregnantă la populaţiile de rit musulman). Reacţia individuală negativă este cu atât mai puternică, cu cât legislaţia avea

[74] F. Sion , Curs de drept civil, Iaşi, 1 93 1 , p 46-4 7.

[75] Victor Ion Zlătescu, op. cit. , p 70.

caracter nu de import, în sens de receptare pe căi normale, ci de impunere prin forţă, aşa cum s-a întâmplat în regimurile de dominaţie străină (legislaţia ungară şi austriacă impusă populaţiei româneşti aflate în Imperiul dualist austro-ungar sau legislaţia rusească, apoi sovietică, impusă populaţiei basarabene).

Reacţii negative, de respingere se întâlnesc şi în societăţile în care elitele politice manifestă voinţa depăşirii unor trepte istorice prin măsuri de modernizare rapidă, inclusiv sub raportul sistemului juridic, importând masiv nu numai norme, ci şi sisteme de drept. Această precipitare, de înţeles de altfel, înscrisă pe traiectoria progresului socio-uman, crează însă două tendinţe opozante: una care încearcă să apere şi să conserve tradiţiile juridice (drepturile colective ale triburilor, dreptul absolut al bărbatului asupra femeii etc.) şi alta care se înscrie în noul trend istoric, generând un proces rapid de emancipare (îndeosebi al tinerilor, al femeilor căsătorite etc.).

În general, aculturaţia juridică, chiar şi în condiţiile înregistrării unor fenomene de respingere sau de rezistenţă faţă de noile norme de drept, se înscrie în procesele de integrare, de interrelaţii între comunităţile umane, cu tendinţe de globalizare, procese de altfel inevitabile în condiţiile mondializării

PARTEA A II-A

LUMEA INTERLOPĂ

Capitolul I. LUMEA INTERLOPA
- noţiuni generale, puncte de vedere, accepţii si explicaţii

1.1. Conceptul de devianţã

La începutul acestui capitol dorim să trasăm o linie de demarcare în sensul de a nu se confunda sau identifica devianţa cu nonconformismul. Devianţa presupune neconformismul faţă de normele sociale, dar şi conformitatea faţă de normele proprii unui grup social sau unei subculturi.

Devianţa include ansamblul comportamentelor care violează aşteptările instituţionalizate, acele aşteptări împărtăşite sau recunoscute ca legitime în cadrul unui sistem social[76] .

Comportamentele deviante generează reacţii puternice din partea societăţii: utilizarea forţelor şi mecanismelor de control social sau aplicarea unor sancţiuni sociale (de la simpla reprobare până la sancţiuni severe).

Devianţa este definită, în concluzie, ca transgresiune, identificată ca atare şi sancţionată, a normelor în vigoare într-un sistem social dat[77]. Devianţa este, în mod fundamental, un fenomen sociologic, manifestând o evoluţie spaţială şi temporală şi având un caracter relativ şi cultural.

1 .2. Delincvenţa - devianţa cu caracter penal

Fenomenul de devianţă socială are caracter universal, fapt pus în evidenţă de E. Durkheim: „Nu poate exista societate în care indivizii

[76] Idem, pag. 13
[77] Dicţionar de sociologie, Larousse, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996, pag. 82

să nu se abată mai mult sau mai puţin de la tipul colectiv"[78] Evaluarea devianţei sociale se face pornind de la procesul de elaborare a normelor şi regulilor de conduită şi terminând cu intensitatea reacţiei sociale faţă de încălcarea acestor reguli.

În ansamblul formelor de devianţă este inclusă şi delincvenţa (criminalitatea). Această formă de devianţă. afectează cele mai importante valori şi relaţii sociale protejate de normele juridice cu caracter penal.[79]

Delincvenţa reprezintă ansamblul actelor şi faptelor care violează regulile penale şi care impun adoptarea unor sancţiuni negative, organizate de către agenţii specializaţi ai controlului social (poliţie, justiţie, instituţii de recluziune etc.). Prin urmare delincvenţa este o formă de devianţă cu caracter penal.

Trăsăturile specifice ale delincvenţei constau, în principal, în:
violarea legilor şi prescripţiilor juridice care interzic comiterea anumitor acţiuni;

a) Dimensiunea economică sau· „costul" crimei precizează consecinţele directe sau indirecte ale diferitelor delicte, din punct de vedere material şi moral, (costurile financiare acordate victimelor, martorilor, reparaţiei bunurilor, poliţelor de asigurare etc.).

b) Dimensiunea prospectivă conturează tendinţele de evoluţie în viitor a delincvenţei, precum şi „propensiunea" spre delincvenţă a anumitor indivizi şi grupuri sociale.

E. Durkheim evidenţiază, pe lângă normalitatea fenomenului devianţei în orice societate, şi normalitatea delincvenţei: ”Este inevitabil ca printre abateri să nu fie unele care să prezinte caracter criminal".

[78] D. Banciu, S.M. Rădulescu, op. cit. , pag. 123.
[79] Ibidem, pag. 121

Chiar dacă, aparent, delictul (crima) apare ca un fenomen juridic, reglementat prin normele dreptului penal, el este primordial un fenomen social, care se produce în societate, având consecinţe negative şi distructive pentru securitatea indivizilor şi grupurilor. Actul delincvent reprezintă expresia unui şir de acţiuni şi conduite care contrastează puternic cu normele de convieţuire existente în cadrul grupurilor, instituţiilor, societăţii.

Pentru majoritatea sociologilor, delincvenţa reprezintă o problemă socială, deoarece include o discrepanţă semnificativă între sistemele de referinţă valorice şi normative ale societăţii şi aşteptările indivizilor. Delincvenţa conduce la creşterea tensiunilor sociale şi a nesiguranţei între indivizi. Ea implică, în acelaşi timp, încălcarea flagrantă a modelelor şi schemelor valorice şi normative aşteptate şi dorite, o dislocare a tiparelor şi relaţiilor tradiţionale într-o societate, precum şi o abatere sensibilă de la ceea ce societatea defineşte ca fiind moral, decent, licit şi corect.

1.3. Grupuri şi subculturi delincvente

În sens sociologic, prin grup, se înţelege, de regulă, un ansamblu de indivizi având un grad ridicat de coeziune şi stabilitate, în care legăturile ierarhice şi substructurile de cooperare garantează finalitatea unor activităţi comune specifice, orientate în sensul satisfacerii intereselor de grup, iar prin extindere toți acești factori sunt într-o strânsă legătură cu sensul psihologic prin faptul că orice acțiune a grupului are o reacțiune directă asupra fiecărui individ, imprimând fiecărui membru anumite paternuri specific grupului. Evident, în cazul grupurilor delincvente, activităţile se realizează prin încălcarea normelor şi legilor penale, prezentând o gravitate şi o periculozitate deosebită şi impunând o reacţie de ripostă din partea

societăţii prin sancţiunea penală.

Acumularea şi agravarea actelor delincvente într-o societate generează anumite forme de alienare (astfel de acte devin „normale"), stres, nesiguranţă şi demoralizare. In plus, o mare parte a indivizilor veghează, urmăresc, pedepsesc sau încearcă să distrugă atât grupurile marginale, cât şi lumea interlopă.

Societatea trăieşte iluzia controlului asupra lumii interlope şi a sancţionării acesteia prin aparatul juridico-poliţienesc. Insă faptul că lumea interlopă continuă să-şi desfăşoare nestingherită activitatea ar trebui să ridice serioase semne de întrebare cu privire la potențialul sau la eficienţa acestui control şi a efectelor sancţiunilor.

Poziţia lumii interlope faţă de societate este evidentă. Lumea interlopă îşi alege din cadrul societăţii victimele şi complicii necesari reuşitei operaţiunilor plănuite[80] În acelaşi timp, în circuitul bogăţiilor comunităţii, membrii lumii interlope găsesc bunuri pe care consideră că este normal să şi le însuşească.

O altă caracteristică de bază a lumii interlope este internaţionalizarea normelor şi obiceiurilor specifice[81]. Astfel, în orice ţară, în ciuda diferenţelor culturale şi de regim politic, modul de viaţă interlop este acelaşi. Cu toate acestea, există şi o excepţie, şi anume, în ceea ce priveşte teritorialitatea. Zonele de influenţă şi de activitate ale grupurilor de infractori sunt strict delimitate, accesul intruşilor fiind tolerat cu mare greutate. Ignorarea acestor „graniţe" şi activităţile desfăşurate pe „teritoriul altuia" duc la conflicte între grupurile respective, conflicte ce degenerează adesea în reglementări de conturi deosebit de brutale şi violente.

Pentru membrii lumii interlope, o reuşită reală impune un calcul al

[80] T. Butoi, Psiho-sociologia delincvenţei, Note de curs, an universitar 1999/2000
[81] Ibidem

riscurilor în raport cu posibilul profit aşteptat şi grija de a-şi asigura un trai îmbelşugat.

1 .4. Tipuri de devianţă în lumea interlopă

Lumea interlopă nu se reduce la simpla însumare a infractorilor. În acelaşi timp, nu orice individ care a înfăptuit acte ce cad sub incidenţa legilor penale poate fi considerat membru al lumii interlope.

In alcătuirea lumii interlope intră *grupuri organizate* de infractori, cu grad variabil de structurare, specializate în anumite tipuri de activităţi cu caracter antisocial, activităţi desfăşurate în relativ acelaşi habitat.

Activitatea infracţională a acestor indivizi nu are caracter accidental sau ocazional. Este o activitate bine organizată, având un character de permanență, cum ar fi spre exemplu; urmărirea unei persoane, furtul anumitor obiecte dintr-un magazin, devastarea unui local public sau a unei locuinţe în anumite circumstanţe (şi exemplele pot continua), sunt delicte prevăzute şi sancţionate de legile penale, dar autorii acestora nu pot fi incluşi între membrii lumii interlope. Acelaşi lucru se poate spune şi despre infractorii care prezintă diferite afecţiuni psihopatologice (psihopaţii, maniacii, schizofrenicii etc.) şi care, din această cauză, sunt lipsiţi de discernământul propriilor fapte şi, în consecinţă, nu au răspundere penală. Diferența însă există prin faptul că aceștia nu se pot organiza ci acționează izolat, fiind uneori folosiți de cei din grupurile răufăcătoare.

In lumea interlopă predomină infracţiunile ce necesită activitatea în comun, cooperarea între grupuri „specializate" în diferite activităţi:[82]

[82] De exemplu: pentru spargerea unei locuinţe sunt necesari mai mulţi indivizi, care se constituie într-o reţea, fiecare având funcţia lui specifică în cadrul operaţiunii. Unul dintre ei

Printre cele mai frecvente tipuri de infracţiuni pe care le întâlnim în lumea interlopă menţionăm: proxenetismul, prostituţia, tâlhăria, jaful, şantajul, traficul de droguri și alte substanțe stupefiante, spargerile de locuinţe, furtul de maşini, impunerea aşa-numitelor „taxe de protecţie" şi practicarea jocurilor de noroc ilegale. Desigur, aceasta este o simplă enumerare. De cele mai multe ori, acestea apar în cele mai diverse combinaţii şi cu efecte de o gravitate şi o periculozitate deosebită.

1.5. Componenţa lumii interlope

1.5.1. Caracteristici psiho-sociale ale membrilor lumii interlope

La nivelul întregii societăţi, căile spre succes sunt educarea, cultivarea şi solida pregătire profesională, mai întâi în cadrul familiei şi apoi la nivel instituționalizat, în unitățile de învăţământ, în conformitate cu normele şi valorile sociale unanim admise şi respectate. Ce se întâmplă însă când familia nu corespunde modelului general şi când resursele materiale, financiare nu permit realizarea procesului educaţional instituţionalizat? Ce se întâmplă în cazul în care tânărului dornic de afirmare i se pun tot felul de bariere din

---

furnizează „pontul" (informaţia), supraveghează un timp activitatea celor care locuiesc în casa/apartamentul respectiv, pentru a stabili momentul propice desfăşurării spargerii. În acelaşi timp, ceilalţi întocmesc planul: modul de realizare, atribuţiile ce revin fiecăruia, modul în care vor fi transportate bunurile sustrase şi locul în care vor fi depozitate. De asemenea, se stabilesc şi variantele de acţiune alterna- tive, în cazul că apar evenimente neprevăzute. O dată bunurile sustrase, sunt depozitate în anumite locuri, de obicei la persoane care nu au participat la spargere („tăinuitori"), urmând a fi valorificate de către aceştia sau de către alţii experimentaţi în astfel de „vânzări". Aceasta nu a fost decât o exemplificare a „muncii în echipă", caracteristică lumii interlope, cu precizarea că fiecare participant la acţiune îşi primeşte partea de „pradă", în funcţie de prestaţie şi de gradul de risc al acţiunii întreprinse.

considerente economice, financiare sau culturale, care îl aduc în situaţia de a nu-şi putea dezvolta şi valorifica aptitudinile, abilităţile, talentele, capacitatea de a se realiza?

Un răspuns la aceste întrebări au încercat să dea R.A. Cloward şi L.E. Ohlin, prin teoria disponibilităţilor diferențiatete (1960)[83]

• Conform acestei teorii, atunci când mijloacele legale sunt blocate de bariere ca: diferenţele culturale şi de limbaj, adversităţi economice, o limitată de disponibilitate a resurselor, oamenii sunt forţaţi să apeleze la mijloace ilegale, pentru a-şi asigura cele necesare traiului.

De aceea, este important să privim membrii lumii interlope şi din această perspectivă. Capacitatea intelectuală a multora dintre ei nu trebuie pusă la îndoială. Avem, însă, de-a face cu indivizi cu puternice complexe psihice, generate de gravele carenţe afective şi educative care le-au marcat copilăria şi adolescenţa.[84] La acestea s-au adăugat atitudinea ostilă a societăţii şi indiferenţa acesteia faţă de problemele lor.

Membrii lumii interlope nu sunt complet lipsiţi de calităţi şi aptitudini care să le asigure reuşita într-un cadru normal şi legal, însă, din diferite motive, nu au capacitatea de a le valorifica. Intreruperea timpurie a pregătirii şcolare este conştientizată cu timpul ca handicap, creându-se un complex de inferioritate în raport cu standardele unanim admise şi recunoscute de întreaga societate. Pentru a suplini acest handicap, ei recurg la adoptarea unor atitudini şi modele comportamentale ce le dau iluzia superiorităţii. In fapt, îşi dezvoltă mecanisme psihice specifice de apărare. Işi atribuie calităţi care, în viziunea lor, compensează carenţele educative (forţă, curaj, loialitate

[83] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, Psihologia judiciară, Ed.„Şansa", Bucureşti, 1994, pg. 29.
[84] T. Butoi, Psiho-sociologia delincvenţei, Note de curs, 1999/2000

etc.), adoptă o ierarhie valorică diferită, care le permite să se considere cu mult superiori celorlalţi membrii ai societăţii. În virtutea acestei „superiorităţi", membrii lumii interlope consideră că au dreptul de a-şi însuşi bunurile altora şi mai mult, că modalităţile legale de a-şi asigura bunăstarea sunt degradante şi umilitoare. Deposedarea celor cu posibilităţi materiale peste medie este văzută adesea ca un act de dreptate, de justiţie

Ceea ce iniţial este un gest reflex al individului de apărare faţă de atitudinea ostilă a societăţii vis a vis de devianţă (abandonul şcolar fiind, de exemplu, un comportament deviant) - integrarea în grupuri de indivizi aflaţi în situaţii asemănătoare, în mijlocul cărora se simţea în siguranţă - devine cu timpul o atitudine de respingere a societăţii, în speţă, a normelor şi valorilor ce o guvernează, prin adoptarea şi respectarea unor norme şi valori diferite sau chiar opuse, a unor modele comportamentale delincvente ce pun în pericol ordinea şi siguranţa socială. Punctul final al acestei evoluţii este, evident, adoptarea modului de viaţă interlop.

Avem de-a face, în concluzie, cu o categorie de indivizi cu un mod special de a privi lucrurile şi o ierarhie valorică diferită de cea a restului societăţii. Sunt indivizi cu puternice complexe psihice, care caută să se impună prin mijloace specifice, altele decât cele dezirabile social.

1.5.2. Principalele categorii de infractori ce compun lumea interlopă

Infractorii profesionişti

Infractorii profesionişti se reunesc în categoria cea mai spectaculoasă şi mai primejdioasă a delincvenţilor. Ca indivizi distincţi, se regăsesc în cadrul crimei organizate.

Aceşti infractori şi-au făcut din activitatea infracţională o meserie, fiind în permanenţă în căutare de „ponturi" şi pregătirea de „lovituri". Ca şi în restul societăţii, în lumea interlopă există specialişti în diferite tipuri de activităţi, reuniţi în grupuri axate pe realizarea anumitor tipuri de infracţiuni, care activează în zone clar delimitate. De regulă, infractorii profesionişti se bucură de prestigiu în branşă, prin acţiunile lor îndrăzneţe, reuşitele dovedindu-le ingeniozitatea şi curajul.

L. Yablonski, în lucrarea Criminology Crime and Criminality (Harper Collins Publisher, New York, 1990), pe baza unei ample sinteze asupra literaturii de specialitate, diferenţiază două categorii de infractori, în funcţie de gradul de pregătire infracţională:

1. Criminali situaţionali, care," în general, sunt cei ce comit infracţiuni ocazional, întâmplător. In funcţie de caracteristicile contextuale, apar trei categorii de infractori:

a) infractori datorită unor situaţii emoţionale (ex. crima pasională);

b) infractori datorită unor situaţii financiare (ex. fraude, delapidări, falsificări etc.) face criminalul de carieră obişnuit, studiază cu atenţie locurile, elaborează strategii, evaluează câştigurile în raport cu riscurile la care se expune etc. De remarcat este faptul că infractorii profesionişti nu sunt implicaţi decât foarte rar în comiterea unor crime ce presupun violenţa, cum ar fi omuciderea.

Integrarea acestor indivizi în lumea interlopă nu este doar rezultatul capacităţii şi al eficacităţii modului lor de operare, al pregătirii profesionale. Ei ajung să ocupe un loc în această lume, respectând cu stricteţe regulile nescrise, legile şi uzanţele specifice.

Un alt factor care le asigură infractorilor profesionişti nu numai accesul, ci chiar şi un anumit prestigiu în lumea interlopă este racolarea lor de către membrii marcanţi, cu mare influenţă, ai acesteia.

Insă o importanţă deosebită o are dovada de loialitate pe care infractorul o face faţă de şefii pentru care operează şi faţa de grupul de apartenenţă. Prestigiul său în lumea interlopă creşte în momentul în

care, fiind prins în urma unei acţiuni foarte periculoase, din punct de vedere social, el suportă singur o condamnare grea, fără a-şi demasca şefii sau complicii, acest „sacrificiu" fiind apreciat în mod deosebit şi recompensat.

Statutul de membru al lumii interlope îi conferă infractorului profesionist anumite avantaje. In schimbul „serviciilor" şi loialităţii sale, lumea interlopă îi oferă protecţie, suport material şi îi ajută familia în cazul în care este nevoit să ispăşească o pedeapsă privativă de libertate.

Alături de delincvenţa profesionistă care poate fi considerată clasică, există un alt tip de delincvenţă, cel puţin tot atât de vastă şi mult mai puţin expusă la represiune din partea societăţii şi, în final, mult mai profitabilă. Acest tip de delincvenţă constă în practicarea „traficurilor ilicite"[85]

• Cei care practică acest gen de activitate infracţională sunt cel mai adesea indivizi care au deja un trecut de infractori profesionişti. Experienţa acumulată şi dorinţa de a scăpa de repre- siunea organelor poliţieneşti îi determină pe aceştia să dea o aparenţă de „onorabilitate" activităţilor pe care le întreprind," continuând să trăiască, în paralel, în modul specific lumii interlope. In general, sunt bine organizaţi şi lipsiţi de scrupule, profitul fiind scopul lor principal. Alegerea mijloacelor nu prezintă importanţă, fiind rezultatul situaţiei de moment, al circumstanţelor.

Activităţile de trafic antrenează trei categorii de indivizi: procuratorii (cei care realizează efectiv activitatea de sustragere a bunurilor, prin diferite modalităţi), mijlocitorii (intermediarii care se ocupă de valori necesar pentru păstrarea aparenţei de lux
pe care o afişează. În schimb, proxenetul asigură prostituatei protecţie,

[85] T, Butoi, Psiho-sociologia delincvenței, Note de Curs, 1990/2000

locuinţă şi, nu în ultimul rând, clienţi.

Proxenetul are drepturi de proprietar asupra prostituatelor, drept recunoscut şi de necontestat în lumea interlopă. El le poate pedepsi atunci când nu este mulţumit de prestaţia lor, rară ca altcineva să poată interveni. Prostituata poate fi vândută altui proxenet, și doar într-o situație rară ea poate avea un cuvânt de spus.

Fiecare reţea de prostituate, coordonată de unul sau mai mulţi proxeneţi, activează într-un anumit teritoriu. De remarcat este faptul că proxeneţii îşi respectă graniţele, orice încercare a vreunuia dintre ei de a le încălca fiind sancţionată cu brutalitate. Membrii lumii interlope condamnă, de asemenea, orice încercare a unui proxenet de a racola cu forţa o prostituată ce aparţine altuia. Acest gen de acţiuni se soldează adesea cu veritabile războaie, cu blamul lumii interlope sau cu servicii sau amenzi compensatorii în favoarea celui păgubit.

Orice proxenet are o bogată experienţă infracţională şi ar fi complet eronat să considerăm că el a abandonat complet crima şi delincvenţa clasică. Dimpotrivă, prostituţia îi oferă accesul la informaţii utile, baza materială şi complicii necesari pregătirii diferitelor „lovituri", protecţie şi adăpost, în caz de pericol. Influenţa proxenetului asupra prostituatelor sale este cu atât mai evidentă în momentul în care acesta este urmărit de poliţie sau chiar închis. Ele îl protejează, îi oferă adăpost, ajung până la a minţi organele judiciare pentru a-l apăra. În cazul în care el este închis, pe perioada detenţiei, ele sunt preluate temporar de un alt proxenet, însă continuă să lucreze pentru „peştele" lor.

Trebuie menţionat faptul că în branşa proxeneţilor întâlnim nu numai bărbaţi, ci şi femei. De multe ori, femeile-proxenet pot fi mai abile şi mai periculoase decât bărbaţii, iar în relaţiile cu prostituatele mai dure şi mai brutale.

Prostituatele

Prostituţia este un fenomen de o amploare deosebită, care a afectat şi afectează în continuare întreg mapamondul, indiferent de ţară, cultură, tradiţii, legislaţie, perioadă istorică şi regim politic. Cu toate că, în general, este considerată ilegală şi imorală, practicarea prostituţiei este în unele ţări tolerată şi chiar legalizată. Prin. legalizarea prostituţiei se urmăreşte, de fapt, încercarea de a ţine acest fenomen sub control. Ar fi o naivitate să credem ca în ţara noastră nu a existat prostituţie înainte de 1989. Regimul politic nu a reuşit să împiedice practicarea „celei mai vechi meserii", acest lucru realizându-se însă sub o formă mai mult sau mai puţin mascată. Este, deci, eronată ideea că prostituţia a apărut în România după 1989, în urma instalării democraţiei. Trecerea la economia de piață nu are rol în dezvoltarea prostituţiei, ci numai de „catalizator". Efectele secundare ale apariției economiei de piaţă nu a avut rolul „declanşator" al fenomenului tranziţiei de la o economie de tip centralizat la o economie de piaţă, pe acest fond se poate observa anumite modificări precum; apariția şomajul, nesiguranţa veniturilor, scăderea nivelului de trai, toate acestea au dus la rândul lor, la crearea unui mediu propice evoluţiei şi extinderii rapide a fenomenului prostituţiei. În acelaşi timp, libertatea şi democraţia sunt greșit înțelese și intens exploatate de cei situaţi în această „zonă crepusculară" a societăţii, care este lumea interlopă.

Evident, prostituţia a fost legată întotdeauna de existenţa lumii interlope. După cum am arătat anterior, „comerţul cu sex" este una din sursele importante de câştig ale lumii interlope, câştig facil situat la graniţa dintre legal şi ilegal. Ca să ne putem da seama de soliditatea bazei materiale pe care o oferă prostituţia lumii interlope este suficient să ne gândim la numărul prostituatelor din fiecare ţară, număr care variază între zeci şi sute de mii. Câştigul actual al unei prostituate este

fabulos, comparativ cu al unei funcţionare, dar circa 2/3 din acesta este partea proxenetului.

Prostituţia este legată de lumea interlopă şi prin faptul că infractorii îşi aleg amanţele şi îşi recrutează complicii dintre prostituate şi patroane de bordeluri. In plus, în afară de stradă, celelalte locuri în care se practică prostituţia, şi anume, localuri, baruri de noapte, discoteci, aparţin sau se află sub controlul unor membrii mai mult sau mai puţin marcanţi ai lumii interlope, în majoritatea cazurilor.

Astfel, se poate observa cu uşurinţă că între dezvoltarea prostituţiei şi dimensiunile lumii interlope este o strânsă interdependenţă şi proporţionalitate.

Mecanismele de racolare a viitoarelor prostituate sunt variate. De multe ori, cel care le racolează este „ajutat" de naivitatea, credulitatea, dorinţa de a trăi în lux a respectivelor tinere. Mai întâi seduse de către racoleur sau de către viitorul proxenet, care le promit mult visatul lux, multe fete sunt antrenate, încetul cu încetul, în angrenajul prostituţiei prin sugestie, ameninţare, şantaj şi, nu în ultimul rând, prin violenţă.

Deja binecunoscutele anunţuri la „Mica publicitate", care oferă contracte de dansatoare sau maseoze, diferite locuri de muncă pentru tinere în străinătat sau posibilitatea unor căsătorii cu cetăţeni străini, sunt alte modalităţi de recrutare, veritabile producătoare de prostituate. Cu toate că substratul acestor anunţuri nu mai este un secret pentru nimeni, acestea continuă, paradoxal, să facă victime. Naivele tinere sunt duse de „impresari" în străinătate, unde sunt obligate să se prostitueze. Cu toate acestea, nu trebuie să omitem faptul că o parte din aceste fete se lasă pe mâna proxeneţilor şi pleacă în străinătate în cunoştinţă de cauză, fiind conştiente de ceea ce le aşteaptă acolo.

Desigur, normele morale pe care fiecare dintre noi şi le-a

interiorizat, ne fac să adoptăm faţă de prostituate o atitudine dezaprobatoare, dispreţuitoare şi chiar ostilă. Dar dincolo de morală, înainte de a arunca piatra, fiecare om ar trebui să-şi pună întrebarea dacă nu cumva chiar societatea din care face parte şi implicit el, ca rotiţă aparţinătoare marelui mecanism social, nu a contribuit la generarea, întreţinerea şi continua dezvoltare a acestui fenomen numit prostituţie. Inainte de a condamna, trebuie să încercăm să privim dincolo de atitudinea insolenţă şi sfidătoare a prostituatei faţă de organele judiciare şi faţă de societate, în general. In spatele fiecărui caz de prostituţie se ascunde cel mai des o veritabilă dramă. O familie dezorganizată sau, mai bine zis, un mediu familial inadecvat dezvoltării armonioase a personalităţii tinerei, incapabilă de cele mai multe ori, de a se supune rigorilor unei meserii sau profesii, fie salarizarea mizeră din cauza necalificării, şomajul, imposibilitatea de a-şi asigura un trai decent, sunt doar câţiva din factorii ce determină o tânără să se prostitueze. Din nefericire, nu sunt rare cazurile în care o femeie se prostituează pentru a-şi întreţine familia, încercând să le asigure copiilor ei condiţii cât mai bune de viaţă. La polul opus, întâlnim însă şi femei pentru care luxul reprezintă raţiune de a fi şi consideră prostituţia cea mai uşoară cale spre obţinerea lui. In ambele cazuri, însă, tragedia este aceeaşi. Umilinţe, disperare, singurătate, neîmpliniri, aşteptări înşelate, nesiguranţă, la care se adaugă brutalitatea şi presiunile proxeneţilor, iată numai câteva aspecte pe care faţada arogantă, despre care aminteam, le ascunde. Desigur, motivele care împing o femeie să se prostitueze sunt numeroase şi complexe. Prostituţia presupune o anumită structură psihică, o ierarhie a valorilor diferită de cea unanim acceptată, o viziune aparte asupra propriei persoane în raport cu ceilalţi.

In urma unor studii realizate asupra lumii prostituatelor, s-au distins două categorii de prostituate:

1. Tinere, adolescente care aleg de bunăvoie calea prostituţiei:

- fete pe care situaţia economică precară şi mediul familial inadecvat le fac să se „salveze" în prostituţie;
- fete dominate de dorinţa de a trăi în stil mare, în lux;
- hipereroticele.

2. Victimele unor situaţii specifice:

- femei obligate să se prostitueze de către proxeneţi sau chiar de către soţii lor;
- persoane care suferă de anumite afecţiuni psihice sau fizice, fiind puse în situaţia de a nu se putea opune acestor abuzuri.

Fenomenul prostituţiei este totuşi un rău necesar şi este o pierdere de vreme, ca şi în cazul lumii interlope, să se încerce anihilarea lui. In cele mai optimiste cazuri acesta poate fi redus, ţinut oarecum sub control, dar nu poate fi anihilat total.

Patronii de tripouri şi case de toleranţă

Lumea interlopă se fundamentează pe o vastă bază economică, activităţile ce o caracterizează necesitând o adevărată infrastructură: locuri de primire şi de întâlnire, depozite clandestine, mijloace de comunicare şi transport, locuri de refugiu, în caz de primejdie. Aici îşi găsesc locul barurile, cafenelele, hotelurile, localurile de noapte, discotecile etc., ai căror patroni, chiar dacă nu fac parte din lumea interlopă, sunt cel puţin într-o simbioză perfectă cu aceasta. Însă cea mai mare parte a patronilor unor astfel de stabilimente sunt membrii ai lumii interlope, foşti infractori profesionişti, foşti sau actuali proxeneţi sau traficanţi.

Asemenea patroni ocupă un loc foarte important în viaţa

mediului interlop, fiind adesea depozitarii unor informaţii de o deosebită însemnătate pentru organele judiciare[86]

Patronii de localuri care acceptă clienţi provenind din lumea interlopă, cu intenţia de a obţine profituri de pe urma acestora, se angajează prin forţa lucrurilor să le ofere numeroase şi preţioase servicii. Localurile lor devin locuri de întâlnire pentru infractori, unde aceştia îşi organizează expediţiile. Aceşti patroni devin curieri, acceptând să le transmită mesajele, le ascund armele, îi primesc pe racoleuri şi intermediari, asigură depozitarea în siguranţă a banilor şi mărfurilor furate. Nu în ultimul rând, împreună cu prostituatele, ei asigură ascunzători discrete şi sigure clienţilor lor aflaţi în pericol sau urmăriţi.

O dată intraţi în angrenajul lumii interlope în calitate de tăinuitori, aceşti patroni nu mai pot da înapoi. Ei devin, la un moment dat, şi mijlocitori, cumpărând şi vânzând apoi marfa furată, prin aceasta fiind atraşi în hăţişul complicităţilor

1.6. Profilarea psihologică din punct de vedere biometrică și modele de personalitate.

In urma cercetarilor efectuate cât și a consultării literaturii de specialitate în acest domeniu, au fost elaborate urmatoarele opinii ce relevă urmatoarele potențiale aspecte de personalitate cu predispoziții pronunțate către lumea devianței și chiar a delincvenței

Cercetările efectuate în acest domeniu profilează anumite aspect somatoforme la nivel facial, ce indică posibilitatea dezvoltării sau existenței anumitor tușe sau tipare de personalitate cu potențial deviant. Astfel se poate observa ca anumiți indivizi a căror constituție

[86] T. Butoi, Psiho-sociologia delincvenţei, Note de curs, 1999/2000.

morfo-facială conține anumite aspect precum: poziționarea ochilor la distanță neuniformă unul de altul; gura de mărime normală**;** nasul însă fiind mic, în asimetrie cu celelalte organe ale feței, toți aceștia pot reprezenta indicatori ce demască anumite trăsături de personalitate ce poate avea anumite paternuri sau tendințe spre devianță.

O astfel de tipologie o putem descrie astfel:

Se încântă ușor de tot ce apare nou depunând eforturi să câștige anumite lucruri sau să experimenteze anumite trăiri indiferent de riscurile la care se supun.

Posesiv din fire, dornic să câștige mai mult decât puate prin eforturi proprii.

Rămâne indiferent la sfaturile celor din jurul dar la nevoie este primul care strigă după ajutor pentru a putea tece peste obstacolele vieții.

De cele mai multe ori privește viața ca fiind doar un joc, fără a-si asuma responsabilități foarte mari.

SECURITATE PROPRIE

Situațiile incerte și tensionate îl tulbură pentru o scurtă perioadă de timp, găsește însă energie suficientă pentru a rezolva totul atipic, bazându-se de cele mai multe ori pe propria intuiție.

Sunt foarte puține lucruri care reușesc cu adevarat să îl deturneze de la traseul firesc al vieții, astfel că tratează situațiile conflictuale cu multă degajare, uneori afișând o mască a indiferenței.

Alege ignoranța pentru toți cei care se cred mai buni ca el, pentru că nu vrea să intre în competiție cu nimeni. Este un as în gasirea celor mai ingenioase modalități de a se impune în fața adversarilor pentru a-i impresiona.

Un alt talblou de personalitate cu tendințe spre devianță este următorul:

OCHI NORMALI; GURĂ MARE; NAS MIC

In plan decizional ,sunt persoane ce se entuziasmează foarte repede luând decizii de moment. Nu dau mare importanță lucrurilor scumpe și nu se supără când pierd lucruri de mare valoare, obișnuiesc să-și joace șansele vieții în acțiuni fără miză.

Indiferent în fața eșecurilor găsește mereu puterea să reia orice activitate cu un mare avânt .

Pripit în anumite momente fiind tentat să semneze acte înainte de a le citi în totalitate clauzele și obligațiile, bazându-se pe pragmatismul propriu, indiferent de riscuri și costuri.

Pentru o bună armonie și echilibrul vieții trebuie să evite luarea deciziilor în stare de nervozitate sau mânie, sau la supărare. Stările de mânie, îl pot duce la punctul de a rata misiunile pe care le are de realizat, fiind foarte încărcat psiho-afectiv.

SECURITATE PROPRIE

Persoană ce se expune cu ușurință situațiilor critice și/sau cu un risc ridicat de periculozitate.Se bazează mult pe intuiție încrezându-se în cei din jur. Riscă să fie înșelat dar lucrul acesta nu îl sperie ci îi trezește mai degrabă anumite curiozități. Înzestrat cu multă putere ceea ce il face capabil să râdă în fața oricărui eșec. Oricât de greu ar fi are resurse să reînceapă activitățile fără nici-un murmur. Autoironia de care dă dovadă îl va ajuta să flirteze continuu cu propria existență.

Se mai poate înîlnii următorul tablou facial care ne trimite indicatori spre o personalitate ce cuprinde anumite însușiri deviante.

OCHI APROPIAȚI; GURĂ MICĂ; NAS MIC

Persoanalitate plină de vitalitate și jovială, se bucură din plin de viață trăind fiecare clipa la maxim, tratând problemele dificile cu

multă indiferență. Fire libertină, tentat spre lejeritate în plan decizional și atitudinal, fiind încrezător în forțele proprii și foarte răzbătător în lucrurile de zi cu zi. Nu obișnuiește să-și facă planuri foarte îndepărtate ci mai degrabă gândește doar la prezent ”aici și acum” trăind intr-un continuu. Se încântă foarte ușor de lucrurile noi , uitând tot atât de repede acele activități sau angajamente începute. Nonconformist și idealist, având tendința de a trata cu superficialitate orice normă sau lege pentru a se simți relaxat și satisfăcut de viață.

Dornic să fie mereu în pas cu moda și obiceiurile zonei în care viețuiește.

Acceptă cu mare ușurință situațiile necunoscute, tratându-le ca pe simple întâmplări ale vieții

Cheltuieli sau achitarea anumitor obligații care nu îi aduc satisfacții are tendința de a le amâna cât de mult se poate.

Relațiile contractuale de lunga durată nu îl avantajează dat fiind faptul că manifestă un real interes pentru ”aici și acum”

SECURITATE PROPRIE

Persoană degajată, fără tulburări sau afecțiuni de imagine, tratând viața cu o atitudine foarte indiferentă și după caz, chiar neglijentă. Preferă activitățile ce stimulează adrenalina la maxim, având un grad accentuat de teribilism. Indiferent de sentimentele celorlalți, își urmărește îndeaproape scopurile însă tot așa de ușor poate abandona relațiile sau contrtactul în care este implicat fără a argument sau a informa despre acțiunea sa.

Obligațiile față de anumite persoane sau parteneri sunt tratate de cele mai multe ori ca fiind inexistente, pasându-le de la luna la lună și de la an la an către uitare.

Reacționează dur dacă este amenințat fără a-și lua timp să gândească profund la urmări.

Persoanele ce aparțin acestor categorii sunt foarte intuitive și vigilente, dar totodată sunt pline de viclenie în identificarea punctelor vulnerabile în ceea ce privește interpretarea anumitor legi sau activități ale membrilor din colectivitatea din care fac perte, fiind apte în a-și satisface cât mai lejer și rapid propriile interese. Aceștia sunt într-o continuă tensiune, fiind foarte iritați dacă cineva are curajul să le facă observație sau le critic acțiunile. Sunt gata oricand să atatce atât verbal cât și fizic, privind viața ca fiind o continuă competiție, în care numai ei trebuie să câștige totul indiferent de consecințe sau mijloacele, de cele mai multe ori ilicite de dobandire a rezultatelor.

Sunt persoane ce își întemeiază valorile pe propriile norme, fiind egocentrici și manipulatori. În general această categorie socială, bravează prin minciună fiind foarte invidioși pe rezultatele celorlalți.

Își idealizează propria gândire considerandu-se de neînlocuit, impunand o imagine idealizată și totodată ireală vis a vis de propria personalitate.

Astfel că va depune eforturi susuținute pentru a se asigura în permanența ca deține controlul total asupra colaboratorilor și întregului grup din care face parte, dospind în suflet atacul inedit, pândind în permanență momentele de slăbiciune ale partenerilor.

Capitolul II. TEORII ŞI MODELE DE ANALIZĂ A DELINCVENŢEI (ŞCOLI, CURENTE)

De ce comit oamenii infracţiuni? Ce îi determină să se dedea în mod conştient, la acte care, conform prescripţiilor normative, atrag după ele pedepse drastice? Iată întrebări care reclamă răspunsuri clare. La aceste întrebări au încercat să răspundă, de-a lungul timpului, numeroşi oameni de ştiinţă din diferite domenii: drept penal,

criminologie, psihologie, psihiatrie, sociologie etc., elaborând teorii şi modele de analiză, explicaţii ştiinţifice, mai mult sau mai puţin valabile, care au acoperit într-o măsură mai mare sau mai mică, dar niciodată complet, vastitatea şi diversitatea fenomenului numit criminalitate. Diversitatea domeniilor ai căror reprezentanţi concură la explicarea ştiinţifică a criminalităţii este justificată de caracterul multidimensional al acesteia.

Însă când ne referim la lumea interlopă, lucrurile se complică. Nu mai avem de-a face cu un fenomen, ci cu un mecanism, un sistem de o complexitate deosebită cu o mare capacitate de adaptare şi restructurare, în funcţie de diferitele situaţii cu care se confruntă.

Evident, societatea ar dori să anihileze lumea interlopă, dar, după cum am arătat, acest lucru nu este posibil. Situaţia ar fi ţinerea lumii interlope sub control. Or, pentru a o putea controla, trebuie mai întâi să o cunoaştem.

În cazul lumii interlope o serie de teorii referitoare la fenomenul criminalităţii îşi pierd din valabilitate şi nu pot oferi explicaţii sau soluţii. Sociologia şi psihologia socială ne oferă, totuşi, câteva teorii şi modele de analiză care ne ajută să înţelegem modul în care se formează viitorii membri ai lumii interlope şi cauzele care stau la baza comportamentelor lor antisociale.

2. 1. Teoria oportunităţii diferenţiale

Teoria oportunităţilor diferenţiale face parte din categoria explicaţiilor structurale asupra delincvenţei. Conceptul de bază cu care operează explicaţiile structurale este inegalitatea fundamentală (sănătate, succes profesional, prosperitate materială etc) In acelaşi timp, sunt stabilite şi mijloacele legale, dezirabile social, prin care pot fi atinse aceste scopuri. Insă nu toţi membrii societăţii sunt capabili să atingă scopurile stabilite de societate prin mijloace legale. Astfel, apar două situații:

1. Indivizii în cauză, eşuând şi în obţinerea mijloacelor ilegale, se retrag din mecanismul social; devenind marginalizaţi;
2. Indivizii recurg cu succes la mijloacele ilegale, devenind infractori.

Teoria oportunităţilor diferenţiale a fost formulată de către Cloward şi Ohlin (1960). Autorii acestei teorii susţin faptul că indivizii aparţinând claselor de jos şi grupurilor subculturale doresc să folosească mijloace legale pentru atingerea scopurilor şi obţinerea succesului în plan social, însă se lovesc de o multitudine de bariere, cum ar fi: diferenţe culturale şi de limbaj, adversităţi economice, o limitată disponibilitate a resurselor[87]. In concluzie, mijloacele legale sunt blocate, oamenii fiind forţaţi să recurgă la mijloace ilegale, ajungându-se astfel la comiterea de infracțiuni.

Această teorie are desigur, limitele ei:

" lipseşte suportul empiric pentru descrierea teoriei privind delincvenţa juvenilă; cercetarea reliefează faptul că tinerii delincvenţi manifestă mai multe diferenţe faţă de cei nedelincvenţi, în afara oportunităţilor diferenţiale educaţional;

• nu există o evidenţă că tinerii din clasa de jos sunt mult mai frustraţi decât cei ce aparţin clasei de mijloc, în ceea ce priveşte achiziţiile educaţionale;

• crimele sunt comise adesea de către cei care n-au negat niciodată oportunităţile (exemplu: un preşedinte de bancă ce delapidează).

De asemenea, teoria nu explică de ce indivizii aparţinând aceleiaşi clase şi care înfruntă aceleaşi greutăţi reacţionează în mod diferit, în sensul că nu devin nici marginalizaţi şi nici infractori, ei continuând să ducă o viată normală.

În ceea ce priveşte lumea interlopă, această teorie nu ne oferă

[87] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, op.cit. , pag. 28-29

decât o explicaţie parţială. Evident, mare parte a membrilor lumii interlope corespund acestui model. Insă ei nu provin neapărat din familii de jos sau din grupurile subculturale. Membrii lumii interlope pot proveni din toate categoriile sociale. Barierele despre care vorbesc autorii acestei teorii nu sunt totdeauna reale, ci sunt folosite ca scuze doar pentru a motiva comiterea actului infracţional.

După cum am mai menţionat, ierarhia valorilor în lumea interlopă plasează mijloacele legale de atingere a scopurilor (de exemplu: munca cinstită, în condiţii legale) în categoria celor mai umilitoare activităţi. Mijloacele legale sunt astfel respinse din start, membrii lumii interlope preferând activitatea infracţională ca mijloc mult mai eficient şi mai sigur de obţinere a profitului. Evident, în faţa organelor judiciare, ei invocă diverse scuze, cum ar fi, de exemplu, barierele despre care vorbesc autorii teoriei oportunităţilor diferenţiale.

2.2. Teoriile învăţării

Teoriile învăţării se încadrează în categoria abordărilor psiho-sociale care pun accentul pe mecanismele prin intermediul cărora comportamentul criminal este învăţat. Contribuţii importante în ceea ce priveşte explicarea fenomenului delincvenţei din această perspectivă au avut sociologul şi criminologul american E.A. Sutherland (teoria asociaţiilor diferenţiale) şi Albert Banduro (teoria învăţării sociale concentrată în special asupra achiziţionării comportamentului agresiv).

2.2.1. Teoria asociaţiilor diferenţiale

Teoria asociaţiilor diferenţiale a fost formulată de E.A. Sutherland în lucrarea *''Principii de criminologie''* (1934) , şi reprezintă o particularizare a teoriei învăţării sociale la studiul delincvenţei. Autorul subliniază faptul că această teorie constituie o

explicaţie „istorică sau genetică" a comportamentului criminalist deoarece ia în considerare întreaga experienţă de viaţă a individului[88]

Sutherland consideră că o importanţă deosebită în explicarea şi înţelegerea comportamentului criminal o are procesul de comunicare din interiorul grupurilor sociale, unde individul „absoarbe" cultura mediului înconjurător şi se conformează interpretărilor ce-i sunt date de regulile şi normele sociale legale şi nu caracteristicile biofiziologice sau psihice ale individului. Autorul respinge, deci, teoria „criminalului înnăscut" a lui Lombroso, pe considerentul că nu poate fi dobândită ereditar o anumită predispoziţie spre delincvenţă.

În vremea lui Sutherland, comportamentul criminal nu se datorează nici „imitaţiei" carierei de delincvent, aşa cum susţinea G. Tarde, şi nici specializării constante, dar inconştiente a individului într-o anumită ramură infracţională.

Sutherland consideră că orice comportament criminal poate fi explicat ştiinţific, în funcţie de:

a) elementele care intră în joc în momentul comiterii delictului, ceea ce reprezintă o explicaţie „situaţională" sau „dinamică";

b) elementele care au influenţat anterior situaţia şi viaţa delincventului, ceea ce constituie o explicaţie „istorică" sau „genetică".

În concluzie, comportamentul criminal nu este nici dobândit, nici imitat, ci învăţat social în contactul dintre indivizi şi grupuri, printr-un proces de intercomunicare, reprezentat de gesturi, cuvinte, exprimări, manifestări, îndemnuri, şi mai puţin prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă.

Sutherland consideră că un act criminal se produce când există o situaţie propice, pentru un individ determinat. Explicaţia actului criminal, în viziunea sa, presupune următoarele coordonate[89]:

[88] D Banciu, S.M. Rădulescu, op.cit. pag 131

[89] V. Cioclei, Criminologie etiologică, Ed. „Actami", Bucureşti, 1996, pag. 129.

1. comportamentul criminal este învăţat; el nu este ereditar, iar cel care nu a avut parte de o „pregătire" criminală nu inventează crima;
2. comportamentul criminal se învaţă în contact cu alte persoane printr-un proces complex de comunicare;
3. învăţarea are loc mai ales în interiorul unui grup restrâns de persoane;
4. procesul de învăţare presupune:

-asimilarea tehnicilor de comitere a infracţiunilor;

-orientarea mobilurilor, a tendinţelor impulsive, a raţionamentelor şi atitudinilor;

5. orientarea mobilurilor şi a tendinţelor impulsive este în funcţie de interpretarea favorabilă sau defavorabilă a dispoziţiilor legale;
6. un individ devine criminal dacă interpretările defavorabile respectării legii domină interpretările favorabile: „acesta constituie principiul asociaţiilor diferenţiale, cei care devin criminali o fac pentru că sunt în contact cu modelele criminale şi nu au sub ochi modele anti-criminale" (Sutherland);
7. asociaţiile diferenţiale pot varia în privinţa duratei, frecvenţei, intensităţii etc

procesele atenţiei;

- reprezentările simbolice;
- procesele reproducerii motorii;
- integrarea actelor constituente în alte noi pattern-uri de răspuns.

a) Sintetizând trăsăturile diferitelor pattern-uri modelate în amalgame noi, observatorii pot dezvolta noi forme de comportament agresiv.

b) performanţă întărită;

c) determinanţi structurali.

1.În societatea modernă, stilurile agresive comportamentale pot fi adoptate din trei surse principale (determinanţi structurali):

- agresivitatea modelată de membriifamiliei;
- subcultura în care trăieşte individul;
- modelele simbolice oferite de mass-media.

2. Instigatorii agresiunii

Din această categorie fac parte:

a) instigatorii modelatori;

Această teorie distinge patru procese prin care influenţele modelatorii pot activa comportamentul agresiv:

-procesul instigaţional, facilitativ,·

- procesul dezinhibitoriu;
- procesul stimulării emoţionale;

-procesul de întărire a efectelor stimulării.

b) tratamentul aversiv, care cuprinde:

- agresarea fizică;
- ameninţări verbale şi insulte;
- schimbări aversive în condițiile de viață;
- contracararea comportamentului orientat spre scop.

c) persuadarea stimulativă (atracţia din partea beneficiilor aşteptate, care este mai mare decât teama faţă de tratamentul dureros);

d) instigatorii instrucţionali;

In timpul procesului socializării, indivizii sunt formaţi să se supună altora. Recompensând acordul şi pedepsind insubordonarea, directivele formulate în forma comenzilor autoritare, provoacă agresiunea supusului.

e) controlul simbolic bizar (este cazul unor psihotici care acţionează în virtutea unor influenţe bizare).

3. Regulatorii agresiunii (mecanismele de menţinere)

Comportamentul, în general, cel agresiv în particular, este extensiv reglat de consecinţele sale. Există trei feluri de rezultate, care interacţionează în cadrul unor modalităţi ce slăbesc sau întăresc

efectele lor asupra comportamentului:

a) întărirea externă

Probabilitatea acţiunilor particulare este crescută, datorită beneficiilor anticipate şi redusă, datorită pedepsei anticipate. Agresiunea este puternic influenţată de consecinţele ei.

Din categoria factorilor întăritori pozitivi externi fac parte:

- recompensele tangibile, materiale;
- recompensele pe linia statutului social (exemplu: bătaia pentru a fi recunoscut ca lider în grup);
- reducerea tratamentului aversiv;
- manifestările prejudiciale (exemplu: rănirea altora descarcă impulsul agresiv).

b) întărirea indirectă are, în primul rând, o funcţie informativă. Consecinţele comportamentului agresiv al altora oferă informaţii privind tipurile de acţiuni care, probabil, vor fi recompensate sau sancţionate şi situaţiile în care este potrivit a le desfăşura;

c) autoîntărirea sau modul în care subiectul se raportează la consecinţele propriilor sale acţiuni.

Sunt posibile două variante:

- autorecompensarea (mândrie, întărirea eului etc.);
- autodepăşirea pentru agresiune, care poate acţiona postfactum sau în forma reacţiilor de autocondamnare anticipatorie.

Banduro atrage atenţia asupra faptului că este posibil ca acest control intern să fie elucidat, individul folosind o serie de mecanisme, cum ar fi:

- justificarea morală;
- compararea paliatică;
- etichetarea eufemistică;
- redirecţionarea responsabilităţii;
- difuzarea responsabilităţii;

- dezumanizarea victimelor;
- reprezentarea defectuoasă a consecinţelor.

2.2.2. Teoria subculturilor delincvente

A.K. Cohen este autorul unei viziuni mai consistente de interpretare sociologică a delincvenţei şi criminalităţii. Punctul de plecare îl constituie valorile şi normele existente într-o anumită cultură. Cohen identifică anumite categorii şi grupuri neprivilegiate sau frustrate, denumite „subculturi delincvente", ale căror norme şi valori sunt în contradicţie cu cele ale restului societăţii.

Aceste grupuri sunt dominate de o stare de spirit specifică (în principal, sentimente de izolare, frustrare, insatisfacţie socială şi individuală), stare determinată de dezvoltarea lor economică mai redusă şi de existenţa unor bariere şi interdicţii sociale, care, în plus, împing aceste grupuri în zona periferică, marginală a socialului.

Situaţia periferică şi marginală în societate a acestor grupuri are ca efect respingerea şi contestarea parţială sau totală a normelor şi valorilor societăţii globale şi adoptarea unor modele şi norme proprii de comportament şi conduită.

În viziunea lui Cohen, „subculturile delincvente" au apărut ca o reacţie de protest faţă de normele şi valorile societăţii şi din dorinţa de anihilare a frustrărilor generate de statusul marginal şi a anxietăţii.

În urma analizei acestor subculturi delincvente, a constituirii şi evoluţiei lor, Cohen a identificat o serie de trăsături specifice, caracteristice acestor grupuri:

a) non-utilitarismul

Scopul acţiunilor ilegale nu este întotdeauna procurarea de bani sau bunuri, ci mai degrabă „un mod de exprimare a solidarităţii". Uneori, individul comite actul infracţional din dorinţa de a fi acceptat într-un grup sau pur şi simplu pentru a învăţa diferite tehnici. Astfel,

infracţiunea devine „un alt mod de satisfacere a nevoii de status", un fel de „socializare anticipativă" a viitorului delincvent.

b) maliţiozitatea (răutatea)

Infracţiunile sunt de multreori o formă de „răutate"

aparentă, de sfidare a celorlalți

c) negativismul

Această trăsătură reprezintă nu numai un set de reguli aflate în conflict cu cele ale societăţii globale, ci şi o „polarizare negativă", în raport cu normele şi modelele culturale ale societăţii respective. Conduita şi comportamentul acestor grupuri va fi „conformă" cu „standardele" subculturii din care fac parte.

d) versatilitatea (nestatornicia)

Membrii „subculturilor delincvente" practică tot felul de activităţi ilicite, fără să se specializeze într-un anumit tip de infracţiune.

e) autonomia grupului delincvent

Grupul delincvent manifestă intoleranţă faţă de presiunile altor „subculturi" cu care vine în contact. In timp ce relaţiile din cadrul grupului sunt caracterizate prin solidaritate, relaţiile cu alte grupuri sau subculturi sunt ostile.

„Grupurile sociale crează devianţa prin conturarea regulilor a căror încălcare produce devianţă" (S.H. Becker).

„ Tânărul delincvent devine rău, deoarece este definit ca fiind rău şi deoarece nu este crezut dacă este bun" (F. Tannembaum).

„Sistemul justiţiei criminale produce mult din devianţa pe care intenţionează să o corecteze" (M.T. Nietzel).

2.3. Autoconceptualizarea

Concepţia lui L. Yablonski despre autoconceptualizare (1990) este inclusă în categoria teoriilor psiho-sociale. După patru decenii de

cercetare şi observaţie, Yablonski a ajuns la concluzia că factorul cauzal al crimei şi delincvenţei este legat de autoconceptualizarea infractorului. Acest factor are mai multe rădăcini şi mai multe implicaţii. Copiii maltrataţi fizic, psihic sau sexual, în mod frecvent, de către părinţi îşi dezvoltă o scăzută autoestimare şi sunt mai apţi a fi înclinaţi să comită acte delincvente ca adolescenţi şi să devină criminali ca adulţi. Ei se denigrează, se resimt fără valoare, şi au mult mai puţină grijă şi preocupare faţă de ceea ce se întâmplă cu ei.

Aceste forţe psiho-sociale împing pe tineri către un comportament autodistructiv, cum ar fi consumul de droguri sau crima violentă. Ei dezvoltă tendinţe suicidare, care îi determină, cu o mare probabilitate, să comită acte delincvente distructive şi lipsite de sens, care sunt tot la fel de periculoase atât pentru ei înşişi, cât şi pentru victim.

Trebuie menţionat faptul că teoriile prezentate anterior, luate separat prezintă doar o mică relevanţă pentru studiul lumii interlope. Insă împreună, intercorelate, oferă o imagine de ansamblu, un instrument teoretic util pentru cunoaşterea şi înţelegerea atât a lumii interlope în ansamblul ei, cât şi a mecanismelor complexe care îi asigură funcţionarea.

Cap. III . MECANISME FUNCŢIONALE, LEGI ŞI UZANŢE ALE LUMII INTERLOPE

3. 1. Aspecte normative în lumea interlopă

3. 1 .1. Rolul normelor în viaţa socială

Stabilitatea şi echilibrul oricărei societăţi sunt asigurate de existenţa unui model etic, normativ şi cultural, model ce are la bază

valori, norme, reguli, cutume şi uzanţe specifice societăţii respective. Locul central în cadrul acestui model îl ocupă valorile, care reprezintă tradiţiile cele mai importante ale unei societăţi. Valorile sunt, însă, cunoscute şi concretizate în comportamente adecvate prin intermediul unor modele şi forme prescrise de norme. Acest lucru se întâmplă datorită faptului că, spre deosebire de norme, valorile nu sunt intim şi direct legate de conduite. Normele sunt, în esenţă, reguli de conduită şi comportament pe baza cărora se derulează acţiunile indivizilor, scopul lor principal fiind acela de a impune respectarea, conservarea şi transmiterea din generaţie în generaţie a celor mai importante valori ale unei societăţi.

Structurate sub formă de sistem, normele reprezintă un mod de organizare socială. Funcţionarea sistemului normativ este asigurată de aşteptarea unor sancţiuni pozitive sau negative, în funcţie de atitudinea indivizilor faţă de norme (respectarea sau nerespectarea, încălcarea acestora).

Norma socială este o regulă de conduită sau comportament prin intermediul căruia sunt impuse, permise sau interzise anumite acţiuni ale indivizilor într-o societate. Obiectul principal al reglementării determinate de norma socială îl constituie comportamentul tipic şi acţiunea permisă. Astfel, norma socială este principala formă de raţionalizare a acţiunilor şi conduitelor sociale. Ea se referă la cerinţa imperativă impusă fiecărui individ aparţinând unei societăţi sau unui grup social de a adopta un anumit tip de comportament, de a respecta anumite reguli de conduită, de a îndeplini anumite acţiuni. In situaţii sociale specifice, norma impune alegerea soluţiilor compatibile cu standardele culturale socialmente admise şi dezirabile

În viziunea lui E. Durkheim, normele sociale au următoarele

funcţii[90] :

a) asigură organizarea vieţii sociale pe baze raţionale, obligând societatea să funcţioneze ca o „conştiinţă colectivă", independentă de voinţele individuale, de la care emană regulile şi obligaţiile ce asigură existenţa în comun şi care fixează şi transmite, de la o generaţie la alta, dezirabilitatea sau indezirabilitatea unor acţiuni sau conduite;

b) exercită asupra indivizilor o „constrângere" sau o presiune colectivă care asigură consensul social, coeziunea şi ordinea socială, prin stimularea solidarităţii sociale şi a participării la obiective comune.

Constituindu-se la standardele sau etaloane de comportament social, normele sunt extrem de diverse, fiind elaborate în anumite forme şi emanând de la diferite instanţe, agenţi sau grupuri sociale. Procedura de elaborare a normelor poate fi[91]:

1) Neorganizată (neinstituţionalizată), spontană şi difuză.

Este cazul cutumelor, uzanţelor, obiceiurilor şi practicilor instituite prin intervenţia colectivă, dar anonimă a unor grupuri sociale, norme acceptate şi respectate prin forţa tradiţiei.

Avem, deci, de-a face cu norme neoficiale, informale, a căror încălcare atrage după sine sancţiuni informale, neinstituţionalizate, mergând de la simpla dezaprobare până la izolarea, marginalizarea sau alungarea deviantului din grupul respectiv. Aceste norme informale pot diferi semnificativ de la un grup social la altul, fiecare grup având propriul sistem normativ.

2) Organizată (instituţionalizată), prin intermediul unor instituţii, organizaţii sau „agenţi" specializaţi, cu respectarea anumitor forme şi

[90] E. Durkheim, L"Educaation Morale, Edit. Librarie Felix Alcan, Paris, 1925

[91] R. Pioto, M.· Grawitz, Methodes des sciences sociales, Paris, Dalloz, 1967, pag.64.

proceduri de elaborare şi aplicare.

Este vorba, în acest caz, despre normele oficiale, formale, a căror încălcare impune aplicarea unor sancţiuni formale, cum ar fi: avertismente oficiale, concedieri, amenzi sau pedepse privative de libertate.

În categoria normelor elaborate în mod organizat, instituţionalizat,o importanţă deosebită o au normele juridice sau normele de drept.

Norma juridică este definită ca regulă de conduită generată şi impusă instituţional sau recunoscută de stat, a cărui respectare este garantată de intervenţia forţei coercitive a statului.

Spre deosebire de normele informale, care pot diferi de la un grup la altul, normele juridice sau de drept sunt impuse şi respectate la nivelul întregii societăţi. De altfel, normele juridice sunt singurele norme sociale care nu constituie obiect de negociere între actorii sociali şi care au valabilitate generală asupra întregului teritoriu al unui stat.

Orice normă presupune atât acceptarea, cât şi suportarea (respectarea) ei de către indivizi sau grupuri. Acceptarea normei are în vedere faptul că elaborarea ei este rezultatul unei acţiuni comune a grupului. Respectarea ei se impune ca o „constrângere exterioară, întrucât conţinutul ei este respins de unele elemente ale colectivităţii (norma elaborată nu corespunde nici unei valori recunoscute de asemenea grupuri sau clase)"[92]

În viziunea lui H.L. Ross membrii unui grup social acceptă şi respectă normele din două motive:[93]

1) pentru că ele sunt însuşite şi interiorizate în procesul

[92] S. Rădulescu, Homo sociologicus - raţionalitate şi iraţionalitate în acţiunea umană, Ed. „Şansa", Bucureşti, 1994, pag. 32.

[93]. Idem, pag. 74.

socializării, indivizii dorind să se conformeze acestor norme, întrucât le consideră o parte din „eul" lor social. Nerespectarea sau violarea normelor astfel interiorizate le creează un sentiment de disconfort psihic sau vinovăţie;

2) membrii unui grup aşteaptă unul de la celălalt un anumit comportament, confom nomelor grupului. Abaterea de la norme generează reacţii de dezaprobare din partea celorlalţi, manifestate în diverse moduri. Aceste exprimări, de aprobare sau dezaprobare, manifestate de grupul social faţă de un anumit tip de comportament individual formează sistemul sancţiunilor sociale, care pot fi pozitive sau negative.

Astfel, normele asigură sociabilitatea indivizilor şi predictibilitatea comportamentelor şi acţiunilor sociale, permiţând evitarea conflictelor şi tensiunilor prin limitarea reciprocă a drepturilor şi obligaţiilor indivizilor şi grupurilor sociale.[94]

3.1.2. Normele în lumea interlopă

Lumea interlopă este alcătuită, după cum am afirmat în primul capitol, din grupuri de indivizi a căror ierarhie valorică este diferită sau chiar opusă celei adoptate şi respectate de restul societăţii ..Astfel, în lumea interlopă funcţionează un sistem normativ diferit de cel care guvernează activităţile, conduitele şi comportamentele în societate.[95]

Chiar dacă principala caracteristică a lumii interlope este eludarea permanentă a normelor juridice şi morale, nu se poate vorbi de inexistenţa unui sistem propriu de norme şi reguli, cutume şi

[94] H.L. Ross, Perspectives on the social order. Ridings in Sociology,New York, McGraw Hill Book Company, 1968.

[95] D. Banciu , Sociologiejuridică, Ed. Hyperion, Bucureşti, 1995, pag. 78

uzanţe. Insuşi modul de organizare şi funcţionare, caracteristic lumii interlope ne dovedeşte existenţa unui ansamblu de norme foarte bine structurate. Este vorba de norme informale, generate de grupurile de delincvenţi, norme valabile numai în interiorul acestor grupuri şi respectarea cu stricteţe de membrii acestora. Sunt aşa-numitele „legi nescrise ale lumii interlope".

Nu de puţine ori, activitatea organelor juridico-poliţieneşti, investigarea unor infracţiuni sau urmărirea şi încercările de capturare a unor membrii marcanţi ai lumii interlope au fost zădărnicite de existenţa acestor „legi nescrise", care se constituie ca un zid între lumea interlopă şi restul societăţii.

De altfel, aceste legi au un rol foarte important în funcţionarea acestui mecanism complex care este lumea interlopă, deoarece:

- constituie puncte de reper la care raportează toate conduitele şi comportamentele infractorilor;
- stabilesc statusurile şi rolurile fiecărui membru component, precum şi drepturile şi obligaţiile ce îi revin în relaţiile cu ceilalţi;
- de cunoaşterea şi respectarea lor depind acceptarea şi poziţionarea fiecărui infractor în cadrul grupului;
- sunt formulate în sensul protejării intereselor comune ale membrilor lumii interlope;
- contribuie la creşterea coeziunii şi solidarităţii în cadrul grupurilor de infractori, prin întărirea sentimentului de apartenenţă la grup;
- se constituie ca mecanism de apărare faţă de represiunile societăţii.

Aceste norme informale sunt respectate cu stricteţe de către membrii lumii interlope din mai multe motive:

- protejează şi contribuie la respectarea celor mai importante

valori ale acestora;

• induc un sentiment de siguranţă, garantându-le ajutorul şi protecţia celorlalţi membrii în caz de nevoie;

• respectarea lor în condiţii critice sporeşte prestigiul indivizilor respectivi în cadrul grupului din care aparţin;

• încălcarea lor poate avea urmări foarte grave pentru individ, dintre care cea mai dură ar fi izolarea lui, alungarea din grup sau chiar tăierea limbii. Această marginalizare a individului care a încălcat „legile nescrise" echivalează cu un fel de condamnare la moarte. Lipsit de protecţia şi sprijinul grupului, individul astfel alungat se vede expus represiunii restului societăţii (pentru care este un delincvent), pe de o parte, iar pe de altă parte, represiunii foştilor „colegi" (pentru care este un trădător). Astfel, el suferă o dublă marginalizare: este împins la periferia societăţii şi în acelaşi timp, este expulzat şi din lumea interlopă, nefiind tolerat nici de prima şi nici de cea de-a doua. Teroarea unei astfel de izolări este mai puternică decât teama unei pedepse corporale şi uneori, chiar mai puternică decât teama în faţa morţii.

Totodată, supravieţuirea oricărei profesii depinde în mare măsură de menţinerea unui sistem normativ la care indivizii ce o practică să adere şi la care să-şi raporteze comportamentul. Infractorii profesionişti, care deţin ponderea în lumea interlopă, nu fac excepţie de la această regulă. Putem vorbi, în acest sens, de o „etică profesională" a infractorilor, un cod de conduită care trebuie respectat de toţi. Cei care încalcă aceste reguli devin obiectul batjocurii „colegilor", fiind pedepsiţi în diferite moduri şi cu diferite grade de severitate.

Constatăm, deci, că în lumea interlopă există reguli şi norme care se bucură de respectul membrilor săi, indivizi care, paradoxal, şi-au făcut din încălcarea legilor cu caracter penal, ce guvernează

societatea, o meserie.

În fapt, „legile nescrise" ale lumii interlope se constituie ca instrumente apte să-i asigure supravieţuirea, construite în efortul de a supravieţui şi a se perfecţiona.

3.1.3. Legi şi uzanţe ale lumii interlope

Numărul mare al grupurilor ce compun lumea interlopă, precum şi diversitatea specializărilor „profesionale" ale acestora fac dificilă identificarea tuturor normelor, regulilor şi uzanţelor existente, care diferă de la un grup la altul. Fiecare grup are un set de norme şi reguli proprii, în funcţie de o serie de factori, cum ar fi: dimensiunea grupului, specificul activităţii infracţionale, poziţia în cadrul lumii interlope etc.

Însă, la nivelul întregii lumi interlope există câteva legi principale, obligatorii pentru toţi membrii acesteia, indiferent de grupul din care fac parte şi de poziţia pe care o ocupă. Aceste reguli generale şi obligatorii, dincolo de regulile fiecărui grup, asigură stabilitatea, coeziunea, continuitatea, în esenţă, supravieţuirea lumii interlope ca întreg.

Principalele „legi nescrise" ale lumii interlope ar putea fi comparate, ca importanţă şi obligativitate, cu normele juridice ce guvernează societatea

3.1.3.1. Legea supercalificării modului de operare

Supercalificarea modului de operare presupune învăţarea unor conduite şi interiorizarea unor pattern-uri funcţionale sancţionate pozitiv de-a lungul timpului (prin succese), caracterizate printr-un anumit grad de constanţă şi repetabilitate în finalizarea unui anumit gen de infracţiune. Este vorba de perfecţionarea a ceea ce, în termeni

juridici, numim „modus operandi”[96]

De altfel, această supercalificare reprezintă trecerea la profesionalism în ceea ce priveşte comiterea unui anumit tip de infracţiune şi este una din condiţiile principale pe care un infractor trebuie să le îndeplinească pentru a avea acces în lumea interlopă.

Primii paşi spre a deveni un membru al tagmei infractorilor profesionişti se fac printr-un proces de asimilare a cunoştinţelor dobândite de „veterani”. În perioada de ucenicie, noii candidaţi sunt învăţaţi să gândească ca infractori profesionişti. Aceasta înseamnă că ei trebuie să adopte acele tipuri de comportament care sunt considerate importante pentru cei care aparţin deja acestei categorii.

Majoritatea cunoştinţelor „de specialitate” sunt asimilate ca urmare a asocierii permanente cu profesioniştii. Experienţa acestora este împărtăşită de noii veniţi, inclusiv prin simpla frecventare a locurilor în care se întâlnesc şi discută între ei „veteranii".

Un loc unde se mai poate realiza „specializarea" este închisoarea. Totuşi, ce şi cât de mult se poate învăţa în penitenciar depinde în mare măsură de cei care sunt în situaţia de a oferi astfel de informaţii. „Ucenicii" sunt selectaţi cu mare atenţie, în funcţie de anumite criterii: dacă sunt de încredere, dacă pot fi un contact folositor după punerea în libertate, şi nu în ultimul rând, dacă au aptitudinile necesare. De multe ori, cantitatea de cunoştinţe acumulate depinde de gradul de prietenie între „veterani" şi „ucenic", de tipul de infracţiune în care se realizează „specializarea" şi de capacitatea de asimilare a „ucenicului".

Un infractor poate deveni „profesionist" nu numai prin învăţarea deprinderilor, argoului, manierelor şi modului de operare de la profesionişti, ci şi prin experienţa căpătată în activitatea practică.

[96] T. Butoi, Psiho-sociologia delincventei (note de curs)

Ceea ce a învăţat de la alţii, infractorul trebuie să transpună în practică într-o asemenea manieră, încât să fie şi el, la rândul lui, considerat profesionist.

O preocupare principală a infractorilor profesionişti este realizarea actului infracţional, astfel încât identificarea şi capturarea lor de către organele poliţieneşti să devină dificilă. În acest sens, profesionistul încearcă în permanenţă să-şi perfecţioneze metodele. Astfel, infracţiunile comise de el vor impresiona comunitatea interlopă prin îndrăzneală şi spectaculozitate, ceea ce îi vor spori considerabil prestigiul şi îi vor întări poziţia în cadrul grupului.

Această supercalificare a modului de operare este necesară din raţiuni practice, valabile, de altfel, şi în cazul activităţilor legale:

- obţinerea unor beneficii maxime cu minimum de efort şi resurse;
- diminuarea pe cât posibil sau chiar eliminarea riscurilor şi a consecinţelor negative.

Prin această lege a supercalificării modului de operare, lumea interlopă realizează o selecţie riguroasă a membrilor săi, în urma căreia sunt aleşi şi acceptaţi numai cei mai abili şi mai eficienţi infractori profesionişti.

3.1.3.2. Respectarea cuvântului dat

Legea respectării cuvântului dat este o lege fundamentală care guvernează lumea interlopă.

In timp ce în restul societăţii, diferitele afaceri, tranzacţii, contacte sunt garantate prin înscrisuri oficiale, acte, adeverinţe etc., în lumea interlopă nu există acte scrise[29]

Inexistenţa actelor scrise în lumea interlopă este justificată de specificul activităţilor întreprinse de membrii acesteia. Evident,

infractorii nu întocmesc acte de vânzare-cumpărare pentru mărfuri prohibite sau de proveniență dificil de justificat, și cu atât mai mult, șefii de rețea nu încheie contract de colaborare cu cei care operează pentru ei, orice fel de acte scrise constituindu-se ca probe incriminatorii, în cazul în care indivizii respectivi sunt descoperiți și capturați de poliție.

Pentru realizarea unei tranzacții între infractori, este suficient angajamentul verbal al partenerilor. Acest angajament verbal se ia în prezența a câțiva martori (câte doi - trei din prietenii fiecăruia), ocazie cu care se stabilește data realizării tranzacției, valoarea plății, modul în care va fi onorată, precum și sancțiunile.

Respectarea cuvântului dat este o chestiune de onoare pentru membrii lumii interlope. Oricât de ciudat ar părea, indivizii care și-au făcut din încălcarea legilor o meserie, respectă, cu maximă seriozitate și promptitudine, o promisiune (un angajament verbal) tăcută unui „tovarăș de breaslă". Obligația de a face sau de a nu face ceva este respectată cu stricteţe, fie și numai ca urmare a unei simple promisiuni.

Nu în ultimul rând, de respectarea cuvântului dat depinde prestigiul și poziția respectivului individ în cadrul lumii interlope. Incălcarea acestei legi nescrise are" ca efect scăderea credibilității infractorului în fața "colegilor" săi. In consecință, respectivul nu mai prezintă garanții, nu mai este „de încredere", iar ceilalți ezită să mai încheie tranzacții cu el, prestigiul lui în grup scăzând foarte mult.

De altfel, această onestitate a infractorului față de ceilalți membrii ai lumii interlope are și o explicație psihologică: este reacția firească a individului la satisfacerea nevoii sale de apartenență la un grup care să-i împărtășească modul de a privi lumea și viața în general, care să-i ofere sprijin și protecție. Dar, în același timp, este și afișarea demonstrativă a unei calități pe care societatea i-o neagă.

Cu toate acestea, există şi cazuri în care cuvântul dat nu este respectat, ceea ce duce la veritabile „procese", dezbătute în faţa unor „instanţe de judecată" informale. Sancţiunile iau forma unor amenzi, despăgubiri în bani sau/şi obiecte, pe care acuzatul este obligat să le plătească reclamantului. De remarcat este faptul că toate acestea se realizează fără amestecul poliţiei sau al justiţiei oficiale.

3.1.3.3. Legea tăcerii - „omerta”

Legea tăcerii sau „omerta" este cea mai cunoscută lege nescrisă a lumii interlope, numele ei fiind vehiculat adesea în presa scrisă.

Despre „omerta" s-a crezut mult timp că este obligaţia individului de a nu denunţa sau acuza pe cel care a comis faptele despre care are cunoştinţă. De fapt, nu este vorba de o obligaţie impusă de un sistem de apărare adoptat ca o necesitate vitală pentru membrii lumii interlope. „omerta" constă în a păstra tăcerea, în mod sistematic, îndată ce un eveniment oarecare a dat naştere la investigaţii poliţieneşti sau de altă natură în interesul aflării adevărului și apărării statului.

In nenumărate cazuri, organele de anchetă constată cu stupoare că martorii unei infracţiuni, în momentul în care sunt interogaţi, neagă că ar fi văzut, auzit sau ştiut ceva, negând însăşi evidenţa. Aceste cazuri ne fac să rezumăm legea tăcerii la următoarele: „Toată lumea a văzut şi a auzit totul, dar nimeni nu ştie nimic".

„Omerta" se constituie ca un veritabil blocaj de comunicare între membrii lumii interlope şi restul societăţii (în special reprezentanţi ai Poliţiei şi Justiţiei); împiedicând scurgerea de informaţii referitoare la diversele activităţi cu specific infracţional către exterior

Respectarea „omertei" este un factor care contribuie foarte mult la creşterea prestigiului unui infractor. Păstrarea tăcerii cu privire la complicii rămaşi în libertate, rezistenţa opusă la interogatoriu sunt

văzute ca un act de curaj, mai ales dacă infracţiunea este de o gravitate deosebită, iar pedeapsa privativă de libertate este mare. Prin acestea infractorul îşi dovedeşte loialitatea faţă de „colegi" şi faţă de „şef".

Insă, uneori „omerta" este respectată din cu totul alt motiv. Şi anume, de frică. Teama de represalii, împreună cu inexistenţa unor programe eficiente de protecţie a martorilor, stau la baza refuzului martorilor de a colabora cu organele de anchetă penală.

Legea tăcerii depăşeşte, astfel, surprinzător graniţele lumii interlope. Martorii întâmplători ai unei infracţiuni, chiar dacă nu aparţin lumii interlope, din diferite motive (teamă, dorinţa de a nu fi implicaţi într-un scandal sau pur şi simplu indiferenţă) păstrează adesea tăcerea cu privire la cele întâmplate, îngreunând activitatea organelor de anchetă.

În lumea interlopă, principiul care justifică această atitudine este următorul: răspunsul la o întrebare atrage după sine o altă întrebare ce necesită un răspuns şi aşa mai departe. Astfel, pas cu pas, se obţin informaţii de o mare importanţă pentru investigaţia întreprinsă. In concluzie, cea mai bună soluţie este tăcerea şi negarea tuturor acuzaţiilor.

Acel membru al lumii interlope care încalcă „omerta" şi furnizează informaţii este calificat de către „colegii" săi drept „turnător" şi în cel mai fericit caz este evitat. Cel mai adesea, însă, „turnătorul" este vânat cu asiduitate de întreaga lume interlopă şi pedepsit exemplar.

3.1.3.4. Legea ajutorării deţinuţilor

Această lege este o expresie a modului în care membrii lumii interlope se solidarizează pentru a face faţă represiunii organelor îndrituite legal. Ea constă în obligaţia de a-i sprijini material pe acei membrii ai lumii interlope care ajung să fie arestaţi, judecaţi şi

condamnaţi la pedepse privative de libertate. Ajutorul este acordat, de asemenea, şi familiei individului aflat la nevoie.

Acţiunea de ajutorare începe chiar din momentul punerii sub urmărire penală a infractorului respectiv. Asistăm la o impresionantă mobilizare de forţe în lumea interlopă, ce are ca scop:

- procurarea de resurse atât pentru cel arestat, cât şi pentru familia acestuia, pentru plata avocaţilor şi a cheltuielilor de judecată
- încercarea de a dovedi prin diferite modalităţi nevinovăţia individului respectiv;
- susţinerea materială a deţinutului şi a familiei acestuia pe perioada detenţiei;
- preluarea „afacerilor" deţinutului şi administrarea acestora până ce va fi în libertate.

În principiu, obligaţia de a-i ajuta pe cei arestaţi sau încarceraţi revine tuturor membrilor lumii interlope, dar mai ales prietenilor apropiaţi ai acestora. Ei sunt cei care iau iniţiativa şi supraveghează întreaga acţiune de ajutorare. Tot în sarcina lor cade şi supravegherea „femeilor" deţinutului, precum şi a „afacerilor" acestuia. Soţiile şi amantele deţinuţilor sunt cele care îi asigură acestuia legătura cu exteriorul, informându-l în permanenţă asupra a ceea ce se petrece în lipsa lui. Astfel, deţinutul nu pierde nici un moment legătura cu lumea de afară.

Totuşi, dacă detenţia se prelungeşte, se asistă la abandonuri şi trădări. Lucru care, în mod inevitabil, în momentul eliberării, generează conflicte de proporţii, şi reglementări de conturi. Evident, cu condiţia ca cel eliberat să fie în măsură să se facă respectat sau să-i pedepsească pe cei care au încălcat regulile. O detenţie îndelungată îngreunează reintegrarea individului în lumea interlopă: el îmbătrâneşte, îşi pierde relaţiile, nu-şi mai regăseşte vechii tovarăşi,

iar în ceea ce priveşte reluarea activităţii infracţionale, nu mai are aceeaşi îndemânare şi îndrăzneală, prestigiul lui diminuându-se sensibil.

Dorinţa fiecărui membru al lumii interlope de a-l ajuta pe un „tovarăş" la nevoie, nu este o iniţiativă dezinteresată. Fiecare dintre ei o face fie pentru că, la rândul lor, au fost ajutaţi în situaţii asemănătoare, fie pentru a fi sprijiniţi în viitor, când vor avea nevoie.

In acelaşi timp, putem considera aceste acţiuni de ajutorare a deţinuţilor ca expresii ale solidarităţii existente între membrii lumii interlope în faţa atitudinii ostile a restului societăţii. Este cunoscut faptul că situaţiile de risc, pericolul sunt factori care sporesc solidaritatea şi coeziunea în cadrul grupurilor. Grupurile de delincvenţi ce compun lumea interlopă şi chiar lumea interlopă luată ca întreg nu fac excepţie de la această regulă.

Legea supercalificării modului de operare, legea respectării cuvântului dat „omerta" şi legea ajutorării deţinuţilor sunt principalele legi care guvernează lumea interlopă, legi cu valabilitate generală, obligatorii pentru toţi membrii acesteia. Nerespectarea, încălcarea acestor legi provoacă conflicte şi generează tensiuni ce nu mai pot fi rezolvate prin simple discuţii sau negocieri. In aceste cazuri, nu se apelează, cum s-ar putea crede, la instituţiile specializate ale statului. Totul se rezolvă, într-un fel sau altul, în interiorul lumii interlope, conform unor reguli şi uzanţe specifice, instituite de-a lungul timpului.

3.1.4. Justiţia internă a lumii interlope

Toate legislaţiile penale, fără excepţie, cuprind, alături de descrierea faptelor considerate infracţiuni, şi sancţiunile prevăzute în cazul comiterii acestora, conform principiului legalităţii incriminării

delictului şi sancţiunii[97]. Conform acestui principiu, nici o faptă nu este considerată delict dacă nu este prevăzută expres în lege („nullum crimen sine lege"), dacă nu este prevăzută nici o pedeapsă în cazul comiterii ei („nullum crimen sine poena") şi dacă nu este comisă cu intenţie/vinovăţie („nullum crimen sine culpa").

Aşadar, legile cuprinse în Codul Penal prescriu atât fapta a cărei comitere este considerată ca infracţiune, cât şi sancţiunea corespunzătoare. Sancţiunile prevăzute de dreptul penal sunt sancţiuni negative formale, fundamentate pe forţa şi coerciţia unor instituţii şi organizaţii formale. Aceste sancţiuni au ca scop „amendarea" comportamentelor sau conduitelor ilicite sau deviante în raport cu sisten1ul normativ şi valoric adoptat şi respectat de societate.·

In ceea ce priveşte lumea interlopă, existenţa unui sistem normativ propriu impune şi existenţa unor modalităţi şi mijloace specifice, prin care să se asigure conformarea la acesta. In acest sens, se poate vorbi de existenţa unor instanţe şi practici specifice, de o justiţie internă a lumii interlope care sancţionează abaterile de la „legile nescrise", pe care le-am menţionat anterior, şi care au cel puţin aceeaşi eficienţă ca instituţiile specializate ale statului.

Sancţiunile practicate în lumea interlopă au caracter informal şi diferă în funcţie de gravitatea abaterii, de prejudiciile aduse grupului şi de efectele pe care abaterea respectivă le poate avea asupra celorlalţi membrii ai lumii interlope. Ele pot varia de la o simplă „amendă" sau avertisment până la eliminarea fizică a învinuitului.

După cum am mai afirmat, membrii lumii interlope respectă cu stricteţe „legile nescrise", aceasta fiind una din condiţiile apartenenţei la grup şi, în plus, un factor important ce determină poziţia şi prestigiul individului în grup. Dar se poate întâmpla, în anumite

[97] D. Banciu, Sociologiajuridică, Note de curs, 1996-1997.

situaţii, ca unii indivizi să încalce aceste reguli, punând astfel în pericol siguranţa şi stabilitatea grupului.

O gravitate deosebită o are încălcarea „omertei", încălcare ce se poate traduce ca o „scurgere de informaţii" din interiorul lumii interlope către exterior, în speţă; către organele juridico-poliţieneşti. Consecinţele sunt cu atât mai grave pentru membrii lumii interlope, cu cât informaţiile vizează acţiuni ilicite de anvergură, şi ...deci prezintă o importanţă deosebită pentru organele de urmărire penală. In momentul în care „informatorul" este identificat, întreaga lume interlopă se mobilizează pentru capturarea şi anihilarea lui. In general, se procedează la izolarea, marginalizarea individului respectiv, marginalizare ale cărei efecte le-am descris anterior. Însă, proporţional cu poziţia pe care individul o ocupă în lumea interlopă şi cu importanţa informaţiilor la care acesta are acces, se ajunge de la acţiuni de intimidare şi descurajare până la eliminarea fizică.

Nerespectarea cuvântului dat este, de asemenea, sancţionată cu severitate. Incălcarea acordurilor verbale generează tensiuni şi conflicte între indivizi şi grupuri; Intr-o primă fază se încearcă rezolvarea conflictului pe cale paşnică, prin întâlniri între parteneri şi negocieri în prezenţa unor mediatori neutri şi a martorilor care au asistat la încheie- rea tranzacţiei. Dacă „acuzatul" îşi recunoaşte vina şi îl despăgubeşte pe „reclamant" totul se încheie în mod paşnic, printr-un acord momentan sau prin renunţarea părţilor de a merge mai departe.

Insă, dacă nu se poate ajunge la un acord, scenariul devine, în mod inevitabil, cel clasic: aşa-numitele „reglementări de conturi"[98]. Aceste reglementări constau în confruntări violente, fiecare vizând eliminarea fizică a adversarului. Membrii marcanţi ai lumii interlope

[98] T. Butoi, Psiho-sociologia devianţei de tip special, Note de curs

se folosesc în acest scop de ucigaşi profesionişti, cunoscuţi ca „specialişti" în astfel de soluţii finale.

Pentru a stinge conflictul, care riscă să continue la nesfârşit, se obişnuieşte ca cel care a ucis sau care a dispus să-i fie ucis rivalul să „plătească mortul" prin sume mari de bani sau servicii compensatorii, faţă de familia victimei. Alteori, însă, victimei i se confiscă bunurile şi i se ia inclusiv soţia sau concubina.

Conflictul nu se încheie întotdeauna cu dispariţia unuia dintre rivali. Prietenii şi rudele victimei pot trece la represalii şi se asistă la reglări de conturi în lanţ, care pot dura ani de zile şi care fac zeci de victime.

Trebuie remarcat faptul că pedepsirea celor care nu respecta „legile nescrise" ale lumii interlope se realizează strict în interiorul sub acesteia, chiar dacă este vorba de fapte care intră sub incidenţă
M. Weber (1922) a definit puterea ca fiind „şansa cuiva de a impune în cadrul unei relaţii sociale propria sa voinţă, chiar împotriva rezistenţei altcuiva". Exerciţiul puterii lui „A" poate să întâmpine rezistenţă din partea lui „x", ceea ce implică probabilitatea ca această rezistenţă să fie învinsă. In acest sens, posibilitatea impunerii unor sancţiuni negative joacă un rol adesea decisiv în relaţiile de putere. De asemenea, puterea poate descuraja orice încercare de rezistenţă prin acţiuni de prevenire sau manifestare simbolică[99]

Procesele de putere sunt deosebit de complexe şi adesea deghizate în societate. In consecinţă, în ştiinţele politice, sociologie şi psihologia socială există un număr mare de distincţii între diferite tipuri de putere socială sau între procese de putere socială calitativ diferite.

Fenomenele de putere şi de influenţă implică o relaţie între doi

[99] Dicţionar de sociologie - Larousse, pag. 218.

agenţi: „A" (agentul care exercită puterea) şi „B" (agentul asupra căruia „A" îşi exercită puterea). Raportul dintre „A" şi „B" se află la originea puterii, constituindu-se ca bază a acesteia.

Foarte rar se întâmplă ca un caz de putere dat să aibă un singur izvor. În general, relaţia dintre „A" şi „B" este caracterizată prin existenţa unei pluralităţi de variabile, calitativ diferite, ce constituie bazele puterii. Evident, există mai multe baze ale puterii, însă o importanţă deosebită şi cea mai largă răspândire o au următoarele cinci:

1 . puterea de recompensare, bazată pe percepţia lui „B" că „A" are posibilitatea să-i ofere recompense;

2. puterea de coerciţie, bazată pe percepţia lui „B" că „A" are posibilitatea de a-i aplica pedepse;

3. puterea legitimă, bazată pe percepţia lui „B" că „A" are, în mod legitim, dreptul de a-i prescrie comportamentul;

4. puterea de referinţă, bazată pe identificarea lui „B" cu„A";

5. puterea de competenţă, bazată pe percepţia că „A" are experienţă sau cunoştinţe special

Trebuie precizat faptul că „A" poate fi o persoană, un rol, o normă, un grup sau o parte dintr-un grup, care-şi exercită puterea asupra individului „B".

Puterea de recompensare

Puterea de recompensare este puterea a cărei bază constă în posibilitatea de a recompensa.

Forţa puterii de recompensare a lui „A" asupra lui „B" creşte direct proporţional cu importanţa recompenselor despre care „B" crede că „A" i le poate oferi, şi depinde de probabilitatea ca „A" să procure recompense, confonn percepţiei lui „B".

Acest tip de putere depinde de capacitatea lui „A" de a

administra valenţe pozitive şi de a suprima sau reduce valenţe negative.

Folosirea de către „A" a recompenselor imediate (în locul promisiunilor) are ca efect, după un anumit timp, creşterea atracţiei resimţită de „B" faţă de „A" . şi, deci, a puterii de referinţă a lui „A" asupra lui „B". Această putere de referinţă îi permite lui „A" să determine schimbări relativ independente. Nici promisiunile şi nici recompensele nu vor îndepărta rezistenţa lui „B", doar în momentul în care acesta va considera că este legitim ca „A" să-i procure recompense.

Sfera puterii de recompensare este specifică pentru cazurile în care „A" îl poate recompensa pe „B" pentru conformismul său.

Puterea de coerciţie

Puterea de coerciţie a lui „A" asupra lui „B" are la bază aşteptarea lui „B", potrivit căreia el poate fi pedepsit de „A", dacă nu se conformează tentativei de influenţare.

Forţa puterii de coerciţie depinde de importanţa valenţei negative a ameninţării cu pedeapsa, înmulţită cu probabilitatea percepută ca „B" să scape de pedeapsă, conformându-se (probabilitatea pedepsei, în cazul nonconformismului minus probabilitatea pedepsei, în cazul conformismului).

Puterea de coerciţie conduce la o schimbare în dependenţă, iar gradul de dependenţă variază cu nivelul de observabilitate al conformismului lui „B".

Cu toate că au aceeaşi finalitate, puterea de recompensare nu trebuie echivalată cu puterea de coerciţie. Conformarea la normele de grup, pentru a fi acceptat (puterea de recompensare), nu este acelaşi lucru cu conformarea la normele de grup, pentru a evita respingerea de către ceilalţi (puterea de coerciţie). .

Menţinerea lui „B" în sfera puterii de coerciţie a lui „A" se realizează prin extinderea valenţei negative a pedepsei asupra mai multor regiuni ale spaţiului de viaţă a lui „B". Astfel, prin retragerea lui „B" din sfera puterii de coerciţie a lui „A", probabilitatea ca „B" să primească o pedeapsă, atunci când nu se conformează, va fi redusă.

Puterea legitimă

Puterea legitimă a lui „A" asupra lui „B" este definită ca puterea ce are la bază valorile interiorizate de „B", valori ce indică faptul că „A" are, în mod legitim, dreptul de a-l influenţa, şi că „B" este obligat să accepte această influenţă.

Noţiunea de legitimitate implică un anumit cod sau standard, acceptat de individ, în virtutea căruia agentul exterior îşi poate afirma puterea.

Bazele puterii legitime sunt următoarele:

- valorile culturale: „A" are caracteristici specifice de cultură ce-i dau dreptul să impună o conduită lui „B", care poate să nu posede aceleaşi caracteristici;

- acceptarea structurii sociale: acceptând structura socială a grupului său, a organizaţiei sau a societăţii sale ca justă, „B" acceptă, implicit, ierarhia existentă. Astfel, „B" va accepta autoritatea legitimă a lui „A", care ocupă un post superior în ierarhie;

- desemnarea de către un agent ce poate conferi legitimitate: „A" poate exercita asupra lui „B" o influenţă considerată legitimă, pentru că puterea i-a fost dată de un agent a cărui legitimitate este acceptată de „B".

Zonele în care se poate exercita puterea legitimă, sunt, în general, precizate o dată cu atribuirea puterii. Încercarea de a aplica puterea legitimă în "afara domeniului ei de acţiune conduce la

diminuarea· acesteia. In acelaşi timp, utilizarea non-legitimă a puterii va diminua atracţia exercitată de „A".

Puterea de referinţă

Puterea de referinţă a lui „A" asupra lui „B" se bazează pe identificarea lui „B" cu „A". Această identificare este înţeleasă ca un sentiment de unitate a lui „B" cu „A" sau dorinţa de a dobândi această identificare.

Dacă „A" este un grup exercitând atracţie, „B" va avea sentimentul că este membru al grupului sau dorinţa de a face parte din acesta. Dacă „B" este deja asociat cu „A", el va dori să menţină această relaţie.

Identificarea poate fi stabilită sau menţinută, dacă „B" are aceleaşi comportamente, aceleaşi credinţe şi aceleaşi percepţii ca şi „A". Astfel, „A" are posibilitatea să-l influenţeze pe „B", chiar dacă „B" nu-şi dă seama de această putere de referinţă.

Cu cât identificarea lui „B" cu „A" este mai mare, cu atât mai mare este puterea de referinţă a lui „A" asupra lui „B".

Festinger a remarcat faptul că, într-o situaţie ambiguă, în absenţa unei structuri cognitive clare (resimţită ca o ameninţare), confonnismul opiniilor individului în raport cu nonna grupului de referinţă îi va satisface acestuia nevoia de structură şi îi va da sentimentul unei securităţi crescute, datorită identificării mai mari cu grupul.

La puterea exercitată de lumea interlopă ca întreg asupra fiecărui membru component în parte;

1) puterea exercitată de capii lumii interlope asupra grupu- rilor pe care le conduc.

In ceea ce priveşte puterea exercitată de lumea interlopă ca întreg asupra fiecărui individ în parte, avem de-a face cu o manifestare a

puterii de o complexitate deosebită. Putem remarca îmbinarea a patru din cele cinci tipuri principale de putere: puterea de referinţă, puterea de recompensare, puterea de coerciţie şi puterea legitimă.

Dominantă este puterea de referinţă. Individul, respins fiind de o societate ale cărei reguli le încalcă, frustrat şi descurajat, simte acut nevoia de a aparţine unui grup care să-i împărtăşească ideile, grup a cărui ierarhie valorică să corespundă propriului sistem de valori. Cu alte cuvinte, delincventul doreşte să aparţină unui grup cu care să se identifice, ai cărui membrii să aibă preocupări, activităţi şi scopuri asemănătoare cu ale lui. Astfel, lumea interlopă îi satisface individului această nevoie. Infractorul găseşte în lumea interlopă nu numai o comunitate cu care el se poate identifica, ci şi protecţia, sprijinul de care avea nevoie.

Lumea interlopă mai exercită asupra individului, concomitent, atât puterea de recompensare, cât şi puterea de coerciţie. Hotărâtoare pentru acceptarea unui nou membru este, după cum am văzut, adoptarea şi respectarea regulilor şi normelor lumii interlope. Conformarea la aceste norme are ca efect, în afară de acceptarea în grup, dobândirea unui anumit status, creşterea prestigiului şi o serie de avantaje, cum ar fi sprijinul în situaţii dificile, suport material, protecţie, ajutor în desfăşurarea activităţilor cu caracter infracţional. Toate acestea duc la conturarea din ce în ce mai pronunţată a puterii legitime a lumii interlope ca întreg, în ceea ce priveşte prescrierea comportamentelor şi conduitelor fiecărui membru component. Individul consideră autoritatea exercitată de grup asupra lui ca fiind legitimă.

În acelaşi timp, individul nu pune la îndoială legitimitatea pedepselor pe care lumea interlopă i le aplică în urma încălcării normelor. Puterea de coerciţie a lumii interlope asupra fiecărui membru component este foarte mare. Teama de pedeapsă, teama de a

fi eliminat din grup îl determină pe individ să se supună normelor, „legilor nescrise" ale lumii interlope şi să participe activ la tot ceea ce grupul întreprinde, chiar cu riscul de a fi prins şi condamnat la ani grei de închisoare.

Este interesantă acţiunea concertată, concomitentă a puterii de recompensare şi a puterii de coerciţie. Ambele au un rol important în menţinerea coeziunii lumii interlope, în respectarea „legilor nescrise" ale acesteia. Acceptarea ca membru al lumii interlope, în primă fază, sprijinul şi protecţia acordată ulterior, sunt recompense de care individul se bucură în urma conformării la normele şi modul de viaţă specific interlop. Acestea sunt însoţite de manifestări ale puterii de coerciţie (reale sau simbolice), pe care individul le percepe ca avertismente şi de care ţine cont. Astfel, recompensa şi pedeapsa sunt la fel de aproape şi la fel de reale pentru infractor, probabilitatea recompensării sau pedepsirii lui variind în funcţie de gradul de conformism la normele, regulile, cutumele şi uzanţele lumii interlope.

În ceea ce priveşte liderii lumii interlope, dominantă este puterea de competenţă. Ei se evidenţiază şi îşi câştigă autoritatea în cadrul grupurilor, datorită experienţei infracţionale vaste şi spiritului de iniţiativă. De-a lungul timpului, prin lovituri îndrăzneţe, minuţios pregătite şi coordonate, prin manifestarea constantă a loialităţii faţă de grup şi a respectului faţă de normele lumii interlope, individul reuşeşte să-şi câştige recunoaşterea şi respectul celorlalţi membrii ai lumii interlope, şi, în acelaşi timp, o poziţie importantă în cadrul acesteia. El este recunoscut ca lider al grupului din care face parte atât de membrii grupului, cât şi de restul lumii interlope.

Puterea exercitată de lider în cadrul grupului îşi are originea, deci, în experienţa acestuia în ceea ce priveşte iniţierea - şi întreprinderea acţiunilor cu caracter infracţional. Experienţa sa vastă inspiră încredere şi respect membrilor grupului, care se conformează

ordinelor şi dispoziţiilor primite de la lider. Executarea acestor ordine este percepută ca o acţiune necesară pentru reuşita acţiunilor grupului

După cum am văzut, transformarea infracţiunii în profesie duce la formarea anumitor grupuri infracţionale specializate în anumite tipuri de infracţiuni. Astfel, liderul unui asemenea grup trebuie să fie specializat în comiterea unei anumite infracţiuni şi, mai ales, să fie recunoscut ca „autoritate" în domeniul respectiv. Evident, liderul unui grup specializat în spargerea de locuinţe va fi spărgător „profesionist" cu o bogată experienţă, capabil să organizeze şi să coordoneze activitatea grupului, în mod eficient, profitabil şi cu minimum de risc.

Odată ocupată poziţia de lider, puterea de competenţă este dublată de puterea de recompensare, cea de coerciţie şi, nu în ultimul rând, de puterea legitimă. Liderul unui grup de infractori, mai ales dacă ocupă o poziţie importantă în cadrul lumii interlope în ansamblu; are puterea legitimă de a-şi recompensa sau pedepsi „subalternii".

Legitimitatea este dată de recunoaşterea individului respectiv ca lider al grupului de către ceilalţi membrii ai lumii interlope.

Aici trebuie să amintim faptul că încercarea unui „subaltern" de a submina autoritatea „şefului" său aflat în închisoare (şi deci în imposibilitatea de a reacţiona personal) este sever sancţionată de lumea interlopă, fiind considerată „act de trădare".

În afară de principalele tipuri de putere deja menţionate, în lumea interlopă un rol deloc neglijabil îl are forţa financiară a membrilor ei. Astfel, puterea (indiferent dacă este de coerciţie, de recompensare, de competenţă, de referinţă sau legitimă) este cu atât mai mare, cu cât este mai solidă baza materială şi financiară pe care se sprijină agentul care exercită puterea.

Puterea consideră că forţa fizică a unui individ joacă un rol minor. În general, indivizii înzestraţi cu forţă fizică deosebită sunt folosiţi de către lideri în scopul intimidării sau chiar eliminării

adversarilor. Forţa fizică nu este un factor decisiv în obţinerea unui status special în cadrul lumii interlope.

În linii mari, structurile de putere al lumii interlope nu diferă foarte mult de cele existente în societate. Insă în privinţa stabilităţii structurilor de putere, în lumea interlopă aceasta este relativă. Lupta pentru putere, pentru extinderea zonei de influenţă a diferitelor grupuri, provoacă uneori răsturnări spectaculoase de situaţie în peisaj ul infracţional.

3.2.1 . Statusuri şi negocieri de statusuri

Prin status înţelegem poziţia pe care un individ o ocupă în una din dimensiunile sistemului social, precum profesia, nivelul de pregătire, sexul sau vârsta. Statusul defineşte identitatea socială, rolul explicit, drepturile şi îndatoririle individului, cu două dimensiuni:

I. verticală - traduce relaţii ierarhice;

II. orizontală - exprimă relaţiile dintre indivizii egali.

Rolul este asociat statusului. Primul este dinamic, iar cel de-al doilea este structural. Rolul şi statusul constituie două feţe ale aceleiaşi realităţi, chiar dacă între rol şi status nu există o corespondenţă strictă. Este cunoscut, de altfel, faptul că unui status îi pot corespunde mai multe roluri.

O poziţie în ordinea statutară este în funcţie de prestigiu şi onoare, care sunt evaluări obişnuite într-un grup social şi presupun un consens mai mult sau mai puţin general, legat de norme şi valori. De la această regulă nu face excepţie nici lumea interlopă, prestigiul şi onoarea fiind criterii principale, în funcţie de care indivizii ocupă diferite poziţii ierarhice.

De altfel, acceptarea unui individ ca membru al lumiiinterlope depinde de prestigiul pe care acesta îl are ca infractor, de onestitatea şi loialitatea de care acesta dă dovadă în relaţiile cu ceilalţi membrii ai

lumii interlope.

Cu cât infractorul este mai bine pregătit „profesional", cu atât prestigiul lui în „branşă" creşte mai mult. Un prestigiu mare, dublat de un comportament conform „legilor nescrise" determină ocuparea de către infractor a unei poziţii importante în cadrul lumii interlope. Odată obţinută, această poziţie trebuie menţinută, printr-un comportament constant, orice abatere de la norme şi orice eşec putând duce la pierderea ei.

În lumea interlopă există o regulă generală, în ceea ce priveşte comportamentul individului, în funcţie de poziţia pe care o ocupe Fiecare membru al lumii interlope trebuie „să facă dovada valorii". In speţă, trebuie să demonstreze permanent că se situează, prin calităţile sale, fa înălţimea cerută de poziţia pe care o deţine în cadrul grupului. El trebuie să-şi demonstreze curajul, capacitatea de a face faţă oricărei situaţii dificile, inteligenţa, puterea, şi, nu în ultimul rând, bunăstarea materială.

În general, o poziţie înaltă în ierarhia lumii interlope este asociată cu o situaţie materială prosperă. Această bunăstare trebuie demonstrată, nu atât din orgoliu, cât din nevoia de a-şi consolida poziţia.

Individul trebuie să dovedească anturajului acele calităţi excepţionale pe care şi le atribuie. El face acest lucru prin intermediul luxului afişat ostentativ: maşini scumpe, îmbrăcăminte de calitate, costisitoare, sume mari de bani cheltuite cu prietenii prin baruri şi restaurante, de natură să impresioneze şi să intimideze.

Totuşi, doar aspectul exterior nu este suficient pentru „a face dovada valorii". Individul trebuie să-şi demonstreze curajul şj să-şi apere „onoarea", ori de câte ori acestea îi sunt puse la îndoială. In momentul în care este jignit, el trebuie să reacţioneze imediat, pedepsindu-i pe ofensatori, altfel îşi poate pierde prestigiul în faţa

celorlalţi.

În concluzie, poziţia pe care un infractor o ocupă în lumea interlopă poate fi identificată după vestimentaţie şi atitudinea pe care o are faţă de ceilalţi, eleganţa specială afişată în mod ostentativ şi conduita expresivă fiind foarte relevante în acest sens.

3.2.2. Infrastructuri şi zone de influenţă

Lumea interlopă este compusă dintr-o multitudine de grupuri de dimensiuni variabile, constituite prin afinitate şi comoditate, având aceleaşi interese. Aceste grupuri îşi stabilesc ca loc de întâlnire unul sau mai multe stabilimente (baruri de noapte, cazinouri, restaurante etc.), a căror clientelă o constituie în mare măsură.

Aceste stabilimente constituie nuclee în jurul cărora se desfăşoară activitatea grupurilor de infractori aparţinând lumii interlope. Pe lângă faptul că sunt locuri de întâlnire şi de distracţie, ele funcţionează şi ca baze operative, unde infractorii îşi plănuiesc operaţiunile, depozitează bunurile obţinute ilegal şi unde, în caz de nevoie, se pot adăposti. Prin intermediul acestor localuri sunt de multe ori comercializate mărfuri de contrabandă, de obicei alcool şi ţigări, beneficiile fiind apoi împărţite între infractorii care furnizează aceste mărfuri şi patronii localurilor respective.

În aceste localuri, cu acordul patronului, care, evident, beneficiază de o cotă-parte din câştiguri, îşi desfăşoară activitatea şi prostituatele. Proxeneţii preferă astfel de aranjamente, deoarece prostituatele sunt mai bine supravegheate atât în privinţa atitudinii faţă de clienţi, cât şi în privinţa câştigurilor pe care le realizează.

Astfel, putem observa importanţa deosebită pe care o au în cadrul lumii interlope patronii unor asemenea stabilimente (care pot fi, la rândul lor, infractori profesionişti „retraşi din activitate"), precum şi angajaţii lor (barmani, chelneri etc.). Aceştia, pe lângă numeroasele

servicii aduse membrilor lumii interlope, le mai pot furniza acestora numeroase informaţii (ponturi), pe baza cărora infracţorii îşi organizează activităţile.

În schimbul acestor servicii, ceilalţi membrii ai lumii interlope le asigură patronilor respectivi sprijin şi protecţie. Astfel, aceştia ajung treptat să capete o influenţă considerabilă şi să devină lideri ai grupului. Fără să conducă direct, ei supraveghează şi iau decizii din umbră, astfel încât nimic nu se întâmplă fără ştirea şi acordul lor. Poziţia, în acest mod obţinută le permite, de asemenea să arbitreze diferitele conflicte izbucnite între ceilalti membrii ai lumii interlope Grupurile astfel constituite pe infrastructura stabilimentelor îşi desfăşoară activitatea, de obicei, la nivel de cartier sau acaparează un anumit domeniu infracţional.

Prin zonă de influenţă putem înţelege atât spaţiul, suprafaţa pe care un grup îşi desfăşoară activitatea (un cartier, o stradă sau o anumită parte a unui oraş), cât şi specificul activităţii infracţionale

De remarcat este modul în care grupurile de infractori îşi stabilesc şi îşi respectă unii altora zonele de influenţă. Raporturile dintre aceste grupuri sunt de vecinătate. De asemenea, nu sunt rare cazurile în care îşi acordă ajutor şi asistenţă, pentru realizarea unor acţiuni comune sau în care se unesc, pentru a întreprinde operaţiuni ce depăşesc posibilităţile unui grup mic.

In cazul în care domeniile de activitate sunt diferite, zonele de influenţă ale diferitelor grupuri se pot juxtapune. Astfel, în acelaşi spaţiu pot acţiona hoţii din buzunare, spărgătorii de apartamente, proxeneţii şi traficanţii de narcotice, fără ca între ei să existe neînţelegeri sau conflicte.

Relaţiile personale sau de „afaceri" existente între indivizii ce compun aceste grupuri infracţionale pot depăşi cadrul cartierului şi al oraşului, creându-se condiţiile unui schimb de servicii şi informaţii

mult mai vaste, inclusiv internaţional. Astfel, iau naştere reţele internaţionale de infractori.

Să nu ne imaginăm însă că relaţiile între grupurile ce domină anumite zone sunt întotdeauna paşnice. Din dorinţa fiecăruia de a-şi lărgi zona de influenţă iau naştere conflicte de proporţii, adevărate lupte pentru putere și dominarea pieței. Acestea depind de personalitatea mai mult sau mai puţin marcantă a celor care caută să-şi impună dominaţia asupra altora. În felul acesta, se naşte o ierarhie în vârful căreia se află unul sau mai mulţi şefi, care îşi delimitează de comun acord domeniile de activitate şi zonele de influenţă.

3.3. Comunicarea în lumea interlopă

3.3.1 . Comunicarea între membrii lumii interlope

Din punct de vedere psihologic, comunicarea este, în primul rând, o percepţie. Ea implică transmiterea, intenţionată sau nu, a informaţiilor menite să lămurească sau să influenţeze un individ.

De exemplu: Un proxenet poate avea ca zonă de influenţă o stradă sau un cartier, ceea ce înseamnă că este singurul care desfăşoară o astfel de activitate în spaţiul respectiv, spaţiu care, din acest punct de vedere, îi aparţine şi este controlat exclusiv de el. Astfel, pe strada sau în cartierul respectiv nu este permis accesul unor prostituate care lucrează pentru un alt proxenet.

Un alt exemplu îl reprezintă monopolizarea pieţei drogurilor de un singur traficant (sau grup de traficanţi). Astfel. la nivelul întregului oraş, traficantul respectiv este singurul care desfăşoară o astfel de activitate, neexistând concurenţă în domeniul victimei, de dorinţa acesteia de a câştiga ceva (bani, bunuri materiale sau anumite avantaje) cu efort minim, iar victima se lasă „sedusă", facilitându-i infractorului acţiunea şi chiar având iluzia că-l păcăleşte, când faptul

s-a consumat, victima realizează nu numai că a fost înşelată, dar şi că a participat activ la realizarea înşelăciunii.

Observăm, în concluzie, că infractorii specializaţi în comiterea acestui gen de infracţiuni au o forţă persuasivă deosebită, pe care o folosesc cu abilitate. In general, ei nu se consideră vinovaţi, pagubele aduse fiind, în viziunea lor, „impozite pe prostie", obligaţia lor fiind să le „colecteze".

De remarcat este faptul că infractorii îşi aleg cu grijă viitoarele victime. Planul este minuţios pregătit, fiind elaborate adevărate strategii şi tactici de abordare a victimei şi de speculare a slăbiciunilor acesteia. Nimic nu este lăsat la voia întâmplării, infractorul elaborând mai multe variante, pentru a nu fi luat prin surprindere de evenimente neprevăzute.

Asemenea infracţiuni nu presupun violenţă, întrucât sunt bazate aproape în întregime pe persuasiune, care este considerată eminamente un proces comunicaţional. Gradul de profesionalism este cu atât mai mare, cu cât infractorul reuşeşte să-şi convingă victima să „colaboreze" de bunăvoie, creându-i chiar iluzia că el este cel care pierde. De fapt, orice formă de persuasiune este caracterizată de modificarea atitudinii unui individ într-un context dat, în care acesta îşi păstrează sau crede că îşi păstrează o anume libertate.

Escrocheria este tipul de infracţiune cel mai des întâlnit, în care sunt folosite tactici persuasive. Escrocii au fost întotdeauna în jurul nostru. Se poate spune că oriunde vor fi oameni care doresc ceva fără a da nimic în schimb, se vor găsi şi escroci, pentru că acționează şi o speculează orice moment în folos propriu.

Escrocheriile îmbracă numeroase forme. Una din cele mai răspândite se bazează pe aşa-numita „iluzie a chilipirului". Escrocul speculează vanitatea, lăcomia şi necunoaşterea victimei, lăsându-i impresia că a achiziţionat la un preţ scăzut obiecte de valoare. În fapt,

sunt folosite bijuterii fără valoare (falsuri pe care escrocul le prezintă ca fiind din metale preţioase), obiecte provenite din furturi şi spargeri (pe care le vinde la un preţ puţin mai scăzut decât cel real). Victima, de teamă să nu piardă o asemenea ocazie, intră în jocul infractorului şi achiziţionează obiectele, fără să ezite prea mult.

O altă formă o constituie atragerea victimei într-o afacere, în care trebuie să investească anumite sume şi care este prezentată ca fiind foarte profitabilă. Succesul unei astfel de acţiuni depinde de cel puţin trei factori: acţiunea escrocului trebuie să inspire încredere victimei; victima trebuie să creadă că partea cu care contribuie la afacerea respectivă, nu numai că va fi recuperată, dar că îi va aduce şi profit;

Aici intervine capacitatea escrocului de a convinge victima să participe ”temporar" cu o parte din banii săi la realizarea afacerii." Este necesară, deci, folosirea unui limbaj prietenos şi putere de convingere din partea echipei de escroci.

Nu sunt rare nici escrocheriile în domeniul imobiliar (sunt cazuri în care au fost vândute apartamente la etajul l0 dintr-un bloc de 9 etaje, mai multor persoane în acelaşi timp), al schimbaului valutar, şi chiar în afaceri (escroci care achiziţionează marfă în numele unor firme fictive, plătind cu cecuri false). Sunt cunoscute, de altfel, numeroasele „ghicitoare", „vrăjitoare" sau „vindecătoare", în spatele cărora funcţionează adevărate reţele specializate de escrocherii.

Desigur, numărul formelor pe care le îmbracă escrocheria nu se rezumă la cele câteva exemple prezentate mai sus, infractorii profesionişti dovedind că au o imaginaţie foarte bogată. Însă, în general, sunt urmărite câteva etape de a căror îndeplinire perfectă depinde succesul întregii operaţiuni:

1. Abordarea victimei - găsirea victimei, câştigarea încrederii acesteia, pregătirea pentru etapa următoare;

2. Prezentarea afacerii - i se explică victimei în ce constă

afacerea şi care va fi câştigul ei;

3. Amăgirea victimei - victimei i se oferă o anumită sumă de bani, sub forma unei prime tranşe din câştigul pe care îl va realiza;

4. Trimiterea victimei după bani - victima este convinsă să adune banii necesari pentru a intra în afacere;

5.Deposedarea victimei de bani prin viclenie;

6. Amăgirea în continuare a victimei;

7.Debarasarea de victimă.

Mai rar întâlnite decât tacticile şi strategiile persuasive folosite în cazul escrocheriilor, dar mai complexe, mai subtile şi mai spectaculoase sunt cele folosite pentru:

- racolarea adolescentelor şi tinerelor în vederea „calificării" lor ca prostituate;
- compromiterea unor persoane, în scopul obţinerii anumitor avantaje (şantajul).

In ambele cazuri, schema după care se derulează acţiunea este aceeaşi:

1. Abordarea victimei;
2. Investiţia:

• câştigarea încrederii victimei;

• acordarea unor favoruri sau avantaje materiale victimei de către infractor (îndatorarea victimei);

3. Compromiterea victimei:

• implicarea victimei în diferite acţiuni infracţionale minore în contul „investiţiei";

4. Obţinerea „profitului" preconizat:

• odată compromisă, victima nu mai poate refuza cererile infractorului.

Observăm, deci, că este vorba, în esenţă, de tehnica „piciorului în uşă": o cerere iniţială mică (implicarea victimei în infracţiuni minore -

etapa a III-a), dificil de refuzat (datorită „investiţiei" - etapa a II-a) este urmată de o cerere mai mare (obţinerea unor avantaje urmărite de la bun început, bani sau complicitate în săvârşirea unor infracţiuni de o gravitate crescută - etapa a IV-a).

Conformarea la a doua cerere se face din următoarele motive

- victima se simte datoare faţă de infractor, având încă nevoie de sprijinul lui;
- victima se teme de consecinţele dezvăluirii de către infractor a acţiunilor ilicite la care a participat alături de acesta;
- victima se teme, pur şi simplu, să-l refuze pe infractor.

Schema este adaptată de la caz la caz, în funcţie de persoana vizată şi de context.[100]

Etapa I:

- tânăra este abordată de către racoleur (individ specializat în astfel de acţiuni);
- în timpul pe care îl petrec împreună, acesta stabileşte acele slăbiciuni ale tinerei, care urmează a fi speculate (carenţe afective sau educative, dorinţa de a trăi în lux etc.).

În momentul în care deţine aceste informaţii, racolerul (finanţat de proxenet) începe etapa a II-a - investiţia:

Etapa a II-a:

- racoleurul stabileşte o relaţie afectivă cu tânăra, sub acoperirea căreia îi acordă sprijin financiar;
- simulând lipsa banilor la un moment dat, el solicită împrumuturi de la proxenet în prezenţa fetei, bani folosiţi „pentru ca ea să se simtă bine";

[100] De exemplu: În cazul racolării unei tinere în vederea practicării prostituţiei, acţiunea se derulează astfel:

• rezultatul acestor manevre este evident: tânăra se simte măgulită de „sacrificiile" pe care „iubitul" le face pentru ea, şi, în acelaşi timp, începe să se simtă obligată faţă de el.

Tot pe tehnici persuasive este bazată şi acţiunea de constituire a reţelelor de comercializare a narcoticelor. Această acţiune se derulează în paralel cu creşterea numărului de consumatori.

În acest sens, este folosită tehnica „aruncării de mingii joase", tehnică asemănătoare cu cea a „piciorului în uşă". Prin intermediul acestei tehnici persuasive se obţine conformarea la cerere, păstrându-se costurile ascunse. Unul din factorii care stau la baza obţinerii efectelor acestei tehnici este implicarea individului în decizia de a se angaja în acţiune.

Supunerea, „conformarea fără presiune", are proprietatea de a conduce la comportamente al căror cost ar frâna realizarea lor spontană.

Acţiunea de constituire a unor astfel de reţele se realizează pe etape:

I. Mai întâi are loc stimularea consumului de droguri

Viitorii consumatori sunt selectaţi atent, în special, din rândul adolescenţilor şi tinerilor, în perimetrul în care aceştia îşi desfăşoară activitatea (licee, facultăţi etc.), sau unde îşi petrec timpul liber (baruri, discoteci etc.). Traficantul intră în relaţie cu cei vizaţi, ajungând să le câştige prietenia şi încrederea. Un conflict cu părinţii (inevitabile la această vârstă), o decepţie sentimentală sau pur şi simplu dorinţa de a experimenta senzaţii noi, sunt tot atâtea situaţii pe care traficantul se grăbeşte să le speculeze. Astfel, pentru a le alunga supărarea sau pentru a le satisface nevoia de nou, le oferă mici doze de narcotice, „gratis, ca între prieteni", neuitând să-i informeze că dacă mai vor aşa ceva, le stă la dispoziţie.

Etapa a III-a:

• tânăra este determinată de către racoleur să rupă relaţiile cu familia în favoarea lui, lipsind-o astfel de principalul sprijin afectiv şi material;

• sub motiv că a venit vremea să-şi plătească datoria faţă de proxenet, racoleurul o convinge pe tânără că numai ea îl mai poate ajuta; indicându-i subtil calea prostituţiei;

• ea simţindu-se datoare faţă de el, este dispusă să facă orice pentru a-l ajuta şi consimte să întreţină raporturi sexuale cu 1-2 indivizi contra unor sume echivalente cu presupusa „datorie". Acesta este momentul în care tânăra cade în capcana minuţios pregătită de către proxenet. Ea este compromisă şi nu mai are cale de întoarcere. Nu mai poate reveni la familie, de teamă sau/şi ruşine, şi astfel rămâne la discreţia proxenetului.

Etapa a IV-a:

• reprezintă „calificarea" tinerei ca prostituată, sub controlul strict al proxenetului;

• în acelaşi timp, proxenetul începe să obţină bani de pe urma ei, bani ce reprezintă profitul realizat în urma „investiţiei".

In egală măsură, inconştienţa şi bunadispoziţie creată de droguri îi determină pe aceşti tineri şă mai apeleze la „serviciile" traficantului.

Insă aici apare diferenţa. De data aceasta, ei plătesc drogurile cu sume relativ mici. Cu timpul apare, însă, dependenţa, fapt de care profită din plin traficantul. El cere din ce în ce mai mulţi bani, iar tinerii, deja dependenţi de consumul de droguri sunt dispuşi să facă orice pentru a avea cu ce plăti o doză.

II. În acest moment se poate discuta de formarea reţelei de intermediere.

Traficantul le propune, aşadar, „clienţilor" o modalitate de a face rost de bani, pentru a-i plăti „marfa": să devină, la rândul lor, distribuitori de narcotice.

Dependenţa de droguri le anihilează acestora instinctul de conservare. Astfel, narcomanii se expun, fără ezitare, la orice fel de risc, inclusiv acela de a fi prinşi şi arestaţi de poliţie, fiind capabili de orice pentru a-şi asigura cantitatea necesară de droguri. Astfel, ei acceptă imediat propunerea traficantului de a lucra ca „intermediari",ocupându-se în locul acestuia de racolarea viitorilor „clienţi" şi de vânzarea drogurilor în locuri publice.

Din momentul constituirii reţelei, traficantul se poate retrage în umbră, de unde coordonează întreaga activitate, la adăpost de acţiunile poliţiei. Tinerii racolaţi de el, prin metoda descrisă mai sus, devin astfel simple unelte care îi asigură câştiguri fabuloase, victime care fac, la rândul lor, alte victime

Scopul urmărit de traficant este, evident, formarea unei reţele de comercializare a drogurilor. Investiţia făcută de el, iniţiale oferite gratuit, este infinit mai mică în comparaţie cu intermediarii, fie simpli consumatori.
Este vorba de însăşi viaţa şi sănătatea lor, incomparabil mai valoroase decât acele efemere momente de euforie generate de drog.

Am avut în vedere, în cele descrise mai sus, nu toate tipurile de infracţiuni, în a căror realizare sunt utilizate metode persuasive, ci doar pe cele mai răspândite şi pe cele cu un grad de periculozitate crescut.

Putem observa, astfel, cum lumea interlopă reuşeşte să prindă în mrejele sale şi neinfractori, folosind metode non-violente şi de multe ori, foarte convingătoare. Efectele acestor metode persuasive nu pot fi puse la îndoială atâta vreme cât

avertismentele presei au un impact relativ mic asupra populaţiei, fapt dovedit de constanţa cu care oamenii se lasă jefuiţi şi manipulaţi de membrii lumii interlope oferindu-le, acestora oportunităţi, facilitându-le demersurile.

2. **Contrabandă (care implică sustragerea de la plătirea unor taxe şi impozite către stat) şi traficul de valută (faimosul „schimb la negru").**

In cadrul societăţii, membrii lumii interlope îşi găsesc victimele şi, în acelaşi timp, pe cei care unnează a le fi complici. Nu în ultimul rând, tot din cadrul societăţii sunt racolaţi viitorii membri ai lumii interlope.

Activitatea lumii interlope, de fapt însăşi existenţa ei, afectează restul societăţii nu numai în domeniul economic, ci şi în plan psihologic şi moral:

• In plan psihologic - este generatoarea unor sentimente de teamă, nesiguranţă şi frustrare. Individul îşi vede ameninţată siguranţa materială şi, uneori, chiar integritatea fizică sau viaţa. Nu-i mai este satisfăcută complet nevoia de securitate, ceea ce-l face să trăiască într-o permanentă nelinişte.

Sentimentul de nesiguranţă şi frustrare este accentuat şi de faptul că, speculând anumite lacune sau imperfecţiuni ale sistemului legislativ penal, infractorii scapă cu uşurinţă de pedepse sau primesc pedepse mult prea mici în comparaţie cu gravitatea faptelor săvârşite.

Individul ajunge, la un moment dat, la concluzia inutilităţii reacţiei sale faţă de infracţiune, ceea ce face ca treptat această reacţie să scadă în intensitate, devenind, în final, indiferentă.

La nivel colectiv, aceasta duce la scăderea coeziunii sociale şi implicit, a puterii de reacţie colectivă faţă de comiterea unei infracţiuni.

• In plan moral - activitatea lumii interlope, consecinţele acesteia atât pentru victime, cât şi pentru membrii lumii interlope duc la producerea anumitor mutaţii. Principiile morale ce guvernează viaţa şi activitatea membrilor societăţii sunt serios zdruncinate. Cinstea, onestitatea, curajul, loialitatea, dreptatea, libertatea capătă, astfel, sensuri şi înţelesuri diferite de cele iniţiale. In acelaşi timp, scade considerabil încrederea populaţiei în instituţiile statului, ale căror datorii constă în a proteja aceste valori.

Dar, în ciuda atâtor efecte negative, lumea interlopă este tolerată oarecum de societate. Neputând să o anihileze complet, societatea încearcă să ţină lumea interlopă sub control, în speranţa recuperării ei în plan social.

Denumirea generală sub care aceste acţiuni ilicite, imorale şi ilegale apar în Codul Penal este de „delicte de serviciu". Aceasta datorită faptului că sunt comise, de regulă, de anumiţi funcţionari publici ori alţi salariaţi, sau chiar persoane private (în cazul dării de mită), prin încălcarea normelor deontologiei profesionale şi abaterea de la îndatoririle oficiale ale funcţiei publice. Aceste persoane publice (sau private) pretind sau primesc diferite avantaje materiale sau morale, prin neîndeplinirea condiţionată sau întârzierea îndeplinirii obligaţiilor de serviciu, ca urmare a exercitării unei influenţe.

Observăm, deci, caracterul reducţionist al criteriului normativului penal, referitor la definirea şi sancţionarea actelor de corupţie. Acest criteriu restrânge aria fenomenului de corupţie doar la delicte de serviciu (abaterile de la prerogativele oficiale ale funcţionarului public şi încălcările normelor deontologice profesionale ale funcţiei publice). Actualul cadru legislativ nu oferă suficiente elemente pentru identificarea şi prevenirea actelor de corupţie ce se produc în societatea noastră, permiţând, astfel, creşterea acestui fenomen.

Cauzele corupţiei sunt deosebit de complexe şi de o mare diversitate. Majoritatea autorilor consideră însă ca principale surse ale acestui fenomen [101]:

• perpetuarea unor structuri politice, economice şi normative deficitare;

• accentuarea dificultăţilor economice şi sociale;

• multiplicarea tensiunilor sociale şi normative între indivizi, grupuri şi instituţii sociale.

Corupţia induce o discrepanţă semnificativă între modelele sociale, culturale şi normative şi aşteptările legitime ale indivizilor şi grupurilor sociale, reprezentând un fenomen antisocial cu profunde consecinţe negative. Corupţia este, în fond, expresia unor manifestări de dereglare legislativă, politică, economică şi morală şi a slăbirii mecanismelor instituţionalizate de control social.

Delictele de corupţie presupun existenţa şi funcţionarea a două tipuri de relaţii; întemeiate pe complicitate, înşelăciune, mită, fraudă, abuz şi constrângere. In aceste relaţii sunt angrenate reţele de statusuri şi roluri în aparenţă diferite ca poziţie, dar având aceeaşi motivaţie şi finalitate. Este vorba de:

a) reţeaua care corupe - constituită din indivizi, grupuri sau organizaţii care utilizează mijloace imorale, ilicite şi ilegale, în scopul influenţării, mituirii sau cumpărării altor indivizi, grupuri sau organizații duc la slăbirea mecanismelor de control social şi normalității, scăderea prestigiului şi autorităţii unor instituţii publice;

• toleranţa şi permisivitatea manifestate uneori de unele instituţii cu rol de prevenire şi sancţionare etc.

Instalarea şi menţinerea stării de anomie în societatea românească într-o serie de domenii ale vieţii sociale au influenţat

[101] Ibidem, pag. 144.

sensibil fenomenul corupţiei, determinând disfuncţionalităţi în activitatea de reglementare normativă, ceea ce duce la scăderea eficienţei legii, justiţiei şi poliţiei.

Pentru societatea românească, fenomenul corupţiei nu este ceva nou, el existând şi în vechiul regim şi fiind caracterizat de diferite forme de continuitate şi discontinuitate

Elementele de continuitate vizează menţinerea unor disfuncţii instituţionale şi politice preluate din vechiul regim şi a unor factori de risc ce potenţează sau multiplică actele de corupţie în diferite sfere ale vieţii economice, în domeniul comerţului şi prestărilor de servicii, în sfera instituţiilor financiar-bancare, în domeniul administraţiei locale, gospodăririi comunale, lucrărilor publice, urbanismului şi amenajării teritoriului. In acelaşi timp, alături de formele vechi de corupţie, condiţiile tranziţiei spre economia de piaţă duc la apariţia şi proliferarea unor noi forme de corupţie. Acestea se concretizează în deteriorarea treptată a patrimoniului public, transferuri ilegale de capital şi bunuri, sustrageri organizate, bancrute frauduloase, abuzuri în serviciu, falsuri în documente contabile şi financiare, trafic de influenţă, scoaterea din ţară a unor importante valori şi bunuri economice sau aparţinând patrimoniului cultural naţional etc.

Corupţia tinde să devină un fenomen organizat, specializat şi profesionalizat, apărând sub forma unor reţele formale şi informale de organizaţii şi indivizi, care prin diferite mijloace ajung să corupă factorii de decizie până la cele mai înalte nivele ale politicului, legislativului, poliţiei şi administraţiei.

Corupţia poate fi comparată cu un „seismograf" care măsoară şi evaluează starea de legalitate şi moralitate din societatea românească[102]. De altfel, este vizibilă tendinţa de polarizare a

[102] D. Banciu, op cit. pag. 145

societăţii în două directii:

• pe de o parte, majoritatea indivizilor care continuă să creadă în virtuţile legii şi moralităţii;

• pe de altă parte, cei care le ignoră, utilizând tot felul de mijloace ilicite şi imorale pentru realizarea intereselor lor. Corupţia determină efecte demoralizatoare pentru prima categorie de indivizi (de altfel, majoritară), întrucât permite ascensiunea anumitor grupuri şi indivizi (cea de-a doua categorie), care obţin rapid şi uşor profituri economice şi politice.

4.1. Fenomenul corupţiei şi lumea interlopă

După cum am putut vedea, din cele prezentate anterior, corupţia reprezintă un fenomen antisocial deosebit, grav şi periculos, întrucât favorizează interesele unor indivizi care deţin funcţii publice sau au atribuţii publice în societate, transformându-le în surse de venituri, dar atactând interesele majorităţii.

In categoria celor care corup se încadrează un număr mare de indivizi, ţinând seama de numeroasele domenii ale vieţii sociale afectate de corupţie. A-i considera pe toţi cei care corup ca fiind infractori, componenţi ai lumii interlope, este o mare eroare. Un cetăţean oarecare ce mituieşte un funcţionar public pentru a se bucura de o mai mare atenţie în ceea ce priveşte tratamentul, un student care oferă bani sau bunuri pentru a trece un examen, sunt doar câteva exemple de acte de corupţie, în care cei care corup nu derulează activităţi cu specific infracţional.

Insă, în mare parte, cei care se bucură de avantajele obţinute prin intermediul corupţiei sunt infractorii. Aceştia vizează, pe de o parte, domeniul economic şi administrativ (în vederea facilitării derulării afacerilor şi tranzacţiilor ilegale) şi, pe de altă parte,

justiţia şi instituţiile de control social.

Pentru membrii lumii interlope, corupţia reprezintă, în primul rând, calea spre reuşita afacerilor şi activităţilor cu profil economic pe care le desfăşoară: obţinerea ilegală de autorizaţii pentru înfiinţarea de societăţi comerciale ce le slujesc drept paravane pentru derularea diferitelor tranzacţii, falsificarea documentelor financiar-contabil,sustragerea de la plătirea taxelor şi impozitelor către stat etc.

O deosebită gravitate şi periculozitate o prezintă însă coruperea de către membrii lumii interlope a unor persoane cu funcţii de mare răspundere, factori de decizie importanţi din cadrul poliţiei, procuraturii şi justiţiei. Se întâmplă să asistăm uneori la întreruperea subită a unor investigaţii, la respingerea în instanţa judecătorească a unor dosare foarte solid instrumentate sau chiar la achitarea de către judecător a inculpatului împotriva căruia există probe ce îi dovedesc în mod clar vinovăţia. În faţa unor astfel de fapte, populaţia trăieşte un profund sentiment de frustrare şi fiecare se întreabă cum este posibil să se întâmple astfel de abateri grave de la legile statului şi de la normele morale.

Şi asta cu atât mai mult cu cât abaterile sunt înfăptuite chiar de către cei care au datoria să le ocrotească şi să le facă respectate. Răspunsul nu poate fi decât unul singur: prin corupţie. Coruperea reprezentanţilor legii de către membrii lumii interlope bracă mai multe forme. Una dintre ele este mituirea. O mare parte din baza financiară şi materială a lumii interlope este destinată acestui scop. Membrii lumii interlope, pentru a evita atât descoperirea de către poliţişti a afacerilor lor ilegale, cât şi condamnarea la ani grei de închisoare (ceea ce ar dăuna bunului mers al respectivelor afaceri), oferă reprezentanţilor legii (poliţişti, procurori, judecători) sume enorme de

bani sau bunuri de mare valoare, aceştia obligându-se, în schimb, să „închidă ochii" sau „să-i facă scăpaţi" pe infractori. Astfel, mersul firesc al justiţiei este împiedicat, fapt de o gravitate deosebită.
O altă formă o reprezintă şantajul. Insă şantajul nu poate fi realizat în toate cazurile. Cei care acceptă să le acorde anumite avantaje membrilor lumii interlope se află în una din următoarele situaţii:

• în trecutul lor există anumite fapte compromiţătoare (evident, ţinute în secret), a căror dezvăluire de către corupători le-ar aduce mari prejudicii;

• anterior au mai primit mită de la infractori, care, de această dată, nu mai sunt dispuşi să plătească şi ameninţă cu desconspirarea, în cazul în care li se refuză aceste avantaje.

Există însă şi cazuri în care reprezentanţii legii se văd nevoiţi să cedeze în favoarea infractorilor, în urma unor ameninţări la adresa unor membrii ai familiilor lor sau chiar la adresa persoanei lor. Cine nu cedează când îi este ameninţat cu moartea copilul, soţia/soţul sau părinţii? Astfel, presiunea psihică exercitată asupra reprezentanţilor legii are ca rezultat, în final, satisfacerea cerinţelor membrilor lumii interlope. Asemenea cazuri sunt rare în ţara noastră, în alte ţări însă, sunt frecvente, iar ameninţările sunt duse până la capăt, dacă nu se ţine cont de ele.

Şi totuşi, indiferent de motivele pentru care reprezentanţii legii se lasă corupţi, acest fapt este de o gravitate deosebită. In primul rând, este un semnal de alarmă cu privire la disfuncţionalităţile existente în instituţiile respective. In al doilea rând, este vorba de scăderea încrederii populaţiei în aceste instituţii, a căror datorie şi obligaţie constă în menţinerea ordinii sociale, prin asigurarea respectării legilor şi normelor de convieţuire socială.

Aşadar, pentru lumea interlopă corupţia reprezintă o modalitate de a-şi asigura supravieţuirea în orice condiţii. Relaţiile de tipul

„corupător-corupt", existente între membrii lumii interlope şi funcţionarii publici, persoanele cu funcţii importante în domeniul justiţiei şi poliţiei şi chiar persoane cu importante funcţii politice conduc treptat spre ceeea ce se numeşte ***crima organizată.***

4.2. Crima organizată

4.2.1. Definire - Caracteristici ale crimei organizate

În contextul marilor schimbări sociale şi politice contemporane, al dezechilibrelor cu cauzalitate multiplă şi al tensiunilor provocate de acestea, noile forme de criminalitate apărute în ţările aflate în tranziţie spre economia de piaţă nu pot fi ignorate.

În acest cadru, crima organizată, prin modul său de structurare, flexibilitate şi deosebita capacitate de infiltrare în zonele vitale ale politicului şi economicului, prin internaţionalizarea sa rapidă, prin recursul necondiţionat la violenţă, corupţie şi şantaj, reprezintă un pericol direct şi de mare actualitate, putându-se spune că este chiar o sfidare la adresa societăţii mondiale.

În sens larg, conceptul de crimă organizată semnifică totalitatea actelor de terorism politic şi de drept comun, spargerile de bănci şi alte instituţii economice, atacurile cu mâna înarmată, omorurile săvârşite cu cruzime, răpirile şi sechestrările de persoane în scopul extorsiunii, tâlhăriile şi furturile săvârşite, în mod organizat, din autocamioanele de transport internaţional, fabricarea ilegală de arme şi explozivi artizanali, traficul de arme, droguri, valută şi obiecte de artă, precum şi cosntituirea în grupuri organizate în vederea înfăptuirii de infracţiuni similare cu cele enumerate mai sus[103].

[103] T. Butoi, op.cit.

În sens restrâns, prin crimă organizată se înţelege acţiunea delictuală profesionistă a unor grupuri precis conturate de indivizi, care din infracţiune şi-au făcut o meserie subordonată acaparării de bani şi putere.

În esenţă, termenul de crimă organizată semnifică activităţi infracţionale ale unor grupuri constituite pe principii conspirative, în scopul obţinerii unor importante venituri ilicite[104]

Diferitele aspecte şi forme de manifestare ale crimei organizate, alături de consecinţele destabilizatoare pe care aceasta le produce asupra indivizilor, grupurilor şi instituţiilor sociale au atras atenţia atât a organelor specializate de control social, cât şi a criminologilor şi sociologilor. Aceştia au evidenţiat raţionalizarea, specializarea, organizarea şi profesionalizarea anumitor acte şi fapte cu un grad ridicat de violenţă şi periculozitate socială.

Astfel, E. Sutherland, în celebra sa lucrare Criminalitatea gulerelor albe (1949), a caracterizat crima organizată (asociată cu corupţia) ca fiind atributul sau apanajul unor categorii de indivizi privilegiaţi, aflaţi în vârful piramidei sociale şi politice, care utilizează influenţa, poziţia, bogăţia şi puterea lor politică în scopul comiterii unor acte ilegale şi ilicite, rămase nedescoperite de organele de poliţie şi de justiţie, afaceri de pe urma cărora obţin profituri uriaşe[105]

Donald Cressey a preluat şi dezvoltat aceste idei, arătând că există anumite „organizaţii criminale", formale şi informale, alcătuite din adevăraţi profesionişti ai crimei, care desfăşoară o serie de activităţi ilicite şi ilegale, conspirative şi continue, în scopul obţinerii de profituri maximale, practicând traficul de arme şi droguri, mituirea funcţionarilor guvernamentali, răpiri şi sechestrări de persoane, extorcare, cămătă şi evaziune fiscală etc.

[104] Gh. Nistoreanu, C. Păun, Criminologie, Ed. „Europa Nova", Bucuresti1996, pag. 228. 142
[105] D. Banciu, S.M. Rădulescu, op. cit. , pag. 194-195.

Organizaţiile criminale reprezintă modele stabile de interacţiune între anumiţi indivzi, ce funcţionează pe baza identităţii de interese, scopuri şi atitudini ale membrilor ce le compun. Cressey a relevat faptul că aceste organizaţii reuşesc să controleze majoritatea afacerilor bancare, financiare şi comerciale. Ele deţin monopolul asupra unor întreprinderi şi societăţi legale, ca şi asupra unor reţele de restaurante, baruri, hoteluri, cazinouri, corupând funcţionari din aparatul legislativ, executiv şi juridic. Nu în ultimul rând, o mare parte a membrilor acestor organizaţii sunt infiltraţi în diferite formaţiuni politice, asociaţii profesionale şi sindicate, unde planifică, organizează şi execută numeroase acţiuni ilegale şi ilicite.

Premeditată, concepută până la cele mai mici detalii, în ceea ce priveşte rolul şi modul de acţiune al celor care o înfăptuiesc, crima organizată se deosebeşte, în chip fundamental, de acţiunile unor indivizi care se asociază ocazional pentru a comite anumite infracţiuni.

Prin efectele sale, crima organizată secătuieşte puterea societăţii, ameninţă stabilitatea guvernării, determină creşterea taxelor care se adaugă la preţul mărfurilor, periclitează siguranţa individuală şi colectivă, poate controla sindicatele şi influenţa structurile de putere politică şi economică prin infiltrare în activitatea acestora.

Crima organizată are o serie de trăsături caracteristice[106]:

Structura:

Organizaţiile criminale dispun de o structură şi organizare fonnală oarecum birocratică. In această structură, membrii reţelei au sarcini şi responsabilităţi în funcţie de pregătirea şi abilitatea specifică a fiecăruia. Structura însăşi se caracterizează prin ierarhie strictă şi autoritate.

[106] Gh. Nistoreanu, C. Păun, op.cit. , pag. 230.

În consecinţă, crima organizată p[r]esupune coordonarea unui număr de persoane în planificarea şi executarea actelor ilegale sau în scopul realizării unor obiective licite prin mijloace ilicite (exemplu: câştigarea unei licitaţii prin înlăturarea violentă a celorlalţi competitori).

Ermetism şi conspirativitate

Această trăsătură derivă atât din vechea origine socio- culturală a fenomenului, cât şi din necesităţi obiective, determinate de nevoia de autoprotecţie, de evitare a penetrării structurii de către organismele abilitate prin lege.

Fostul procuror general adjunct al Italiei, Giovanni Falcone, ucis de Mafia siciliană, considera că pericolul grav pe care îl prezintă această organizaţie criminală derivă din subcultura sa arhaică, mult mai interiorizată şi mai bogată, tradusă prin selectarea riguroasă a recruţilor şi capacitatea de a impune membrilor săi reguli neiertătoare de conduită, care sunt, fără excepţie, respectate. Discreţia şi respectarea legii tăcerii sunt calităţi indispensabile pentru un mafiot. Consideraţi a fi „oameni de onoare" membrii unei organizaţii criminale de tipul Mafiei riscă să fie eliminaţi fizic, în caz de trădare.

Ermetismul organizaţiei se manifestă şi la nivelul recrutării de noi membrii, printr-o severitate sporită a selecţiei.

Flexibilitate, rapiditate şi capacitate de infiltrare

De-a lungul timpului, organizaţiile de tip mafiot au dovedit o mare capacitate de adaptare atât în privinţa domeniilor predilecte de activitate, cât şi a condiţiilor concrete, social -politice şi istorice din ţările în care s-au constituit. Având ca punct de plecare zone minore ale economicului, crima organizată a ajuns să coordoneze cea mai mare parte a traficului cu stupefiante pe plan mondial, a traficului de arme, să fie proprietara unor mari bănci, hoteluri, cazinouri şi terenuri petrolifere,, să se implice în metodele moderne ale crimei, cum ar fi

frauda financiar-bancară, spălarea banilor şi criminalitatea informatică.

În scopul atingerii obiectivelor proprii, structurile crimei organizate s-au infiltrat în structurile pieţelor legale ale lumii finanţelor şi, nu în ultimul rând, în clasa politică, în justiţie şi poliţie.

Caracter transnaţional

Caracterul transnaţional al crimei organizate este o consecinţă directă atât a trăsăturilor menţionate anterior, cât şi a evoluţiei societăţii la nivel planetar. Condiţii optime pentru expansiunea şi chiar monopolizarea crimei organizate au fost create de contradicţia dintre:

• dorinţa de integrare economică internaţională şi, în consecinţă, deschiderea largă a frontierelor, elaborarea unei legislaţii extrem de permisive factorului extern;

O slaba dezvoltare economică, instabilitatea politică şi corupţia din tările sărace.

În acest context, mecanismele instituite pe plan internaţional pentru controlul şi prevenirea crimei au şanse reduse de reuşită.

Orientarea spre profit

Orinetarea spre profit este o caracteristică esenţială a activităţii crimei organizate. Câştigul este realizat prin menţinerea monopolului asupra bunurilor şi serviciilor ilicite, cum ar fi: producţia şi traficul de narcotice, jocurile de noroc, pornografia şi prostituţia. Mai recent, se adaugă traficul de arme, muniţii şi explozibili, traficul de bunuri de patrimoniu cultural naţional, precum şi formele moderne de criminalitate, ca de exemplu: frauda bancară, falsificarea de hârtii de valoare (bani) şi criminalitatea informatică.

Deşi nu se doreşte o putere politică subterană, neavând decât tangenţial legături cu mişcările revoluţionare şi cu terorismul politic, crima organizată, după cum am mai arătat, nu ezită să penetreze

structurile statului în scopul facilitării, acoperirii şi imunizării prorpriilor activităţi şi structuri ilicite.

Utilizarea forţei

Utilizarea forţei în atingerea propriilor obiective este o caracteristică importantă a crimei organizate. Intimidarea, şantajul, corupţia şi violenţa sunt utilizate în două direcţii:

• pentru a menţine disciplina în interiorul propriei structuri. Indis- creţia, pălăvrăgeala sau trădarea sunt pedepsite, de regulă; cu moartea, în toate structurile crimei organizate, indiferent dacă acestea se numesc „Mafia", „La Cosa Nostra", „Camora", „Yaku.za", „Triade" etc.;

• pentru a „pedepsi" acele persoane care, într-un fel sau altul, nu se supun intereselor mafiote sau, pur şi simplu, acţionează împotriva lor. În acest sens, menţionăm asasinarea unor personalităţi marcante ale luptei anti-mafia din Italia: generalul Dalla Chiesa şi procurorul adjunct al Italiei, Giovanni Falcone.

Caracteristică crimei organizate şi activităţilor desfăşurate de organizaţiile criminale este violenţa raţională, având ca finalitate obţinerea de profituri ilicite, la cote impresionante.

4.2.2. Aspecte normative

Supravieţuirea unei organizaţii criminale ar deveni incertă, dacă comportamentul membrilor săi nu ar fi nici previzibil şi nici în confonnitate cu evaluările şi aşteptările fiecăruia dintre indivizii ce o compun. Conformismul şi previzibilitatea sunt asigurate de reguli de conduită dublate şi de existenţa unor sancţiuni drastice în cazul încălcării lor.

Acest cod de conduită al membrilor structurilor de tip mafiot este, ca şi în cazul lumii interlope, unul informal Principalele reguli

cuprinse în acest cod sunt următoarele[107]:

1. „Fii loial organizaţiei şi membrilor ei! Nu te amesteca în problemele celorlalţi! Nu fi trădător!"

Această primă regulă este esenţială pentru unitatea,· pacea şi stabilitatea organizaţiei.

2. „Fii raţional! Fii membru al echipei! Nu te angaja în luptă dacă nu poţi să învingi!"

[107] Idem pag, 235

PARTEA A III-A

CRIMA ORGANIZATĂ

Cap.I. CONCEPT ŞI DEFINIRI ALE CRIMEI ORGANIZATE

1.1. Diferite abordări ale conceptului de crimă organizată

Crima organizată a generat dintotdeauna o preocupare serioasă în societatea modernă, datorită formelor în care se manifestă şi a modusului operandi, în funcţie de care se schimbă constant condiţiile socio-economice şi politice, pe care, dealtfel, le reflectă în ultima vreme a devenit evident şi deosebit de îngrijorător faptul că manifestările crimei organizate devin din ce în ce mai mult transnaţionale[108] şi; ocazional, acestea ameninţă, chiar, securitatea globală[109]

Această ameninţare este înregistrată, de exemplu în analizele consecinţelor anomice ale dezmembrării fostei Uniuni Sovietice[110]. În contextul noilor geopolitice, tehnologii şi al schimbărilor anilor '90 au fost martorii dezvoltării excesive a unor activităţi ale crimei organizate, cum ar fi cele privind traficul ilicit de droguri şi cel de fiinţe umane, furtul de maşini şi trecerea lor peste graniţă, dispariţiile de materiale radioactive nucleare. In anul 1994, ministerele de Justiţie şi de interne din 22 de ţări europene au adoptat „Declaraţia de la Berlin", care propune o mai strânsă colaborare şi asistenţă mutuală în privinţa acestor forme de crimă. Această iniţiativă, chiar modestă, cum a fost considerată, a subliniat o largă recunoaştere a nevoii de cooperare multinaţională efectivă în lupta împotriva crimei

[108] H. Hess, Mafia and Mafiosi: The Structure of Power, Fawi:tb01TOugh: Saxon House, 1973; M. Booth, The Triads: The Growing Global Tfireath /rom the Chinese Criminal Societies, New York, St. Martin's Press, 1990.

[109] D.A. Andelmann, The Drug Money Maze, Foreign Affairs, 1994; P. Williams, Transnational Criminal Organisations and International Secu- rity, Survival, 1994

[110] S. Handelman, The Russian Mafia, Foreign Affairs, 1994.

organizate[111]

În ciuda multitudinii de studii privind crima organizată, există, încă, controverse în ceea ce priveşte definirea, structura şi consecinţele sale, precum şi modul în care aceasta poate fi cel mai bine controlată în zilele noastre. Senzaţional, miturile şi lipsa informaţiei (sau dezinformarea) s-au constituit într-o temă mult abordată (chiar abuziv) în literatură, atât în cea populară, cât şi în cea academică[112] Singura certitudine pare să fie aceea că manifestările crimei organizate constituie o serioasă problemă socială care persistă, în ciuda eforturilor deosebite
privind reglementarea şi sancţionarea acestor fenomene.

In SUA, atât Presidential Task Forces cât şi mass-media au arătat că din 1950 până în 1970, crima organizată poate fi definită, în mod predominant, ca un fenomen italo-american (President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice, 1967).

În abordarea crimei organizate s-au subliniat adesea o serie deprobleme cu care orice cercetător al acestui fenomen se confruntă. Cea mai evidentă dintre ele o constituie secretul acestor grupuri; este foarte greu de observat felul în care membrii grupurilor criminale interacţionează în cadrul grupului, dar şi cu cei din afară. In plus, asocierile cu oameni importanţi şi organizaţii, tranzacţiile legitime şi activităţile filantropice ale multora dintre aceste grupări criminale le asigură un scut protector.

Însă, paradigma confederaţiei criminalilor, priviţi ca structură

[111] A. Bossard, Transnational Crime and Criminal Law, Chicago: Office of International Criminal Justice, 1990; A. Lodl, Z. Longguan (eds.),Enterprise Crime: Asian and Global Perspectives, Chicago: Office ˙of International Criminal Justice, 1992.

foarte bine organizată, operând ierarhic sub reguli stricte şi sub un control centralizat, a fost discreditată. De asemenea, este clar că activităţile c.riminale sunt deseori angajate în afaceri legale. Relaţiile lor cu instituţiile de control şi cu organizaţiile politice sunt deseori armonioase şi au beneficii reciproce. În unele cazuri, grupurile criminale sunt afaşate parazitar întreprinderilor legale.

De aceea, precizarea acestei noţiuni trebuie nuanţată, deoarece se impune o analiză constantă a fenomenului crimei organizate, pentru că rapiditatea cu care se dezvoltă, adăugându-şi mici mijloace tehnice, informaţionale, de penetrare a cât mai multor nivele, impune din partea cercetătorilor fenomenului o adaptare la aceste noi realităţi[113]

Folosit deseori cu variate înţelesuri, prin prisma unor cercetări sociologice, economice, criminologice sau chiar încercând a fi definit de către cei implicaţi în lupta împotriva crimei organizate, termenului de „crimă organizată" i s-au adăugat tot timpul noi elemente, datorate noilor forme de manifestare şi a noilor tipuri de activităţi ale crimei organizate. Astfel, s-a definit ca fiind „crimă organizată" un set de relaţii în jurul organizaţiilor ilegale, în timp ce alţii folosesc acest termen pentru a indica un grup de activităţi ilegale desfăşurate de un grup de agenţi.

In 1967; Task Force on Organised Crime a formulat o definiţie care stabileşte clar o legătură directă între ansamblul activităţilor

[113] N. Passas, Trands Affecting the Budget of the European Community Report to the Commission of the European Communities, Bruxelles: EC Anti Fraud Unit (UCLAF), 1991; R. Woodward, EstablishingEuropol, European Journal on Criminal Policy and Research, 1993.

crimei organizate şi managementul pieţelor ilegale. In timp ce crima obişnuită este tipic îndreptată înspre o redistribuire nedreaptă a resurselor, crima organizată are ca punct de plecare ideea de a dezvolta o activitate pentru care există o cerere spontană. In plus, organizaţiile criminale pot folosi violenţa în scopul de a obţine rezultatele dorite.

In acord cu acest punct de vedere, organizaţiile criminale ar arăta foarte mult ca nişte structuri elaborate - firme - ale căror afaceri au ca scop producerea de bunuri şi servicii legale pentru consumatori.

Analistul T.C. Shelling[114] argumentează că definirea de mai sus a crimei organizate nu poate fi acceptată, deoarece nu acordă un rol central acelor activităţi care implică ameninţarea şi/sau practicarea violenţei. După Schelling, diferenţa dintre activităţile criminale obişnuite - care pot fi foarte bine organizate - şi crima organizată, este aceea că doar ultima pare să guverneze şi să controleze întreaga structură economică interlopă.

Argumentul lui Schelling este construit în două trepte logice distincte. În primul rând, s-a arătat că noţiunea exactă de „crimă organizată" conţine în sine o idee de exclusivitate sau, pentru a folosi un termen mai concentrat, de monopol.

Într-adevăr în acord cu Schelling, esenţial pentru afacerile organizaţiilor criminale este să dobândească un rol de instanţă decizională într-o arie dată (care poate fi geografică sau economică), precum şi să stabilească reguli privind taxele şi impozitele asupra afacerilor legale şi/sau ilicite, aceasta permiţând evitarea celor mai multe costuri şi a riscului existent în managementul direct al afacerilor. S-a considerat că a-ţi face propria regulă implică, în mod

[114] T.C. Schelling, Economics and Crimin'al Enterprise. The Economics of Crime, Cambridge UA: Schenkmann and T.C. Schelling (ed.), 1984.

necesar, folosirea organizată a violenţei asupra unei arii prestabilite. In această privinţă, ideea lui Schelling privind organizaţiile criminale este mult mai aproape de cea a unui guvernământ, ce şi-a stabilit propriile-i reguli în zonele asupra cărora îşi extinde puterea. Relativ recent (1983), Reuter stabileşte şi motivează o altă definiţie a crimei organizate care, implidt, respinge ambele abordări deja existente:

„Crima organizată consistă în organizaţiile care au durabilitate, ierarhie şi implicare în multiplicitatea activităţilor criminale".

s-a constatat că există pieţe atât legale, cât şi ilegale- unde organizaţiile criminale tind să se integreze vertical; cum ar fi: spălarea banilor, distribuirea pe scară a narcoticelor, mai ales" în pieţele internaţionale, folosirea violenţei în scopuri de extorcare ş.a. In aceste pieţe există, iară îndoială, o luptă pentru putere, pentru activităţi competitive; în marea majoritate a celor mai puternice organizaţii se fac eforturi pentru stabilirea unei coordonări între ele. Această idee a unui control centralizat asupra unor părţi largi ale activităţilor criminale organizate a fost recent relevată.

Avantajele ce rezultă dintr-o asemenea centralizare ar fi următoarele:

l. stabilirea unei clasificări în funcţie de bonitatea unităţilor economice, ce dezvoltă activităţi legale;

2. exercitarea preţurilor de monopol pe unele pieţe mai puţin deschise competiţiei externe;

3. internaţionalizarea unei externalităţi negative, datorită excesului de violenţă;

4. evitarea disipării resurselor printr-un lobby competitiv şi prin corupţie;

5. un management mai bun asupra portofoliului activităţilor riscante;

6. un acces mai uşor la pieţele financiare naţionale şi

internaţionale.

Un alt aspect important în aprofundarea fenomenului crimei organizate şi a resorturilor sale interioare este legat de înţelegerea rolwui jucat de guvernele legale (ca organe creatoare de lege şi care dispun şi.de instrumentele necesare aplicării ei), precum şi a relaţiilor dintre crima organizată şi guvern, în ideea în care ambele funcţionează ca nişte instanţe care dispun de forţa şi instrumentele necesare pentru crearea şi impunerea unor reguli. Aceste relaţii nu sunt, de obicei, investigate de către economişti şi suportă mai multe abordări pentru o analiză eficientă a crimei organizate. Acest aspect implică relaţiile de conflict, de contrast dintre organizaţiile criminale, pe de o parte, şi politicieni şi birocraţi, pe de altă parte. Relaţiile de conflict existente între organizaţiile criminale şi instituţiile guvernamentale sunt cauzate de faptul că amândouă au nevoie să-şi dezvolte funcţiunile pentru a-şi exercita controlul asupra unui teritoriu dat. În ideea de a înţelege particularităţile organizaţiilor criminale, ca tip aparte de organizare, care dispune de mijloace de impunere a propriilor reguli prin forţă, este nevoie, pe de o parte, să se analizeze circumstanţele în care guvernele legale îşi însuşesc un monopol nedisputat asupra puterii de a constrânge sau, pe de altă parte, alternativ, organizaţiile criminale succed în stabilirea controlului asupra unei zone - fie geografică, fie definitivă funcţional.

Pe lângă conceptul de „crimă organizată", mulţi autori se ocupă de definirea noţiunilor de „mafie" şi „corupţie", în căutarea unor strategii eficiente de contracarare a fenomenului.

S-a remarcat că există confuzii între fenomenul crimei organizate şi mafie, în sensul că unele ţări mi recunosc existenţa unui fenomen în sine, ci admit doar o luptă împotriva mafiei, de exemplu.

Majoritatea analiştilor s-au axat, astfel, pe studierea particularităţilor specifice ale organizaţiilor criminale implicate în

activităţi legale.

1.2. Definirea conceptului de crimă organizată

Un punct de referinţă al studiilor în domeniu l-a constituit definiţia dată mafiei de către Giuseppe Rizzoleto şi Gaetallo Mosca în lucrarea Mafioţii din Vicaria, scrisă în 1863. Potrivit acestor autori, „mafia reprezintă o expresie curentă, folosită pentru a desemna un grup de indivizi aroganţi şi violenţi, uniţi între ei . prin raporturi secrete şi de temut, aflaţi la originea unor acţiuni criminale".

Folosirea accepţiunii de mafie, conform definiţiei date de autorii lucrării menţionate, s-a internaţionalizat şi nici un alt teoretician nu a încercat să-i dea altă interpretare; De altfel, acest concept nu a ridicat probleme atât timp cât nu exista accepţia de crimă organizată şi corupţie, precum şi necesitatea delimitării sferelor de cuprindere a acestora.

Majoritatea specialiştilor în domeniu încearcă să caracterizeze crima organizată, folosindu-se de aceleaşi criterii luate în calcul de autorii lucrării „Mafioţii din Vicaria", astfel:

- în concepţia specialiştilor din ţările unde crima organizată se manifestă în mod pregnant, în viaţa de zi cu zi, aceasta este definită prin existenţa unor grupuri de infractori, strudurate în ideea înfăptuirii unor activităţi ilegale, conspirative, având drept scop

principal obţinerea de profituri ilicite, la cote deosebit de ridicate;

- conform art. 16 din Constituţia mexicană, adoptată 1993,

şi a prevederilor Codului de procedură penală din Mexic, conceptul de crimă organizată este definit ca: acţiunea a trei sau mai mulţi indivizi care se organizează în conformitate cu anumite reguli de disciplină,

sub o anumită comandă ierarhică, pentru a comite infracţiuni cu violenţă, îndeosebi în scopuri lucrative.

La cea de-a V-a Conferinţă a O.N.U. privind prevenirea criminalităţii şi tratamentul infractorilor s-a elaborat o rezoluţie specială - „Crima ca formă de afaceri" - în care sunt subliniate patru criterii definitorii pentru crima organizată, respectiv:

A. scopul obţinerea de câştiguri substanţiale;

- legături: bine structurate şi delimitate ierarhic în cadrul grupului;
- specific: folosirea atribuţiilor şi relaţiilor de serviciu ale participanţilor;
- nivel: ocuparea de către participanţi a unor funcţii superioare în economie şi societate.

Din aspectele deja prezentate, rezultă, în mod clar, tendinţa de a se atribui conceptului de crimă organizată definiţia organizaţiilor criminale implicate în activităţi compatibile cu acest segment infracţional.

In Convenţia-cadru a Naţiunilor Unite împotriva crimei organizate se menţionează, la art. 1:

1. În sensul prezentei Convenţii, prin crimă organizată se înţeleg activităţile unui grup de trei sau mai multe persoane, cu legături de tip ierarhic sau relaţii personale, care permit liderilor lor să realizeze profituri sau să controleze teritorii sau pieţe, interne sau străine, prin violenţă, intimidare sau corupţie, atât pentru sprijinirea activităţii criminale, cât şi pentru a infiltra economia legitimă, în special prin:

a) trafic ilicit de droguri sau substanţe psihotrope şi spălarea banilor, aşa cum au fost definite în Convenţia Naţiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante şi substanţe psihotrope, din 19 decembrie 1988;

b) trafic de persoane, aşa cum a fost definit în Convenţia pentru suprimarea traficului de persoane şi a exploatării prostituării altor persoane, din 2 decembrie 1949;

c) falsificarea de monedă, aşa cum a fost definită în Convenţia internaţională pentru suprimarea falsului de monedă, din 20 aprilie 1929;

d) traficul ilicit sau furtul de obiecte culturale, aşa cum a fost definit de Convenţia UNESCO asupra mijloacelor de interzicere şi prevenire a importului ilicit, exportului şi transferului drepturilor asupra proprietăţii culturale, din 14 noiembrie 1970, şi de Convenţia UNIDROIT asupra obiectelor culturale furate sau exportate ilegal, din 24 iunie 1995;

e) furt de materiale nucleare, folosirea lor improprie sau ameninţarea folosirii lor împotriva publicului, aşa cum au fost definite de Convenţia privind protecţia fizică a materialelor nucleare, din 3 martie 1980;

f) acte teroriste;

g) trafic ilicit sau furt de vehicule cu motor;

h) corupere a oficialităţilor publice.

2. În sensul prezentei Convenţii, crima organizată include comiterea unui act de către membrii unui grup, ca parte a activităţii infracţionale a unei asemenea organizaţii".

O altă definiţie care suscită interes este cea dată de specialiştii polonezi, în 1996, şi inserată în Proiectul Convenţiei Internaţionale Impotriva Criminalităţii Transnaţionale Organizate. Potrivit acesteia, crima organizată reprezintă activităţile desfăşurate de orice grup, format din cel puţin trei persoane, care permit celor aflaţi la conducere să se îmbogăţească sau să controleze teritorii ori pieţe interne sau

străine, prin folosirea violenţei, intimidării, corupţiei, urmărind fie să desfăşoare o activitate infracţională, fie să se infiltreze în economia legală.

Conceptele de criminalitate, crimă organizată şi mafie, reprezintă segmente infracţionale cu valenţe de fenomen, diferenţiate între ele prin:

a) gradul de pericol social al activităţilor infracţionale compatibile cu fiecare segment infracţional în parte, de natură să afecteze sectoare ale vieţii economice, sociale şi politice în stat;

b) nivelul de organizare şi structurare a asociaţiilor criminale, care se raportează la fiecare concept în parte;

c) metodele şi mijloacele folosite de organizaţiile criminale pentru atingerea scopului propus;

d) scopul urmărit.

Asociaţiile criminale reprezintă subiecţi infracţionali care, în raport cu nivelul de organizare şi structurare, metodele şi mijloacele folosite, scopul urmărit şi gradul de periculozitate socială a activităţilor infracţionale desfăşurate, de natură să afecteze sectoarele vieţii economice, sociale şi politice, se raportează la unul din cele trei concepte enunţate.

Delimitarea conceptelor de criminalitate, crimă organizată şi mafie, de cel de asociaţii criminale compatibile cu acestea, prezintă o importanţă deosebită pentru legiuitor.

Este dificil de incriminat, prin lege, conceptele de criminalitate, crimă organizată sau mafie, deoarece acestea implică o diversitate de acte şi fapte infracţionale, sancţionate, în mod individual, de legiuitor şi au o sferă de cuprindere greu de delimitat cu exactitate.

În raport cu cele patru criterii enunţate, conceptele de criminalitate organizată şi mafie ar putea fi delimitate, după cum urmează:

Într-o accepţiune mai largă, criminalitatea ar putea fi definită ca reprezentând totalitatea actelor şi faptelor infracţionale comise într-o anumită perioadă pe un spaţiu teritorial delimitat.

Deci, criminalitatea reprezintă acel segment infracţional care integrează activităţi ilegale comise de indivizi, în mod individual, sau care se asociază relativ întâmplător, prin diverse metode şi mijloace, urmărind scopuri variate.

Din cele două definiţii prezentate, se desprind următoarele trăsături caracteristice:

- paleta activităţilor ilegale compatibile cu acest concept este practic nedelimitată;
- subiecţii actelor infracţionale pot fi persoane care acţionează, în mod individual, sau în cadrul unor asociaţii criminale;
- metodele şi mijloacele de acţiune ale subiecţilor infracţionali sunt nelimitate,
- scopurile urmărite de subiecţii infracţionali au un caracter divers. Din definiţie nu rezultă gradul de periculozitate socială a delictelor compatibile cu aceste concepte şi nici nu se precizează dacă acestea aduc sau nu atingere unor sectoare ale vieţii economice, sociale şi politice în stat.

Teoretic, conform acestor definiţii, criminalitatea include toate actele şi faptele infracţionale ce se comit într-o anumită perioadă de timp, pe un spaţiu territorial delimitat.

Crima organizată reprezintă acel segment infracţional la care se raportează activităţile ilegale de natură să afecteze grav anumite sectoare ale vieţii economice, sociale şi politice, desfăşurate prin diverse metode şi mijloace, în mod constant, planificat şi conspirativ, de către asociaţii de indivizi, cu o ierarhie internă bine determinată, cu structuri specializate şi mecanisme de autoapărare, în scopul obţinerii de profituri ilicite, la cote deosebit de ridicate.

Din definiţia conceptului de crimă organizată, se desprind următoarele caracteristici esentfale ale acesteia:

• activităţile ilegale specifice acestui segment infracţional prezintă un grad sporit de periculozitate, afectând grav anumite sectoare ale vieţii economice, sociale şi politice;

• activitatea infracţională este sistematizată, planificată, conspirativă, cu caracter de continuitate.

Asociaţiile infracţionale compatibile cu acest concept se caracterizează prin:

• stabilitatea unităţii infracţionale;

• existenţa liderului şi ierarhia subordonării;

• specializarea membrilor asociaţiei, decurgând din divizarea atribuţiilor ce au ca obiect obţinerea de mijloace finaneiare, spălarea banilor, prin investirea acestora în activităţi economice oficiale etc.;

• existenţa unor mecanisme de neutralizare a controlului social.

Ca metode şi mijloace specifice asociaţiilor criminale, compatibile cu acest concept, sunt de reţinut, în mod deosebit, următoarele:

• preocuparea permanentă a membrilor asociaţiilor infracţionale de a corupe persoane influente din toate sectoarele vieţii economice, sociale şi politice în special, a funcţionarilor din sistemul justiţiei penale;

• informatizarea ca un indiciu al gradului avansat la care se situează asociaţiile criminale compatibile cu conceptul de crimă organizată.

Mafia reprezintă acel segment infracţional la care se raportează activităţile ilegale deosebit de periculoase, desfăşurate prin metode agresive de asodaţii de indivizi cu o structură organizatorică ierarhizată şi un lider autoritar, având la bază un cod de conduită obligatorie, ritualuri de admitere a membrilor şi o lege a tăcerii, în

scopul instituirii controlului asupra unor sectoare ale economiei sau chiar asupra unor niveluri de decizie ale soeietăţii şi a obţinerii de câştiguri fabuloase.

Activităţile de tip mafiot presupun, în plus, faţă de cele compatibile cu crima orgatiizată; următoarele caraeteristici:

• se dezvoltă în concordanţă cu evoluţia structurilor statale, economice, politice şi sociale;

• prezintă un grad de periculozitate deosebit, deoarece urmăresc instituirea controlului asupra unor sectoare economice şi niveluri de decizie;

• în activitatea asociaţiilor criminale de tip mafiot prevalează metodele de acţiuni agresive;

• scopul final al activităţilor mafiei îl constituie obţinerea unor câştiguri ilicite uriaşe.

Asociaţiile criminale de tip mafiot se delimitează de cele compatibile cu crima organizată şi prin următoarele particularităţi:

• modul de structurare a asociaţiilor mafiote urmează o linie tradiţională, care depăşeşte uneori un secol de vechime; liderul asociaţiei se bucură de o autoritate deosebită în rândul membrilor acesteia, în majoritatea cazurilor, având drept de viaţă şi de moarte asupra lor;

• admiterea noilor membri în asociaţie se face după o perioadă de iniţiere şi de testare a aptitudinilor infracţionale, printr-un ritual specific;

• toţi membrii asociaţiilor mafiote consimt să respecte legea tăcerii - „omerta" - care presupune o interdicţie absolută de a colabora cu autorităţile, încălcarea acesteia atrăgând după sine pedeapsa capitală;

• fiecare membru al asociaţiei mafiote, în func'ţie de treapta ierarhică pe care se află, are un rol bine stabilit pentru activitatea

infractională pe care trebuie să o desfăşoare.

In concepţia Interpolului, organizaţiile criminale ar putea fi împărţite în cinci grupe distincte:

1 . Familiile mafiei, în care se regăsesc, de regulă, structuri ierarhice, norme interne de disciplină, un cod de conduită şi o anumită diversitate de activităţi ilicite (cartelurile columbiene ale drogurilor, bandele de motociclişti etc.);

2. Organizaţiile profesionale, ai căror membri se specializează în una sau două tipuri de activităţi criminale (traficul de maşini furate, laboratoarele clandestine pentru fabricarea drogurilor, imprimerii clandestine de monedă falsă, răpiri de persoane pentru răscumpărare, jafuri organizate etc.);

3. Organizaţiile criminale etnice, ca rezultat al unor determinisme istorice, economico-sociale, culturale şi politice, cum ar fi imensa disparitate a nivelurilor de trai, severitatea excesivă a procedurilor de imigrare, expansiunea geografică, permisivitatea legilor societăţi criminale mafia japoneză (Triadele chineze Yakuza Kastafaris

4. Reciclarea banilor fenomen internaţional cu o clientelă variată, vânzători stânjeniţi de milioane de dolari lichizi, obţinuţi din afaceri ilicite, oameni de afaceri care încearcă să se sustragă de la plata impozitelor, deţinători de fonduri oculte, destinate corupţiei şi mituirii, oameni obişnuiţi care încearcă să-şi ascundă capitalurile;

5. Organizaţiile teroriste internaţionale, care practică asasinatele, deturnările de avioane, răpirile de persoane etc., sub diferite motivaţii (politice, militare, religioase sau rasiale).

Terorismul internaţional constituie o formă de manifestare a crimei organizate transnaţionale, ale cărui consecinţe dramatice sunt resimţite de întreaga comunitate mondială. Terorismul este o ameninţare netradiţională, care planează asupra Europei Centrale

pentru următorii ani. Viitorologii, previzioniştii şi specialiştii în terorism au identificat cinci mari stadii în evoluţia terorismului pentru următorii 15 ani. Trei noi tendinţe mari ale terorismului sunt asociate cu schimbările din sistemul internaţional - superterorismul, adică folosirea armelor de distrugere în masă, terorismul etnic, religios şi anarhic şi, în sfârşit, fenomenul zonei cenuşii, în care coexistă terorismul, violenţa insurgentă şi lipsa legii. Europa Centrală se află în apropierea epicentrului formelor majore de terorism. Două forme majore sunt cele familiare, care continuă să existe, şi anume, terorismul de stat şi terorismul politic tradiţional.

Superterorismul constă în folosirea de o manieră brutală a armelor de distrugere în masă (ADM): arme nucleare, biologice şi chimice (NBC). Această formă de terorism a preocupat guvernele occidentale încă de la începutul organizării activităţii lor de combatere a terorismului. De aceea, superterorismul nu este nou. Mulţi specialişti consideră că acesta a fost utilizat pe timpul războiului rece şi va continua să fie prezent pe durata tranziţiei către o nouă ordine mondială.

Analizând fenomenul crimei organizate ca un pericol socialdeosebit de important, specialiştii români, având în vedere formele de manifestare a acestuia în ţara noastră şi în corelaţie cu evoluţia sa în plan internaţional, definesc crima organizată ca fiind constituită din activităţile desfăşurate de orice grup format din cel puţin trei persoane, între care există raporturi ierarhice ori personale, care permit acestora să se îmbogăţească sau să controleze teritorii, pieţe ori sectoare ale vieţii economice şi sociale, interne sau străine, prin folosirea şantajului, intimidării, violenţei ori corupţiei, urmărind fie comiterea de infracţiuni, fie infiltrarea în economia legală.

Constituie, de asemenea, acte de crimă organizată, orice alte infracţiuni prevăzute de legislaţia penală, dacă au fost săvârşite în

condiţiile şi scopurile prevăzute mai sus.

In înţelesul acestei definiţii comune, crima organizată include şi comiterea oricărei infracţiuni de către un membru al grupului, ca parte componentă a activităţii ilicite a unei asemenea organizaţii.

Acest concept este inclus în proiectul Legii privind definirea şi sancţionarea activităţilor infracţionale pe linie de crimă organizată, promovat în Parlamentul României.

Demnitari sau foşti demnitari, reprezentanţi ai guvernului, parlamentari, magistraţi şi cadre din instituţiile care trebuie să apere respectarea legii, determină, în rândul populaţiei, o percepţie negativă asupra credibilităţii instituţiilor publice.

Obiectivele marii corupţii sunt duble - profitul şi puterea - şi ele se pot realiza numai prin infiltrarea în structurile de stat şi utilizarea canalelor internaţionale.

Concepută în cel mai popular sens al cuvântului, corupţia reprezintă folosirea abuzivă a puterii în avantaj propriu.

In procesul tranziţiei României la economia de piaţă, fenomenul corupţiei a suferit şi suferă modificări cantitative şi calitative, manifestate prin dorinţa avidă a întreprinzătorilor şi investitorilor particulari de a obţine, în timp scurt, profituri uriaşe, prin utilizarea unor mijloace ilicite (mită, abuz etc.). Actele de corupţie au sporit considerabil, implicând funcţionari din toate domeniile vieţii economice şi sociale, iar pericolul social concret al acestor fapte s-a localizat în cuantificarea unor prejudicii patrimoniale enorme, produse patrimoniului public, uneori cu consecinţe deosebit de grave la nivelul întregii structuri economice, ireparabile sau imposibil de evaluat.

Pentru sistemul de drept penal românesc, corupţia este un concept normativ prioritar, ce desemnează încălcarea sau transgresiunea ilegală şi imorală a normelor referitoare la îndatoririle

funcţionarului public, agenţilor economici sau persoanelor care efectuează diferite operaţii financiare sau bancare.

Plecând de la acest înţeles larg, putem identifica în legislaţia penală, chiar de la începutul ei şi până în prezent, o serie de incriminări care au drept mobil un numitor comun, respectiv avantajul material. Termenul de corupţie, cu înţelesul de avantaj material, a fost introdus în legislaţia română, o dată cu· Codul penal, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969, şi reluat în Legea nr. 83/21 iulie 1992 privind procedura urgentă de urmărire şi judecare pentru unele infracţiuni de corupţie. Astfel, prin act de corupţie se înţelege orice faptă prin care o persoană încearcă ori reuşeşte să determine un funcţionar aflat în exerciţiul atribuţiilor ca, în schimbul unor foloase materiale sau al altor avantaje necuvenite, să comită un act contrar legii ori îndatoririlor sale de serviciu sau să favorizeze, în orice mod, persoanele implicate.

Drept urmare, apare ca justificată lărgirea sferei faptelor incriminate în cadrul acestor categorii de infracţiuni, în ·strânsă legătură cu iransparenţa activităţii economice şi cu diversificarea formelor de manifestare a lor.

Recepţionată ca un adevărat flagel care tinde să erodeze chiar bazele instituţiilor fundamentale ale statului de drept, corupţia, cu profunde rezonanţe internaţionale, constituie un fenomen care, în prezent, îngrijorează atât guvernele, cât şi opinia publică din întreaga lume.

1.3 . Crima organizată în societăţile post-comuniste

Concluzionăm prin a adăuga că, prin amploare şi consecinţe, criminalitatea - şi în cadrul acesteia, în mod special, crima organizată - constituie în prezent o problemă ce preocupă în cel mai înalt grad

toate statele lumii, guvernele, organismele internaţionale, specialiştii în domeniu, inclusiv Organizaţia Naţiunilor Unite.

La Conferinţa Ministerială Mondială asupra Crimei Organizate, ţinută la Neapole, în noiembrie 1994, preşedintele ONU sublinia, în intervenţia sa, că nici o ţară şi nici un continent nu mai sunt ocolite de crima organizată, care a devenit un fenomen mondial.

Societatea umană se află în faţa unei considerabile perfecţionări şi a unei organizări din ce în ce mai subtile a criminalităţii care, în unele privinţe, ţine pasul cu modernizarea organizării societăţii legitime şi a dezvoltării tehnologiei.

Fenomenul infracţional cunoaşte o creştere lară precedent, iar prin formele noi de manifestare, prin caracterul tot mai organizat, pericolul sporit şi internaţionalizarea evidentă, constituie o ameninţare la adresa comunităţii umane, a instituţiilor democratice şi chiar a statelor.

Structurile crimei organizate dovedesc astăzi o mare capacitate de adaptare la schimbările de condiţii şi situaţii, alegând foarte rapid acel teritoriu al economiei care le oferă câştigurile cele mai mari şi posibilităţile concrete de a penetra instituţiile sociale şi ale ordinii juridice.

Acest lucru a devenit posibil, întrucât criminalitatea abordează astăzi, alături de segmentele tradiţionale (producerea ilegală şi traficul de alcool şi ţigări, jocuri de noroc, prostituţie şi traficul de carne vie), noi domenii de mare prosperitate, cum sunt: producţia şi traficul de stupefiante, arme şi materiale radioactive, contrabanda cu deşeuri toxice, spălarea banilor murdari, traficul cu opere de artă etc. Referitor numai la criminalitatea europeană, după prăbuşirea comunismului, se poate afirma că, în majoritatea ţărilor, aceasta s-a amplificat peste măsură, bandele mafiote şi organizaţiile criminale întronând insecuritatea şi profitând enorm de pe urma comerţului ilicit.

De ce apare şi se dezvoltă fenomenul crimei organizate în ţările aflate în tranziţie?

Pe timpul orânduirii totalitare, gradul de penetrare a ţărilor cu regim dictatorial de către crima organizată internaţională era mult mai redus decât în ţările democratice, tocmai din cauza supravegherii generale a societăţii, a economiei şi datorită conducerii centralizate a statului, iar despre crima organizată transfrontalieră nu se punea problema în condiţiile în care libera circulaţie a cetăţenilor lipsea cu desăvârşire.

O dată cu prăbuşirea acestui tip de sistem şi cu iniţierea perioadelor de tranziţie spre societatea democratică, apare fenomenul de relaxare a controlului instituţiilor statului asupra societăţii, îndeosebi a serviciilor secrete asupra cetăţeanului, implicit asupra fenomenului crimei organizate. Această relaxare decurge din prăbuşirea vechiului sistem de control, într-un timp relativ scurt, şi de incapacitatea noii societăţi de a-şi construi, în acest interval, noile mecanisme de autoprotecţie.

Din punct de vedere economic, sistemul centralizat trece printr-un proces parţial sau total de dezintegrare. Acest proces, deosebit de accelerat în unele ţări, se dezvoltă, în general, în condiţiile unui vid legislativ, a lipsei de transparenţă şi experienţă, cauze care duc la accenţuarea fenomenului general de corupţie.

In aceste condiţii politico-economice, cine au fost şi sunt cei pregătiţi să profite de noua situaţie?

Experienţa din ţările aflate în tranziţie arată că cei care s-au acomodat cel mai bine în această perioadă au fost îndeosebi membrii fostei nomenclaturi comuniste, foştii membri ai serviciilor secrete şi cei care au deţinut posturi cheie în structuri economico-administrative. Deşi nu au avut fondurile necesare achiziţionării pe căi licite a proprietăţilor, ei s-au bazat şi uzitează de un vast sistem de influenţă,

infonnaţii şi relaţii, precum şi pe o dorinţă nemăsurată de acumulare a averilor în timp foarte scurt, în această perioadă de tranziţie.

În unele cazuri, structurile create de aceste persoane au reprezentat primele nuclee ale sistemului de crimă organizată.

Ulterior, aceste nuclee, bazate pe interesul reciproc, s-au putut conecta la sistemul crimei organizate din exteriorul ţărilor respective şi chiar cu organizaţii teroriste.

La un moment dat, interesele lor pot deveni divergente, creând condiţii pentru conflicte violente.

Algoritmul după care acţionează structurile crimei organizate în ţările post-comuniste poate fi definit în următorul fel: structurile crimei organizate încearcă să coopereze, ajungând la un stadiu identificat drept corupţie de stat, într-un final putând să se ajungă la substituirea totală a acestor instituţii, care devin doar ramificaţii şi tentacule ale organizaţiilor criminale. In această ultimă situaţie dezintegrarea respectivului stat se desfăşoară într-un ritm foarte rapid, fapt ce poate să producă puternice dezechilibre interne şi, în cazuri mai grave, chiar să ameninţe arhitectura regională de securitate.

Cu ocazia unei conferinţe care a avut loc la începutul lunii mai 1996, la Manilla - Filipine, pe tema prevenirii crimei organizate, Eduardo Vetere, directorul Departamentului de Justiţie Criminală al Organizaţiei Naţiunilor Unite, afirma: „Grupurile criminale îşi întind plasele pe ansamblul planetei şi profiturile lor anuale însumate depăşesc cifra faraonică de 1000 miliarde dolari, echivalentul bugetului federal al S.U.A."

Pe baza acestor date, se poate afirma că, astăzi, crima organizată a ajuns să fie principalul inamic al stabilităţii interne, iar experţii în domeniu au elaborat previziuni pertinente din care rezultă că situaţia se va înrăutăţi considerabil, în toată Europa, unde criminalitatea va avea componenţa şi dimensiunile celei înregistrate în S.U.A., Rusia şi

sudul Italiei. Dacă nu se va acţiona cu hotărâre împotriva dezvoltării crimei organizate, aceasta va ajunge să influenţeze decisiv viaţa politică, mass-media, administraţia publică, justiţia şi economia, iar bazele ordinii sociale vor fi profund afectate.

Din aceste considerente, se impune cu necesitate cunoaşterea situaţiei existente în diferite ţări, pentru ca, pe această bază, să se poată interpreta situaţia din ţara noastră şi să se stabilească măsurile strategice de contracarare.

PARTEA A IV-A

PREVENIREA ŞI COMBATEREA CRIMINALITĂŢII DIN PERSPECTIVA SPAŢIULUI JURIDIC PENAL EUROPEAN

În aproape 40 de ani, Consiliul Europei a elaborat un ansamblu de convenţii privind cooperarea internaţională în materie penală care, completate cu un mare număr de recomandări, constituie un adevărat corp de drept european în acest domeniu.

Proiectul spaţiului judiciar penal european, prezentat pentru prima dată în 1977, şi-a găsit concretizarea în activitatea normativă a Consiliului Europei, a cărui operă penală este astfel concepută încât să nu afecteze atributele suveranităţii naţionale a statelor membre, majoritatea convenţiilor penale conţinând prevederi în acest sens.

Organismul specializat al Consiliului Europei, cu atribuţii în domeniul prevenirii şi combaterii criminalităţii, este Comitetul european pentru probleme criminale, creat în 1957. Acesta îşi bazează activitatea pe subcomitete şi grupuri de lucru şi acţionează pentru realizarea unor proiecte de convenţii şi rezoluţii, transmise spre adoptare Comitetului Miniştrilor. Activitatea Comitetului vizează două aspecte de mare importanţă: armonizarea legislaţiilor ţărilor membre şi asistenţa juridică în materie penală.

În domeniul clasic al asistenţei judiciare penale internaţionale au fost adoptate o serie de convenţii, pe care le vom trece în revistă.

În primul rând, este vorba de Convenţia europeană pentru asistenţă juridică în materie penală, deschisă spre semnare· la 20 aprilie 1962.

Asistenţa judiciară se acordă în orice procedură care vizează infracţiuni a căror reprimare este, în momentul solicitării, de competenţa autorităţilor judiciare ale părţii solicitante, cu excepţia hotărârilor de arestare şi a infracţiunilor care îmbracă un caracter militar. De asemenea, asistenţa judiciară poate fi refuzată pentru infracţiuni politice sau atunci când partea solicitată apreciază că executarea cererii este de natură să aducă atingere suveranităţii, securităţii, ordinii publice sau altor interese esenţiale ale ţării sale (ale statului şi nu ale individului), incluzând şi interese de ordin economic ..

Convenţia reglementează modul de executare a comisiilor rogatorii care vizează audierea de martori, experţi şi învinuiţi,

cercetarea la faţa locului, percheziţiile şi confiscările de obiecte, instituie reguli privind transmiterea de obiecte, remiterea actelor de procedură şi a hotărârilor judiciare, prevede o serie de imunităţi pentru martorii şi experţii citaţi să compară în faţa autorităţilor judiciare ale părţii solicitante şi, de asemenea, statuează asupra modului de comunicare a datelor din cazierul judiciar şi a schimbului de informaţii vizând condamnările.

Convenţia a fost urmată de o serie de rezoluţii şi recomandări, impusă de practica judiciară a statelor şi de asemenea, de un Protocol adiţional, elaborat de un comitet de experţi şi adoptat de Comitetul Miniştrilor la 14 martie 1978, ca urmare a slăbiciunilor, de ordin practic, ale Convenţiei în privinţa reprimării infracţiunilor fiscale şi care provoacă daune însemnate economiilor naţionale. România a semnat şi ratificat această convenţie.

La 17 iunie 1968, statele membre ale Consiliului Europei au semnat Convenţia europeană în domeniul informaţiei asupra dreptului străin, urmată la 15 martie 1978, de un Protocol adiţional.

Problema extrădării s-a situat în atenţia Consiliului Europei încă de la începutul existenţei acestuia. Convenţia europeană de extrădare a fost semnată la Paris, la 13 decembrie 1957, a intrat în vigoare la 18 aprilie 1960 şi a fost semnată de 36 de ţări, printre care şi România.

Convenţia reglementează obligaţia de extrădare, faptele pasibile de extrădare, cu excepţia infracţiunilor politice, militare şi fiscale, problema extrădării resortisanţilor proprii, cazurile în care extrădarea poate fi refuzată sau nu este acordată, condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească o cerere de extrădare, instituie regula specialităţii extrădării, stabileşte condiţiile de arestare provizorie în vederea extrădării, ordinea de preferinţă în cazul concursului de cereri de extrădare, modalitatea de predare a extrădatului şi a obiectelor, problema tranzitării persoanei extrădate pe teritoriul unui stat terţ, precum şi o serie de reguli procedurale.

Convenţia a fost completată de două Protocoale adiţionale: primul la 15 octombrie 1975, cel de-al doilea la 17 martie 1978. De asemenea, în vederea aplicării unitare a prevederilor Convenţiei şi a Protocoalelor sale adiţionale, Comitetul Miniştrilor a adoptat o serie de recpmandări şi rezoluţii.

In domeniul supravegherii şi executării hotărârilor judecătoreşti, Consiliul Europei, prin organismele sale specializate, a adoptat trei convenţii:

1. Convenţia europeană pentru supravegherea persoanelor condamnate sau liberate condiţionat, deschisă spre semnare la30 mai 1964, urmăreşte instituirea unui sistem de cooperare internaţională, susceptibil să permită, pe teritoriul unui stat semnatar, punerea în aplicare a măsurilor condiţionale (suspendare, probare, liberare anticipată sau măsuri analoage), concomitente sau posterioare condamnărilor pronunţate într-un stat parte la Convenţie (prevederile Convenţiei au fost completate cu o serie de recomandări ale Comitetului Miniştrilor, menite să faciliteze aplicarea acesteia);

2. Convenţia europeană asupra valorii internaţionale a sentinţelor represive, deschisă spre semnare la 28 mai 1970, consacră o serie de principii fundamentale, şi anume: recunoaşterea ca regulă generală, a sentinţelor represive străine; considerarea în concret a dublei incriminări a faptelor; prescripţia sancţiunii să nu fie împlinită; amnistia împiedică, în anumite condiţii, recunoaşterea sentinţelor pronunţate în străinătate; procedura utilizată în statul solicitant să fie conformă cu dispoziţiile Convenţiei Europene a Drepturilor Omului (pentru facilitarea aplicării Convenţiei, Comitetul Miniştrilor a adoptat o rezoluţie şi o recomandare; România nu a semnat încă această Convenţie).

3. Convenţia asupra transferării persoanelor condamnate, deschisă spre semnare la 21 martie 1983, are ca obiect facilitarea transferului deţinuţilor străini către ţările lor de origine (şi în acest

caz, pentru facilitarea aplicării sale, Comitetul Miniştrilor a adoptat o serie de recomandări).

Ca urmare a Recomandării Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, din 22 ianuarie 1965, privind reglementarea conflictelor de competenţă în materie represivă, la 15 mai 1972 a fost deschisă spre semnare statelor membre Convenţia europeană asupra transmiterii procedurilor represive. Convenţia defineşte termenii de „infracţiune" şi „sancţiune", stabileşte condiţiile transmiterii urmărilor, competenţa judiciară şi dreptul aplicabil, efectul cererii de urmărire asupra statului solicitant, comunicarea între autorităţile statului solicitant şi cele ale statului solicitat, valoarea cercetării şi instrucţiei, probleme legate de prescripţie, situaţia infracţiunilor pentru care este necesară o plângere, măsurile provizorii în statul solicitat, pluralitatea procedurilor represive şi principiul „non bis in idem".

Consiliul Europei a adoptat o serie de reglementări referitoare la anumite infracţiuni şi persoanele implicate în comiterea lor.

In ceea ce priveşte combaterea terorismului internaţional, Convenţia europeană pentru reprimarea terorismului a fost deschisă spre semnare statelor membre, la 27 ianuarie 1977. Convenţia modifică şi completează convenţiile de extrădare care permiteau, limitat şi lacunar, luarea unor măsuri concrete împotriva criminalităţii de mare violenţă. Considerând că gravitatea şi consecinţele actelor teroriste sunt de aşa natură încât elementul lor penal primează asupra eventualelor aspecte politice ale acestora, convenţia permite ca teroriştii să fie urmăriţi şi pedepsiţi atât timp cât se află pe teritoriul statelor membre ale Consiliului Europei.

Pentru a cuprinde o arie cât mai largă de infracţiuni grave, convenţia enumeră infracţiunile care nu sunt considerate ca infracţiuni politice, în vederea acceptării extrădării, precum şi infracţiunile conexe infracţiunilor politice şi cele inspirate de mobiluri politice. Convenţia conţine o clauză deosebit de importantă, în sensul că prevederile oricăror tratate şi acorduri de extrădare

aplicabile între statele contractante, inclusiv Convenţia europeană de extrădare, sunt modificate, în ceea ce priveşte relaţiile între statele contractante, în măsura în care ele nu sunt compatibile cu Convenţia europeană pentru reprimarea terorismului. Convenţia a fost ratificată de 29 de ţări membre ale Consiliului Europei, între care şi România. Anterior adoptării Convenţiei, Comitetul Miniştrilor a formulat o serie de recomandări referitoare la pirateria aeriană, la protecţia membrilor misiunilor diplomatice şi consulare, la cooperarea internaţională în materie de urmărire şi reprimare a actelor de terorism.

În ceea ce priveşte protecţia patrimoniului cultural al popoarelor, în conformitate cu programul definit prin Convenţia culturală europeană, care consacră existenţa unui patrimoniu cultural comun al Europei şi angajamentul statelor membre ale Consiliului Europei de a-l salvgarda, Comitetul Miniştrilor a adoptat şi deschis spre semnare, la 23 iunie 1985, Convenţia europeană privind infracţiunile care vizează bunuri culturale.

Convenţia are ca obiect prezervarea bunurilor culturale de principalul pericol care le ameninţă: criminalitatea organizată. Convenţia stabileşte categoriile de bunuri culturale şi infracţiunile avute în vedere, instituie obligaţia statelor de a lua măsurile necesare pentru a promova în rândurile publicului conştiinţa necesităţii protecţiei bunurilor culturale, precum şi angajamentul general de a colabora pentru prevenirea infracţiunilor ce vizează bunuri culturale şi descoperirea bunurilor culturale sustrase ca urmare a acestora. Convenţia clarifică problema restituirii bunurilor culturale, prin două forme de cooperare: avizarea unui stat semnatar în legătură cu bunurile culturale sustrase ori găsite, pentru a facilita descoperirea acestora sau instituirea unei proceduri în vederea restituirii şi executarea. De asemenea, sunt reglementate reprimarea actelor care aduc atingere patrimoniului cultural, regulile de competenţă internaţională, pentru urmărirea şi judecarea infracţiunilor vizând

bunuri culturale, conflictele de competenţă şi principiul non bis in idem.

Convenţia a fost semnată, până în prezent, de şase ţări, însă nu a intrat ln vigoare, nefiind ratificată de minimum trei state.

În ceea ce priveşte confiscarea produsului criminalităţii, această problemă se pune, îndeosebi, în legătură cu combaterea unor forme grave ale criminalităţii transnaţionale organizate, cum ar fi: traficul de droguri, de arme şi explozivi, terorismul internaţional. In această materie, Consiliul Europei a adoptat două importante instrumente juridice:

1. Convenţia europeană privind spălarea banilor, depistarea,sechestrul şi confiscarea produselor infracţiunii a fost adoptată de Comitetul miniştrilor şi deschisă spre semnare, la 8 noiembrie 1990. Convenţia stabileşte măsurile ce trebuie luate la nivel naţional, de statele membre: confiscarea, măsuri de investigaţie şi măsuri provizorii. Ea obligă părţile să adopte prerogative şi tehnici speciale de investigaţie şi instituie obligaţia pentru părţi să confere caracter de infracţiune unor acte de spălare a banilor; convenţia reglementează, totodată, principiile generale şi măsurile de cooperare internaţională, asistenţa în scop de investigaţii, măsurile provizorii ce trebuie dispuse la cererea altei părţi, confiscarea şi modul de executare al acesteia, în cazul instrumentelor sau produselor, motivele de refuz şi anulare a confiscării. Convenţia tratează, de asemenea, procedura în lipsa inculpatului, notificarea unor documente şi protejarea dreptului terţilor, problema secretului bancar, recunoaşterea hotărârilor străine, regulile de procedură şi cooperare în această materie. Nu sunt omise două aspecte importante: problema confidenţialităţii şi problema despăgubirilor, în caz de responsabilitate pentru daune provocate unei persoane. Convenţia a fost semnată de 27 de state, din care 14 au ratificat-o deja.

2. Acordul referitor la combaterea traficului ilicit de droguri desfăşurat în marea liberă, pentru punerea în aplicare a art. 17 din

Convenţia Naţiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante şi substanţe psihotrope, a fost deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului· Europei, la 31 ianuarie 1995. Acordul defineşte termenii utilizaţi în cuprinsul textului: „statul care intervine", „competenţa preferenţială", „infracţiune pertinentă" şi „navă". Apoi, tratează problemele esenţiale ale cooperării internaţionale, în scopul reprimării traficului de stupefiante în marea liberă: principii generale, procedurile navelor şi executarea acestora, dispoziţii privind exercitarea compe tenţei de către statul care intervine şi statul pavilionului, precum şi o serie de reguli generale de procedură, mai precis: autorităţile competente, forma cererilor şi limba în care sunt redactate, conţinutul cererilor, informarea proprietarilor şi căpitanilor de navă, utilizarea restrânsă a informaţiilor, suportarea cheltuielilor şi a daunelor interese. Acordul a fost semnat de cinci ţări, însă nu a intrat încă în vigoare. In ceea ce priveşte cooperarea referitoare la armele de foc.

Consiliul Europei a elaborat Convenţia europeană asupra controlului dobândirii şi deţinerii armelor de foc de către particulari, deschisă spre semnare statelor membre la 28 iunie 1978. Convenţia stabileşte obligaţiile părţilor în reprimarea traficului ilicit cu arme de foc, acestea având libertatea deplină să elaboreze reglementările legale necesare. Notificarea tranzacţiilor cu arme de foc este obligatorie: statul contractant pe teritoriul căruia o armă este vândută, transferată sau cedată cu orice titlu unei persoane cu reşedinţa pe teritoriul altei părţi contractante trebuie să notifice acest lucru acelei părţi. Convenţia instituie şi un alt sistem de control internaţional, cel al .. dublei autorizări, conform căruia fiecare parte contractantă ia măsurile potrivite pentru a se asigura că nici o armă de foc aflată pe teritoriul său nu va fi vândută, transferată sau cedată, sub orice titlu, unei persoane care nu este rezidentă acolo şi care nu a obţinut, în prealabil, autorizaţia autorităţilor competente ale părţii contractante respective. Convenţia prevede şi posibilitatea ca aceste autorizaţii să fie înlocuite printr-un permis internaţional. Ulterior,

Comitetul Miniştrilor a completat, printr-o recomandare, prevederile Convenţiei. Convenţia a fost semnată de 16 state (între care şi România), dintre care 9 au şi ratificat-o deja.

În ceea ce priveşte despăgubirea victimelor unei infracţiuni violente, o Convenţie europeană a fost deschisă spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei la 24 noiembrie 1983.

Deşi, de principiu, despăgubirea victimei ar trebui să cadă în sarcina infractorului, în practică, acest lucru se întâmplă foarte rar, mai ales că, de multe ori, infractorul nu este descoperit sau este insolvabil. Scopurile Convenţiei sunt: armonizarea pe plan european a principiilor directoare (dispoziţii minimale) relative la despăgubirea victimelor infracţiunilor violente; asigurarea cooperării între părţile contractante în acest domeniu, includerea despăgubirii victimelor străine de către statul pe teritoriul căruia s-a comis infracţiunea şi asistenţa mutuală asupra tuturor problemelor referitoare la această despăgubire. Specific acestei convenţii este faptul că ea nu se aplică direct de către state, ci părţile se angajează să-şi adapteze legislaţia prezentă şi viitoare, precum şi practica administrativă, la principiile enuntate de Conventie.

În completarea dispoziţiilor Convenţiei, Comitetul Miniştrilor a adoptat o recomandare în legătură cu poziţia victimei în cadrul dreptului penal şi a procedurii penale. Convenţia a fost semnată de 14 ţări, fiind ratificată de I O state semnatare; România nu a semnat încă această Convenţie.

Cu ocazia reuniunii sale, din 21-25 martie 1994, Comitetul european pentru probleme criminale a aprobat textul definitiv al Proiectului Convenţiei europene generale asupra cooperării interstatale în domeniul penal, care conţine: dispoziţiile comune aplicabile celor patru metode specifice cooperării interstatale în domeniul penal (extrădarea, asistenţa juri dică în materie penală, transmiterea procedurilor represive, supravegherea şi executarea sancţiunilor); normele relative privind coexistenţa între tratatele deja existente în acest domeniu şi tratatul multilateral propus.

Cea de-a 19-a Conferinţă a Miniştrilor Europeni de Justiţie a recomandat Comitetului Miniştrilor al Consiliului Europei crearea

unui Grup multidisciplinar asupra corupţiei, care, potrivit mandatului încredinţat, şi-a alcătuit un Program de lucru detaliat, cu scadenţă în anul 2000, format din patru capitole:

1. Distincţia între ceea ce este permis şi ceea ce este interzis în materie de corupţie;

2. Instituţii şi categorii de persoane cu roluri şi responsabilităţi specifice în raport cu corupţia;

3. Prevenirea, investigarea, sancţionarea corupţiei şi cooperarea internaţională;

4. Subiecte cu caracter general, importante pentru lupta împotriva corupţiei, între care finanţarea partidelor politice, rolul grupurilor de presiune, mass-media şi lupta împotriva corupţiei.

In cadrul aceluiaşi program, Grupul multidisciplinar asupra corupţiei şi-a propus şi realizarea unor cercetări criminologice asupra fenomenului corupţiei.

Printre preocupările Iniţiativei Central-Europene se numără şi fenomenul crimei organizate, care capătă conotaţii specifice în fostele ţări totalitare şi aflate în tranziţie. La 25 octombrie 1997, Preşedinţii Parlamentelor Iniţiativei Central-Europene au lansat Carta de la Trieste asupra crimei organizate, iar la Conferinţa miniştrilor de externe din statele member ale organizației menționate a fost adoptată declarația asupra crimei organizate. (Trieste 9 -10 octombrie 1998)

CONCLUZII

1 . Din perspectiva lumii interlope

Lumea interlopă se constituie ca segment al societăţii, segment marginal şi indezirabil, dar imposibil de ignorat.

Momentul apariţiei lumii interlope este greu de plasat în timp. Fiind un fenomen eminamente urban, am putea avansa ideea că lumea interlopă, ca formă de organizare a infractorilor, a apărut aproximativ în aceeaşi perioadă cu apariţia şi dezvoltarea oraşelor.

Desigur, nu aşa cum ni se înfăţişează astăzi, dar având acelaşi specific.

De asemenea, este dificil de precizat numărul exact al membri- lor lumii interlope. Caracterul urban al acesteia permite însă localizarea şi delimitarea. cu o oarecare precizie, a zonelor în care îşi desfăşoară activitatea, aşa-numitele „zone de influenţă".

Pe parcursul acestei lucrări am încercat prezentarea şi în acelaşi timp, explicarea mecanismelor ce fac posibile existenţa şi funcţionarea, continuitatea, în timp şi spaţiu, a lumii interlope, aşa cum apare ea astăzi. De asemenea, am încercat şi conturarea tendinţelor de evoluţie în viitor şi a formelor pe care le poate căpăta.

Astfel, din cele prezentate se pot trage o serie de concluzii:

a) Lumea interlopă este o formă de organizare raţională a grupurilor de infractori, în scopul realizării cât mai eficiente a diferitelor activităţi cu caracter ilegal şi ilicit.

Astfel, lumea interlopă apare ca un sistem complex şi dinamic, ale cărui elemente componente (grupurile de infractori) interacţionează şi se interrelaţionează permanent în vederea atingerii unor scopuri comune: obţinerea unui profit maxim cu minimum de efort, prin eludarea normelor morale şi juridice unanim admise şi respectate la nivelul întregii societăţi.

c) Lumea interlopă prezintă o deosebită capacitate de restructurare şi adaptare Ia diverse situaţii, care-i asigură supravieţuirea şi continuitatea. Această capacitate îi oferă posibilitatea de a trece cu relativă uşurinţă peste schimbările socio-economice şi politice ce au loc într-o societate, reuşind să se adapteze cu mare rapiditate la situaţii mai mult sau mai puţin dificile.

De aceea, este puţin probabil ca lumea interlopă să dispară la un moment dat. După cum am mai afirmat, lumea interlopă poate fi cel mult ţinută sub un oarecare control de către organele de ordine, dar în nici un caz nu poate fi anihilată.

Lumea interlopă se mai caracterizează şi printr-un ridicat grad de

coeziune internă, asigurat şi garantat de un sistem normativ propriu, respectat cu stricteţe de toţi membrii săi.

Acest sistem normativ, sau „legile nescrise" ale lumii interlope, mai are şi rolul de a proteja lumea interlopă de intervenţiile externe (l'n special ale organelor poliţieneşti), de a-i asigura ermetismul în faţa celorlalti membrii ai societătii.

în acelaşi timp, „legii nescrise" asigură funcţionarea în condiţii optime a grupurilor de infractori ce compun lumea interlopă.

d) Succesul activităţilor specifice lumii interlope este facilitat de anumite disfuncţionalităţi existente în cadrul diferitelor sfere ale vietii· sociale.

Este cunoscut faptul că o infracţiune nu este comisă decât atunci când există oportunitatea realizării acestui fapt. Un infractor, şi mai ales un infractor experimentat, nu porneşte la înfăptuirea unei infracţiuni decât atunci când consideră că există cel puţin o şansă minimă de reuşită.

O uşă uitată deschisă la maşină sau la apartament, manevrarea neglijentă a banilor sau a obiectelor de valoare, receptivitatea unui funcţionar în ceea ce priveşte mita, lacunele sau ambiguităţile legislative, abil speculate de avocaţi în favoarea clienţilor lor, sunt tot atâtea oportunităţi create infractorilor de a-şi duce la îndeplinire activităţile ilegale. Astfel, societatea are partea ei de vină, în ceea ce priveşte fenomenul infracţional, prin crearea acestor oportunităţi.

In acelaşi timp, lumea interlopă, în relaţiile cu ceilalţi membrii ai societăţii, speculează ceea ce în limbaj uzual numim „vicii" sau „slăbiciuni omeneşti". Astfel, nu ar exista escroci dacă nu ar exista lăcomia sau naivitatea; nu ar exista proxeneţi şi prostituate, dacă nu ar exista amatori · de experienţe sexuale tarifate; nu ar exista traficanţi de alcool, ţigări sau droguri, dacă nu ar exista consumatori de aşa ceva. Şi exemplele pot continua.

De asemenea, socializarea inadecvată, împreună cu dificultăţile materiale sunt veritabile producătoare de infractori.

Instituţia penitenciară are, la rândul ei, o serie de disfuncţionalităţi, care duc la situaţii paradoxale: o pedeapsă

privativă de libertate apare pentru mulţi infractori mai degrabă ca un „curs de specializare" şi „profesionalizare" în comiterea infracţiunilor.

e) Modul de viaţă specific lumii interlope este, în fapt, o alternativă la modul de viaţă considerat „normal", în scopul supravieţuirii Cu alte cuvinte, este o formă de adaptare a indivizilor la condiţii percepute de ei ca dificile şi imposibil de depăşit altfel.

De fapt, putem observa că scopurile urmărite de membrii lumii interlope coincid cu cele admise şi vizate de societate, în general. Diferenţa apare, însă, în ceea ce priveşte mijloacele utilizate pentru a atinge aceste scopuri, lumea interlopă folosind cu predilecţie mij loace ilegale şi imorale.

f) Lumea interlopă evoluează împreună cu restul societăţii, beneficiind în aceeaşi măsură de progresul tehnico-ştiinţific. Pentru a argumenta această afirmaţie, este deja de ajuns să ne gândim la autoturismele şi mijloacele de comunicare de la distanţă performante, utilizate de infractori, precum şi la apariţia unor noi tipuri de infracţiuni, cum ar fi jnfracţiunile realizate cu ajutorul computerelor.

g) În ciuda efectelor negative în plan social ale activităţilor specifice lumii interlope, aceasta este oarecum tolerată de societate. De altfel, impunerea ordinii şi respectării normelor de convieţuire socială necesită existenţa unui exemplu negativ, pentru a întări poziţia sistemului de norme şi valori dominant, recunoscut de societate în ansamblul ei.

Este evident că această realitate, numită „lume interlopă", oscilând pe graniţa dintre legal şi ilegal, dincolo de aspectele juridice, prezintă profunde implicaţii sociale. După cum am afirmat şi în primul capitol, interesul general este de a o controla, iar primul pas în acest sens este încercarea de a descifra şi înţelege mecanismele care stau la baza existenţei ei. In momentul în care vom cunoaşte aceste mecanisme şi legităţi care dau viaţă lumii interlope vom reuşi, într-adevăr, să o controlăm, şi nu doar să trăim cu iluzia acestui control.

2 . Din perspectiva crimei organizate

Pe temeiul elementelor şi datelor expuse până acum se poate afirma cu certitudine că fenomenul crimei organizate a cunoscut în ultimii ani o expansiune rară precedent caracterizată prin creşterea de la zi la zi a formelor sale de manifestare, acestea urcând de la domeniile tradiţionale - cum sunt jocurile de noroc, camăta şi prostituţia, la traficul internaţional de automobile furate furtul obiectelor de artă şi arheologie, fraude cu cărţi de credit, comerţ cu animale rare, trafic de arme - şi culminând cu organizarea activităţilor infracţionale după modelul companiilor legale, cu sectoare de achiziţii, producţie, transport şi desfacere, alături de care se află sectorul de „constrângere", care intră în acţiune când una din rotiţele sistemului se blochează.

Desfăşurarea acestor activităţi criminale este legată întotdeauna de nevoia de a spăla banii, operaţiune care, în prezent, se execută prin metode noi şi tot mai sofisticate, prin intermediul cărora cartelurile criminale pot prelua chiar controlul unor instituţii bancare.

In aceste condiţii, statele au încercat să creeze instrumente legale cât mai eficiente şi operative, prin care să se asigure stoparea sau cel puţin diminuarea fenomenului infracţional al crimei organizate.

Este vorba, în primul rând, de incriminarea în Codurile penale, ca infracţiuni de sine-stătătoare, a faptelor care pot căpăta complexitatea şi gradul de pericol social ale unei activităţi de tipul crimei organizate. În unele state, reglementarea penală a mers şi mai în profunzime, în sensul că împrejurarea că o persoană este membră a unei organizaţii criminale este considerată ca o circumstanţă agravantă, în cazul săvârşirii uneia din infracţiunile prezentate în partea specială a Codului penal şi care poate forma conţinutul modalităţii de manifestare a crimei organizate. Mai mult decât atât, în alte state, împrejurarea că o persoană este membră a unei organizaţii criminale este incriminată ca infracţiune de-sine-stătătoare.

Datorită faptului că formele de existenţă a crimei organizate cunosc o mare varietate şi fiecare stat vădeşte o anumită specificitate în ceea ce priveşte ponderea uneia sau alteia dintre aceste forme, în anumite situaţii s-a simţit nevoia ca, pe lângă reglementarea generală cuprinsă în Codurile penale, aceasta să fie dublată prin legi speciale (Franţa, Germania, Italia).

Alte state merg mai departe, întărind reglementarea internă cu privire la crima organizată prin tratate bilaterale, menite să faciliteze circulaţia informaţiilor între organele competente în materie ale diferitelor state şi să mărească operativitatea în lupta împotriva crimei organizate, cum este Tratatul de întrajutorare judiciară, semnat în 1973 de Elveţia şi SUA.

Cu toate acestea, rapoartele prezentate şi dezbaterile ce au avut loc, în ultima perioadă, în cadrul organismelor specializate ale ONU şi Uniunii Europene au scos în evidenţă faptul că eforturile întreprinse de state pentru a face faţă creşterii criminalităţii organizate s-au soldat cu rezultate minime, în timp ce o multitudine de factori au determinat o rapidă internaţionalizare a fenomenului. avându-se aici în vedere, în special, ţările Europei Centrale şi de Est, Rusia constituind, în fapt, unul dintre focarele cele mai importante ale crimei organizate, alături de SUA şi Italia.

În cadrul problematicii general e privind crima organizată, aspectul cel mai acut şi cu ponderea cea mai mare la nivel mondial îl constituie activitatea de spălare a banilor, care a căpătat, în ultimul timp proporţiile unei afaceri de amploare. Este adevărat, că de multe ori, descoperirea unor activităţi de acest gen este îngreunată de supraîncărcarea sistemului financiar-internaţional, astfel încât este foarte dificil să se unnărească conturile, operaţiunile contabile şi traseele întortocheate utilizate de societăţile şi întreprinderile aflate sub controlul organizaţiei criminale. La aceasta se adaugă şi secretul operaţiunilor bancare, care este utilizat de infractori tocmai în acoperirea operaţiunilor ilicite şi în spălarea banilor, dar şi faptul că, în acest domeniu, pregătirea poliţiştilor, procurorilor şi judecătorilor nu a ţinut pasul

cu dezvoltarea funcţională şi materială a sistemului bancar.

Alături de aceste împrejurări obiective, trebuie menţionat şi faptul că spălarea banilor nu este încă incriminată ca infracţiune în multe ţări, printre care şi România, deşi Convenţia ONU împotriva traficului de droguri şi substanţe psihotrope din 1 988 obligă statele semnatare şi la adoptarea unor legi şi regulamente bancare mai severe, care să combată tentativele de spălare a banilor proveniţi din activităţi infracţionale, în general, şi din traficul de droguri, în special.

Este unanim recunoscut de către specialiştii în materie faptul că omenirea va fi confruntată; în viitor, cu o creştere explozivă a criminalităţii organizate în materie de informatică, situaţie ce impune, în scop preventiv, adoptarea de urgenţă a unei legislaţii adecvate, pregătirea de specialişti în domeniu, inclusiv investigatori şi anchetatori, concomitent cu îmbunătăţirea modului de supraveghere a sistemului financiar bancar. Noile prevederi legislative ce urmează a se adopta trebuie, în mod obligatoriu, să reglementeze şi să permită o detectare mai rapidă a operaţiunilor de spălare a banilor, prin instituirea unor obligaţii ferme pentru funcţionarii bancari de a supraveghea şi denunţa operaţiunile ilegale sau dubioase, precum şi prin limitarea secretului bancar, care, la ora actuală, favorizează extrem de eficient manoperele frauduloase de natură a şterge urmele surselor şi originii unor sume imense de provenienţă ilicită.

Aceste măsuri se impun ca o necesitate, cu atât mai mult cu cât se pare că secolul XXI va aduce cu sine o înflorire fără precedent a tuturor activităţilor considerate ca fiind fonne de manifestare a crimei organizate. Aceasta înseamnă că ea va dispune de o structură organizatorică mult mai sofisticată şi un staff mult mai bine pregătit, răspândite practic în întreaga lume, ceea ce îi va da posibilitatea să exercite o enormă influenţă, atât în domeniul economic, cât şi în cel politic.

În acest sens, unul dintre cei mai celebri analişti în domeniu, Richter H. Moore Jr., aprecia că:

„ Membrii structurilor criminale sunt pe punctul de a deţine poziţii cheie în activităţi economice perfect legale, alături de cele deţinute în activităţile de tip mafiot. Crima organizată va dispune de cea mai performantă tehnologie şi cei mai pregătiţi specialişti, ceea ce îi va conferi o putere fără precedent şi îi va permite să opereze la· o scară inimaginabilă astăzi.

Această viziune asupra crimei organizate a secolului XXI, va deveni curând realitate".

BIBLIOGRAFIE

Adam Popescu, Teoria dreptului, Note de curs, Universitatea Spiru Haret, Bucureşti, 1 992

A. Bossard, Transnational Crime and Criminal Law, Chicago: Office of International Criminal Justice, 1990

Butoi Tudorel, Mîndrila D, Ionescu C, Butoi I, Compendiu Interdiciplinar de Psihologie Judiciara, analiză comportamentală, victimologie, analiză victimală, edit. Sitech, Craiova , 2017

Ciobanu M, Butoi A, Puț C. Barbu B . Berceanu, Universul juristului Mircea Djuvara, Editura Academiei Române, 1995

Cătălin Zamfir Incertitudinea. O perspectivă psihosociologică, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1990

V. Cioclei, Criminologie etiologică, Ed. „Actami", Bucureşti, 1996,

Eugeniu Sperantia, Lectiuni de enciclopedie juridical vol. IV, Bucuresti , Edit. Minerva, 1988

E. Durkheim, L"Educaation Morale, Edit. Librarie Felix Alcan, Paris, 1925

Nistoreanu, C. Păun, Criminologie, Ed. „Europa Nova", Bucuresti1996

Henri Levi-Bruhl, Sociologie du droit, Paris, PUF, 1971

Ion Drăgan, Opinia publică, comunicarea de masă şi propaganda, Bucuresti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980

Roger Pinto şi Growitz — Introduction a l' etude du droit et des Madeleine sciences sociales, în Methodes des sciences sociales, Paris, Dolloz, 1969

Jean Carbonnier — Sociologie juridică, Paris, Presses Universitarires de France,1978 ,

Jan Szczepanski, — Noţiuni elementare de sociologie, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1 972

Lazăr Vlăsceanu, — Controlul social, în Dicţionar de sociologie, Bucureşti, Editura Babei, 1998

Hariet ·Zuckermann — Scientific- Elite. Nobel . laureates in the 'United States, The Free Pres, 1977

Mattei Dogen, Pahre Robert — Noile ştiinţe sociale. Interpretarea disciplinelor; Bucureşti, Ed. Alternative, 1997

Costică Bulai, Rodica Mihaela Stănoiu: — Sociologia dreptului penal şi criminologia, în „Studii şi Cercetări juridice", nr. 1/1974

Dimitrie Gusti, Traian Herseni; Elemente de sociologie cu aplicări la cunoaşterea ţării şi a neamului nostru, Manual pentru clasa a VIII-a secundară Bucureşti, Cartea Românească, 1943

Maria Voinea — Sociologia dreptului, Bucureşti, Ed. ACTAMI, 1994

Dan Banciu — Control social şi sancţiuni sociale, Bucureşti, Ed. Hyperion XXI, 1992

Dan Banciu — Sociologie juridică, Ed. Hyperion, Bucureşti, 1995

Dan Banciu — Sociologie juridică, Note de curs 1996/1997

D. Rosetti — Dictionarul contemporanilor din Romania, Bucuresti, 1898

H.H.Stahl, — Amintiri şi gânduri din vechea şcoală a monografiei socio- logice, Bucureşti, Editura Minerva, 1981

Raymond Boudon — Tratat de sociologie, Bucureşti, Humanitas,1997

Ion Vlăduţ, — Introducere în sociologie juridică, ed . a II-a, Bucureşti Editura Lex, 1998

Sofia Popescu — Sociologie juridică, Fascicola I, Bucureşti, Ed. Unex-A-Z, S.R.L. 1992

P. Andrei, — Sociologie generala, Craiova, Tiparul Scrisul Românesc S.A. Craiova, 1936

Pavel Apostol, — Norma etică şi activitate normată, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968

Rene David, — Les grandes systemes du droit contemporaine, Paris, Dolloz, 1964

S. Rădulescu, — Homo sociologicus - raţionalitate şi iraţionalitate în acţiunea umană, Ed. „Şansa", Bucureşti, 1994

Vasile Popa, Ion Drăgan, — Psiho-sociologie juridică, Bucureşti, Lumina Lex, 1998 Lucian Lepădat,

Gabriela Drăgoi — Dicţionarul literaturii române de la origini până în 1900, Bucureşti, 1979

Cf. Christodul, I. Soliotis, — Omul şi faptele lui, voi. I şi II, Brăila, 1894-1895 Nicolae Blaramberg

H.H. Stahl — Amintiri şi gânduri din vechea şcoală a monografiei sociologice, Bucureşti, Ed. Minerva, 1981

Barbu B. Berceanu — Universul juristului Mircea Djuvara, Ed. Academiei Române, 1995

D. Banciu/S.M. — Homo sbciologicus - raţionalitate şi iraţionalitate în acţiunea umană, Casa de Editură şi Presă Șansa SRL; București; 1994

Rădulescu S.M. — Psihologie social; Aspect contemporan. Ed. Polirom, Iași 1996

N. Mitrofan, v. Zdrenghţa, - T. Butoi — Criminologie; Ed. Europa Nova, Bucureşti, 1996

N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, — Psihologia judiciară, Ed.„Şansa", Bucureşti, 1994

Gh. Nistoreanu, C. Păun - V.Cioclei — Criminologie etiologică, Ed. Actarili, Bucureşti, 1996

Gh. Arădăvoaice, D-tru. Iliescu, Niţă — Terorism. Antiterorism. Contraterorism, Ed. Antet 1997

I. Pitulescu — Al 3-lea război, Ed. Naţional, 1996

C.W. Eskridge — Criminal Justice and lssues, Concepts Roxbury Publishing Company, 1996

G.Fiorentini/S. Peltzman — The economics of organised crime, Cambridge University Press, 1995

Nikos Passas — Organized crime, Department of Criminal Justice, Temple University, Philadelphia, 1995

J.Carbonnier — Sociologie Juridique, Universitaires de France, Paris, 1978

Tudorei Butoi, — Psihologie judiciară, București, Casa de Editură şi Presă „Şansa" SRL, 1 992

Victor Dan Zlătescu, — Mari sisteme de drept în lumea contemporană,Bucuresti Editura DE-CAR-COMPLEX, 1 992

Virgil Măgureanu, — Studii de sociologie politică, Bucureşti, Editura Albatros,1997

Vasile Popa, Ion Drăgan, Lucia Lepădat, — Psiho-sociologie juridică, Bucuresti, Lumina Lex, 1999